

**5. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM
PROGRAMINDA YER ALAN KAZANIMLARIN
ÖĞRETMENLER TARAFINDAN
GERÇEKLEŞTİRİLME DÜZEYİ**

Gökçe ÖZEREN

Yüksek Lisans Tezi

**İlköğretim Ana Bilim Dalı
Yrd. Doç. Dr. Ahmet NALÇACI
2011**

(Her Hakkı Saklıdır)

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
SINIF ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

**5. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMINDA
YER ALAN KAZANIMLARIN ÖĞRETMENLER TARAFINDAN
GERÇEKLEŞTİRİLME DÜZEYİ**

(Gainings Effectuated Level Appearing in Instructional Program of 5th Grade
Social Studies by Teachers.)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Gökçe ÖZEREN

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ahmet NALÇACI

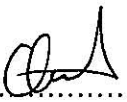
ERZURUM
Haziran, 2011

Yrd. Doç. Dr. Ahmet NALÇACI danışmanlığında, Gökçe ÖZEREN tarafından hazırlanan “5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Kazanımların Öğretmenler Tarafından Gerçekleştirilme Düzeyi” başlıklı çalışma 07/06/2011 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından. İlköğretim Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Serhat ZAMAN

İmza:

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Ahmet NALÇACI

İmza:

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Semra ŞEN

İmza:

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

15-06-2011

Prof. Dr. H. Ahmet KIRKKILIC

Enstitü Müdürü

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Kazanımların Öğretmenler Tarafından Gerçekleştirilme Düzeyi” başlıklı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden olduğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla doğrularım.

Tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

.... / /

Gökçe ÖZEREN

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

5. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMINDA YER ALAN KAZANIMLARIN ÖĞRETMENLER TARAFINDAN GERÇEKLEŞTİRİLME DÜZEYİ

Gökçe ÖZEREN

2011, 101 sayfa

Bu araştırma, 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında yer alan kazanımların öğretmenler tarafından gerçekleştirilme düzeyini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmada betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Verileri toplamak amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanan anket kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini 2009–2010 öğretim yılı bahar döneminde Erzurum ili ilçelerinde (Yakutiye, Palandöken, Aziziye) bulunan 40 ilköğretim okulunda görev yapan 118 beşinci sınıf öğretmeni oluşturmaktadır. Sınıf öğretmenlerinin cinsiyet ve Sosyal Bilgiler öğretimi ile ilgili ders alma durumuna ilişkin görüşleri arasında farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla t testi; kıdemleri, mezun oldukları okul, sınıf mevcudu ve Sosyal Bilgiler programına yönelik hizmet içi seminer alma ve sınıftaki öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeyine, ilişkin görüşleri arasında farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla tek yönlü varyans analizi yapılmıştır.

Elde edilen bulgulara dayalı olarak; sınıf öğretmenlerinin beşinci sınıf Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının kazanımlarına ilişkin görüşlerinin cinsiyet, hizmet öncesi Sosyal Bilgiler öğretimi ile ilgili ders alma, Sosyal Bilgiler dersinin öğretimi ile ilgili hizmet içi eğitim alma durumlarına, mezun oldukları bölüm/fakülterlere ve okuttukları sınıflardaki öğrenci mevcuduna ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Anahtar Kelimeler: İlköğretim, Sosyal Bilgiler Ders Programı, Kazanım.

ABSTRACT
MASTER THESIS
GAININGS EFFECTUATED LEVEL APPEARING IN INSTRUCTIONAL
PROGRAM OF 5th GRADE SOCIAL STUDIES BY TEACHERS.

Gökçe ÖZEREN

2011, 101 pages

This research is done with the aim of specifying level of 5th grade Social Studies lesson's syllabus gain, which is achieved by teachers. In this study, the descriptive scanning model was used. A survey which was prepared by researcher was used for gathering the data. Samples of the research were obtained from 118 5th grade teachers which were on duty at 40 primary schools around Erzurum province's Merkez Countries. T Test was done with aim of specifying outlook of class teacher's gender and taking lesson related Social Studies education whether there are any differences; Variance analysis was done with aim of specifying outlook of class teacher's seniority, graduated faculty, class size and taking in-service seminar related to Social Studies program and student's socio-economic status whether there are any differences.

Depend on the results; related to class teacher's opinions about 5th grade Social Studies lesson syllabus gain, any significant differences with gender, taking pre-service lesson about Social Studies, taking in-service lesson about education of Social Studies, graduated department/faculty and class size, couldn't be found.

Key Words: Primary Instruction, Course Program of Social Studies, Gainings

ÖNSÖZ

5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan kazanımların öğretmenler tarafından gerçekleştirme düzeyini değerlendirmek ve programın kazanımları hakkında geri dönüt vermek amacıyla yapılan bu araştırma, beş bölümden oluşmaktadır. Araştırmanın birinci bölümünde, araştırmaya yönelik problem, araştırmanın amacı, önemi, sayıltılar, sınırlılıklar, tanımlar yer almaktadır. İkinci bölümünde, konu ile ilgili kuramsal bilgilere ve ilgi araştırmalara yer verilmiştir. Üçüncü bölümde, araştırmanın modeli, çalışma evreni ve örneklemi, verilerin toplanması, analizi ve yorumlanması, dördüncü bölümde verilerden elde edilen bulgular, beşinci bölümde ise sonuçlar ve sonuçlara yönelik geliştirilen önerilere yer verilmiştir. Araştırmanın Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı ile ilgili araştırmalara kaynak olması beklenilmektedir.

Araştırmanın tüm süreçlerinde olağanüstü katkılarından ve bilimsel yönlendirmelerinden dolayı danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Ahmet NALÇACI' ya ve tez aşamasında önerileriyle beni yönlendiren değerli hocam Arş.Gör. M.Hanifi ERCOŞKUN'a ve çevirileriyle bana yardımcı olan kuzenim Murat GÖK'e en içten teşekkürlerimi sunarım.

Erzurum-2011

Gökçe ÖZEREN

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY TUTANAĞI	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
TABLOLAR LİSTESİ	x
KISALTMALAR LİSTESİ	xii

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ	1
1.1. Problem	2
1.2. Araştırmanın Amacı	2
1.3. Araştırmanın Önemi	3
1.4. Sayıtlar	4
1.5. Sınırlılıklar	4
1.6. Tanımlar	4

İKİNCİ BÖLÜM

2. ARAŞTIRMANIN KURAMSAL TEMELİ VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	6
2.1. İlköğretimde Sosyal Bilgiler Dersi.....	6
2.1.1. İlköğretimde Sosyal Bilgiler Dersinin Yeri ve Önemi	6
2.1.2. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Temel Yaklaşımlar	10
2.1.2.1. Vatandaşlık Aktarımı Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi	12
2.1.2.2. Sosyal Bilim Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi	12
2.1.2.3. Yansıtıcı İnceleme Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi	13
2.1.3. Sosyal Bilgiler Öğretiminin Dünyada ve Türkiye’de Tarihsel Gelişimi	15
2.1.3.1. Dünyada Sosyal Bilgiler Öğretiminin Gelişimi	15
2.1.3.2. Türkiye’de Sosyal Bilgiler Öğretiminin Gelişimi	18

2.1.4. 2005 Sosyal Bilgiler Ders Programı	21
2.1.4.1. Programın Genel Amaçları	23
2.1.4.2. Programın Vizyonu	24
2.1.4.3. Programın Temel Yaklaşımı	25
2.1.4.4. Programın Yapısı	26
2.1.4.4.1. Beceriler	26
2.1.4.4.2. Kavramlar	29
2.1.4.4.3. Değerler	30
2.1.4.5. 2005 Sosyal Bilgiler Ders Programında Yer Alan Öğrenme Alanları, Kazanımlar ve Ölçme Değerlendirme.....	31
2.1.4.5.1. Öğrenme Alanı.....	31
2.1.4.5.2. Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Programında Yer Alan Kazanımlar.....	38
2.1.4.5.3. Sosyal Bilgiler Ders Programında Ölçme ve Değerlendirme	41
2.1.4.6. Sosyal Bilgiler Dersinin Öğretiminde Kullanılan Araç ve Gereçler	41
2.1.4.6.1. Yapılandırmacı Öğretme-Öğrenme Süreci ve Araç-Gereç Kullanımı	41
2.1.4.6.2. Öğretimde Araç-Gereç Kullanmanın Yeri ve Önemi	43
2.1.4.6.3. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kullanılabilecek Araç-Gereçler.....	45
2.1.4.6.4. Öğretim Araç-Gereçlerinin Seçiminde Dikkat Edilmesi Gereken Noktalar	58
2.1.4.6.5. Sosyal Bilgilerde Araç-Gereçlerin Etkili Kullanımı.....	60
2.1.4.7. Sosyal Bilgiler Öğretimi İle İlgili Yapılan Çalışmalar.....	61

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM	67
3.1. Araştırma Modeli	67
3.2. Evren ve Örneklem	67

3.3. Verilerin Toplanması	69
3.4. Veri Toplama Aracının Özellikleri	69
3.5. Verilerin Analizi	69

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR ve YORUMLAR	71
4.1. Öğretmenlerin Kişisel Bilgileri	71
4.2. Beşinci Sınıf Öğretmenlerinin Çeşitli Değişkenler Açısından Sosyal Bilgiler Dersinin Kazanımlarını Gerçekleştirme Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	75
4.2.1 Öğretmenlerin cinsiyetlerine göre beşinci sosyal bilgiler dersinin ünitelerindeki kazanımları gerçekleştirme düzeylerine ilişkin görüşleri arasındaki farklılığa yönelik bulgular:	75
4.2.2 Öğretmenlerin hizmet öncesi sosyal bilgiler öğretimi ile ilgili ders alma durumuna göre beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinin ünitelerindeki kazanımları gerçekleştirme düzeylerine ilişkin görüşleri arasındaki farklılığa yönelik bulgular:.....	77
4.2.3. Öğretmenlerin meslekteki kıdemlerine göre beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinin ünitelerindeki kazanımları gerçekleştirme düzeylerine ilişkin görüşleri arasındaki farklılığa yönelik bulgular:.....	78
4.2.4. Öğretmenlerin görev yaptıkları çevrenin sosyo-ekonomik yapısına göre beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinin ünitelerindeki kazanımları gerçekleştirme düzeylerine ilişkin görüşleri arasındaki farklılığa yönelik bulgular:.....	80
4.2.5. Öğretmenlerin mezun oldukları bölüm/fakültelere göre beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinin ünitelerindeki kazanımları gerçekleştirme düzeylerine ilişkin görüşleri arasındaki farklılığa yönelik bulgular.....	82
4.2.6. Öğretmenlerin sınıflarındaki öğrenci sayısına göre beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinin ünitelerindeki kazanımları gerçekleştirme düzeylerine ilişkin görüşleri arasındaki farklılığa yönelik bulgular.....	84

4.2.7. Öğretmenlerin sosyal bilgiler dersinin öğretimi ile hizmet içi eğitim alma durumlarına göre beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinin ünitelerindeki kazanımları gerçekleştirme düzeylerine ilişkin görüşleri arasındaki farklılığa yönelik bulgular	86
--	----

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. SONUÇLAR ve ÖNERİLER	89
5.1 Sonuçlar	89
5.2. Öneriler	91
KAYNAKÇA	93
EKLER.....	98
Ek 1. İzin Yazısı.....	98
Ek 2. Anket Formu	99
ÖZGEÇMİŞ.....	101

TABLolar LİSTESİ

Tablo 2.1. Beşinci sınıf Sosyal Bilgiler dersinde doğrudan verilecek beceriler.....	28
Tablo 3.1. Örnekleme Yeri Alan Okulların Listesi.....	68
Tablo 4.1.Öğretmenlerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımı.....	71
Tablo 4.2.Öğretmenlerin Mesleki Kıdemlerine Göre Dağılımı.....	72
Tablo 4.3.Öğretmenlerin Mezun Oldukları Bölüm/Fakülterine Göre Dağılımı.....	72
Tablo 4.4.Öğretmenlerin Sınıflarındaki Öğrenci Sayılarına Göre Dağılımı.....	73
Tablo 4.5.Farklı Sosyo Ekonomik Düzeye Sahip Okullarda Görev Yapan Öğretmenlerin Dağılımı.....	73
Tablo 4.6. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Öğretimiyle İlgili Hizmet İçi Eğitim Almalarına Göre Dağılımı.....	74
Tablo 4.7. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Öğretimiyle İlgili Hizmet Öncesi Ders Almalarına Göre Dağılımı.....	74
Tablo 4.8.Öğretmenlerinin cinsiyetlerine göre beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinin ünitelerindeki kazanımları gerçekleştirme düzeylerine ilişkin görüşleri arasındaki farklılığın karşılaştırılması.....	75
Tablo 4.9. Öğretmenlerinin sosyal bilgiler öğretimi ile ilgili ders alma durumuna göre beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinin ünitelerindeki kazanımları gerçekleştirme düzeylerine ilişkin görüşleri arasındaki farklılığın karşılaştırılması.....	77
Tablo 4.10. Öğretmenlerin meslekteki kıdemlerine göre beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinin ünitelerindeki kazanımları gerçekleştirme düzeylerine ilişkin görüşleri arasındaki farklılığın karşılaştırılması.....	78
Tablo 4.11. Öğretmenlerin görev yaptıkları çevrenin sosyo-ekonomik yapısına göre beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinin ünitelerindeki kazanımları gerçekleştirme düzeylerine ilişkin görüşleri arasındaki farklılığın karşılaştırılması.....	80
Tablo 4.12. Öğretmenlerin mezun oldukları bölüm/fakülterine göre beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinin ünitelerindeki kazanımları gerçekleştirme düzeylerine ilişkin görüşleri arasındaki farklılığın karşılaştırılması.....	82

Tablo 4.13. Öğretmenlerin sınıflarındaki öğrenci sayısına göre beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinin ünitelerindeki kazanımları gerçekleştirme düzeylerine ilişkin görüşleri arasındaki farklılığın karşılaştırılması.....	84
Tablo 4.14. Öğretmenlerin sosyal bilgiler dersinin öğretimi ile ilgili hizmet içi eğitim alma durumlarına göre beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinin ünitelerindeki kazanımları gerçekleştirme düzeylerine ilişkin görüşleri arasındaki farklılığın karşılaştırılması.....	86

KISALTMALAR LİSTESİ

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

f: Frekans

sd: Serbestlik Derecesi

p: Anlamlılık Düzeyi

\bar{X} : Aritmetik Ortalama

S: Standart Sapma

N: Birey Sayısı

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

Günümüz dünyasında bilim ve teknoloji alanındaki baş döndürücü değişimler toplumları etkilemekte, toplumun bireylerini yaşanan değişimlere uyum sağlayabilecek şekilde yetiştirme zorunluluğunu ve buna bağlı olarak eğitim sistemi ile ilgili öğelerin de değişimini gerekli kılmaktadır. Bilim, teknoloji, yeni uzmanlık alanları, toplum beklentileri gibi çeşitli alanlardaki değişimlerden etkilenen eğitim alanı buna göre de kendi içinde bazı değişimleri gerçekleştirerek topluma uyum sağlamaya çalışmaktadır.

İnsanın toplumsal ve fiziksel çevresiyle etkileşimini zaman süreci içinde ele alan Sosyal Bilgiler, ilköğretim programı içinde önemli bir yere sahiptir. Demokratik sürece aktif katılıma odaklı bir vatandaşlık anlayışını temel amaç olarak hedefleyen sosyal bilgiler, çocuğun toplumsallaşmasına önemli katkılar yapar. Ancak kendisinden beklenen bu katkıları yerine getirebilmesi için sosyal bilgiler eğitim programının çağdaş sosyal bilgiler anlayışı doğrultusunda hazırlanması ve geliştirilmesi gerekir (Doğanay, 2008, s.77).

Sosyal Bilgiler, bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir (MEB, 2005).

Doğanay (2005)'a göre sosyal bilgiler, sosyal ve insanla ilgili diğer bilimlerin içerik ve yöntemlerinden yararlanarak, insanın fiziksel ve sosyal çevresiyle etkileşimini zaman boyutu içerisinde disiplinler arası bir yaklaşımda ele alan ve küreselleşen bir dünyada yaşamla ilgili temel demokratik değerlerle donatılmış, düşünen ve becerili demokratik vatandaş yetiştirmeyi amaçlayan bir çalışma alanıdır.

Sosyal Bilgiler insanları ve çevreleriyle etkileşimini zaman ve yer boyutunda inceleyen önemli bir ilköğretim dersi (Doğanay, 2008, s.77). Sosyal Bilgiler ilköğretim okullarında iyi ve sorumlu vatandaş yetiştirmek amacıyla sosyal bilimler disiplinlerinden seçilmiş bilgilere dayalı olarak öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir çalışma alanıdır (Öztürk ve Dilek, 2003, s.16). Sosyal Bilgiler dersleri aracılığıyla topluma ve toplumsal dinamizme ilişkin bilgi ve değerler sunulmakta, nitelikli bir tarihsel bilincin oluşmasının temelleri atılmakta aynı zamanda bu toplumsal yapı içerisinde yer almakta olan öğrencinin bireysel, bilişsel gelişimine ilişkin öğretim ortamları hazırlanmaktadır (Öztürk ve Dilek, 2005, s.391). Toplumla sağlam ve sağlıklı bir şekilde uyum sağlayabilen bireylerin Sosyal Bilgiler dersiyle ilgili olarak görev ve sorumluluklarını bilen uygulamalı eğitim sistemiyle ülkenin gelişmesi için çalışan, ahlâkî değerlere sahip tutumlu birer vatandaş olabilmeleri gerekmektedir (Demirtaş, 1997, s.1).

Bu araştırmada değişen Sosyal Bilgiler programındaki kazanımların öğretmenler tarafından gerçekleştirilme düzeyinin incelenmesi amaçlanmıştır. Sosyal Bilgiler dersinin amaçlarından olan iyi vatandaş yetiştirmek için sosyal bilgiler programının temeli sayılan kazanımların iyi anlaşılması ve kavratılması gerektiği düşünülerek yapılmıştır. Araştırmanın program geliştirme çalışmalarıyla ilgili kişilere veriler sunması ve daha iyi bir Sosyal Bilgiler öğretimi gerçekleştirilmesi amacıyla hizmet etmesi beklenmektedir.

1.1. Problem

İlköğretim beşinci sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programındaki kazanımların öğretmenler tarafından gerçekleştirilme düzeyleri arasında çeşitli değişkenlere göre farklılıklar var mıdır?

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada ilköğretim beşinci sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programındaki kazanımların öğretmenler tarafından gerçekleştirilme düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi amaçlanmıştır.

Bu temel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır.

1. Cinsiyete göre,
2. İlköğretim 5. sınıf öğretmenlerinin hizmet öncesinde Sosyal Bilgiler öğretim ile ilgili ders alıp almama değişkenine göre,
3. İlköğretim 5. sınıf öğretmenlerinin kıdem yıllarına göre,
4. İlköğretim 5. sınıf öğretmenlerinin sınıflarındaki öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeyleri değişkenine göre,
5. İlköğretim 5. sınıf öğretmenlerinin mezun oldukları programa göre,
6. İlköğretim 5. sınıf öğretmenlerinin sınıflarındaki öğrenci sayılarına göre,
7. İlköğretim 5. sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler programına yönelik herhangi bir hizmet içi eğitim alıp almama değişkenine göre, ilköğretim 5. sınıf Sosyal Bilgiler programındaki kazanımların öğretmenler tarafından gerçekleştirilme düzeyleri arasında farklılık var mıdır?

1.3. Araştırmanın Önemi

Okullarda eğitim faaliyetleri, önceden hazırlanmış olan programlara göre yürütülmektedir. Eğitim kurumlarında öğrenciler, geliştirilmiş olan eğitim ve öğretim programlarına göre yetiştirilir. Uygulanan programlardaki eksiklikler ve sorunlar tespit edilip, programlar bu eksiklikler ve sorunları giderecek şekilde geliştirildikçe yapılan eğitimin niteliği artar. Uygulanmakta olan programın en değerlendircisi şüphesiz öğretmenlerdir. Dolayısıyla öğretmenlere programın değerlendirilmesi ve geliştirilmesinde büyük görevler düşmektedir. Öğretmenin programa yönelik görüşleri ve önerileri sonraki uygulamalar açısından oldukça önemlidir (Nalçacı, 2006). Bu bağlamda ilköğretim 5. sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan kazanımların öğretmenler tarafından gerçekleştirilme düzeylerinin belirlenmesi bu dersin ilköğretimdeki yeri göz önünde bulundurulduğunda oldukça önem taşımaktadır.

Ayrıca ilköğretim Sosyal Bilgiler programının kazanımlarıyla ilgili yapılan araştırmaların çok az sayıda olduğunun tespit edilmesi, bu konunun araştırılmaya değer olduğunu göstermektedir. Diğer taraftan, yapılan bu araştırmanın, bu konuda daha sonraki yapılacak araştırmalara kaynak oluşturacağı düşünülmektedir.

1.4. Sayılılar

Bu araştırmada aşağıdaki temel sayılılardan hareket edilmiştir.

1. Araştırmaya katılacak öğretmenler kişisel bilgi formunu ve kazanımlardan oluşan anketi içten ve samimi bir şekilde yanıtlamışlardır.
2. Araştırma için seçilen örnekleme evreni temsil etmektedirler.
3. İlgili literatür taraması sonucu elde edilen bilgilerin yeterlidir.
4. Anket sonucunda elde edilen veriler gerçeği yansıtmaktadır.

1.5. Sınırlılıklar

Bu araştırma;

1. 2009-2010 eğitim üretim yılının ikinci yarıyılı ile,
2. Erzurum İli, Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı İlköğretim okullarında görev yapan 5. sınıf öğretmenleri ile,
3. Araştırma, ğretmenlerinin cevaplayacakları kişisel bilgiler formu ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler programında bulunan kazanımlar ile sınırlıdır.

1.6.Tanımlar

Kazanım: Kazanım; ğrenme süreci içerisinde planlanmış ve düzenlenmiş yaşantılar sayesinde rencilerde görülmesi beklenen bilgi, beceri, tutum ve değerlerdir.

Sosyal Bilgiler: Sosyal Bilgiler, bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu üretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersi (MEB, 2005).

İlköğretim: İlköğretim kadın, erkek bütün Türklerin milli gayelerine uygun olarak bedeni, zihni ve ahlaki gelişmelerine ve yetişmelerine hizmet eden temel eğitim ve öğretimdir (Taşdemir, Baloğlu ve Topcan, 1997, s.47).

Öğretim Programı: Herhangi bir okulun ayrı ayrı sınıflarında bir ders yılı içinde hangi derslerin, haftada kaç saatle ve hangi amaçlara göre okutulacağını ve bu derslerde hangi konuların ya da ünitelerin işleneceğini gösteren bir belgedir (Kıncal, 1997, s.143).

Ders Programı: Bir disiplinin (dersin) amacı, muhteva (içerik), öğretme-öğrenme süreçleri ve değerlendirmeden oluşan programdır (Büyükkaragöz, 1997, s.3).

İKİNCİ BÖLÜM

2. ARAŞTIRMANIN KURAMSAL TEMELİ VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. İlköğretimde Sosyal Bilgiler Dersi

2.1.1. İlköğretimde Sosyal Bilgiler Dersinin Yeri ve Önemi

Sosyal Bilgiler her şeyden önce insanın, özellikle toplumsal hayata etkin bir biçimde uyumunu sağlayan bir derstir. Bu bakımdan bu ders, çocuğa verilen “eğitim” kavramı içinde adeta “öz” niteliğinde bir yer tutar. Çocuğun çevresindeki tabiatı, insanları, kuruluşları bilinçli olarak tanınması bunların birbiriyle olan ilişkilerine dikkat etmesi ve kendi davranışlarını da bunları dikkate alarak düzenlenmesi, Sosyal Bilgiler dersinin gereği gibi öğretilmesi ile gerçekleşebilir. Bunu “insanlık bağlarına önem veren birleşmiş konular birliği” diye tanımlayabiliriz (Moffat, 1957, s.18).

Sosyal Bilgiler dersi, öğrencilerin ilköğretim birinci kademedden itibaren hayat hakkındaki görüşlerini şekillendirmeleri ve onların doğaya ve insana karşı yapıcı davranışlar sergilemeleri yönünden önemlidir (Güven, Gökbulut ve Yel, 2006, s.466). Ayrıca, ilköğretimdeki Sosyal Bilgiler dersinin, çocuğun içinde bulunduğu toplumsal yaşamla çok yakından ilgili olduğunu da belirtmek gerekir. Bu derste çocuk, özellikle içinde yaşadığı çevresini, geçmişi, bugünü ve geleceği yakından tanıma olanağı bulur. Denilebilir ki bu ders, toplumun ideallerini çocuğa kazandırmakla yükümlüdür. Bu derste çocuk toplumsal sorunlarla karşı karşıya bırakılır ve kendisinin toplumsal yaşamla kaynaşması sağlanır. Bu yolla Sosyal Bilgiler dersi çocuğun toplumsal kişiliğinin oluşması ve gelişmesinde önemli bir işlevi yerine getirmiş olur. Öte yandan, Atatürk'ün önderliğinde, Cumhuriyet yönetiminin iş başına geldiği 1923 yılından bu yana, Türk Ulusu çağdaş ve demokratik bir yaşam sürme çabası içinde, hızla gelişimini sürdürmektedir. Demokrasiyi yerleştirmek, her şeyden önce bilgiyle, kültürle; hak ve özgürlüklere değer veren bir anlayışla; iyi yurttaş olma özelliklerini kazanma ile olabilir. Türk çocuklarının da bu değerleri öğrenmelerini sağlayarak, demokratik

yaşantıların onlara küçük yaşlardan kazandırılmasına çalışmak, Sosyal Bilgiler dersinin ülkemizdeki önemli görevlerinden biridir (Sözer, 1998a, s.8).

Sosyal Bilgiler, toplumun ülkülerini çocuğa kazandırdığı bir derstir. Yarının politikasına yön verecek olan fikirler, daha çok Sosyal Bilgiler dersinde kazandırılır. Biz, 1923'te Atatürk'ün önderliği ile Cumhuriyet yönetimini seçtiğimiz tarihten beri demokratik bir hayat sürüyoruz. Bunu bugün biraz daha geliştirme çabası içindeyiz. Bu da her şeyden önce bilgi ile iyi vatandaş özelliklerini kazanma ile olur. Çocuklara bunları kazandıracak demokratik yaşayışımızın sürdürülmesini sağlamak Sosyal Bilgiler dersinin varlık nedenidir.

Birey ve toplum hayatında bu derece önemli bir yere sahip olan; Sosyal Bilgiler dersiyle ilgili psikolojik etkenlere bakacak olursak;

1. Sosyal Bilgiler dersi, çocuktaki algı gelişmesine dayanır. Buna göre çocuğun dış dünyayı algılaması toptandır. Bunun için ilköğretimin ikinci döneminde de toplu öğretim esasına göre öğretim yapmanın yararlı olacağına inanılmıştır. Sosyal Bilgiler dersi buna imkân sağlamaktadır.

2. Sosyal Bilgiler dersinde öğrencileri güdülemek kolaydır. Günlük olaylar, bu dersler için, iyi bir giriş noktası olabilir.

3. Sosyal Bilgiler dersini, bir ezber dersi olarak değil, bir muhakeme dersi olarak görmek gerekir.

4. Sosyal Bilgiler dersi programında geçen konuların hareket noktası, Hayat Bilgisi dersinde olduğu gibi, çevre olacaktır. Bu derste de “yakından uzağa” ilkesi önde gelir. Bu derste öğrenciler, daha çok gezi ve gözlem çalışmalarında bulunurlar, tarihi yapıları incelerler; varsa yazılı ve yazısız kaynaklardan yararlanırlar.

5. Bu derste kronolojik sıraya göre tarihi öğretmek verimli olmayabilir. Çünkü çocuklar, ilköğretimin son sınıfına kadar bu gelişime erişememiş olabilirler. Sosyal Bilgiler dersinde kronolojik sıraya bakılmaksızın, kimi üniteler ele alınmalı ve bunlar uygun bir ayrıntı ile incelenmelidir.

6. Sosyal Bilgiler dersinde de fırsat öğretiminden yararlanılır. Milli bayramlar ve bunlarla ilgili önemli gazete haberleri, iyi bir öğrenme için imkanlar hazırlar.

7. Zaman zaman tarihi değeri olan kahramanların hayatı ile ilgili eserlerden yararlanılır. Bu eserlerin gerçeği yansıtmaları gerekir. Bunlar da öğrencinin kişiliğinin gelişiminde büyük rol oynar.

Toplumsal yaşama uyum sağlamak, toplumsal yapı içindeki kişi, grup ve kurumlarla birlikte uyumlu bir biçimde yaşamak son derece güç bir iştir. Toplumsal kurumların ve ilişkilerin basit olduğu toplumlarda birey toplumsal davranışları yaşayarak, ailesinden ve çevresinden öğrenebilir. Ancak, toplumsal kurum ve ilişkilerin; geliştiği ve çeşitlendiği günümüz toplumlarında, çocuğun insan ilişkilerin; insanların birbirinden farklı olduğunu; toplumdaki formal ve informal gruplar ile bu grupların işlevlerini; aile, hükümet ve devlet gibi geniş örgütlere kadar uzanan toplumsal kurumları öğrenmesi gerekir. Çocuğun bu davranışların tümünü ailesinden öğrenmesi mümkün değildir. Bu nedenle çocuğun toplumsallaşması işlevini günümüzde özellikle eğitim kurumları üstlenmiştir (Erden, tarihsiz, 4).

Eğitim kurumlarının temel işlevi XXI. yüzyıl dünyasında etkili ve etkin vatandaş olabilmek için gerekli olan bilgi, beceri ve değerlerin öğrenciye kazandırılmasıdır. Bu bilgi, beceri ve değerlerin önemli bir bölümü ilköğretim kurumlarında özellikle Sosyal Bilgiler derslerinde kazandırılmaya çalışılır.

Günümüzde özellikle yoksulluk, açlık, savaş, dış ilişkiler, işsizlik, hava ve su kirliliği, toplumsal yaşamdaki bozulmalar, işçi ve tüketici sorunları önemli sosyal sorunları oluşturmaktadır. Sosyal Bilgiler dersleri çocukların bu tür problemleri farkında olmalarını, niçin bu sorunların çözümünün kolay olmadığını, bu sorunlara çözümler üretirken hesaba katılması gereken değerler ve muhtemel çözümleri farkında olmalarını sağlar (Preston, Herman, 1974, s.3).

İnsanın içinde yaşadığı toplumun kendinden beklediği ya da yapmasını istediği davranışlarını yapacak biçimde yetiştirilmesi eğitimin görevidir. Sosyal Bilgiler öğretimi çağdaş uygarlığın zorunlu kıldığı sosyal olgunluğu sağlayan ve geliştiren bir alan olarak ele alınmaktadır. Sosyal Bilgiler fertlere kültür sahibi olmalarını sağlayan

bütün bilgiler aktarma ve onlara toplum hayatı için gerekli alışkanlıkları sağlama durumundadır. (Battaloğlu, 2001).

Sosyal Bilgilerin temel kaynağı sosyal bilimlerdir. Program yönünden sosyal bilgiler terimi, Sosyal Bilimlerden alınan muhtevaya dayanarak oluşturulan üniteleri ihtiva eden programı belirtmek için kullanılır (Köstüklü, 1998). Sosyal Bilgiler, insanı ve yaşamı konu aldığı için değişik bilim adamları tarafından değişik şekillerde tanımlanmıştır. Çünkü Sosyal Bilgiler disiplinler arası ve çok disiplinli bir alandır. Sosyal Bilimler alanında önemli bir uzman olan Sönmez sosyal bilgileri, “toplumsal gerçekle kanıtlanmaya dayalı bağ kurma süreci ve bunun sonunda elde edilen dirik bilgiler” olarak tanımlamaktadır (İskender ve Sam, 2006, s.41).

Ülkemizde Sosyal Bilgiler eğitimiyle ilgili çalışmalar yapan Erden’e göre ise “Sosyal Bilgiler ilköğretim okullarında iyi ve sorumlu vatandaş yetiştirmek amacıyla, sosyal bilimler disiplinlerinden seçilmiş bilgilere dayalı olarak, öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir çalışma alanıdır” (Doğanay, 2002, s.16). John Dewey “Sosyal Bilgiler sosyal şeylerin çalışılmasıdır.” diyerek bilinen en kısa Sosyal Bilgiler tanımını yapmıştır. Barr, Barth ve Shermis Sosyal Bilgileri “vatandaşlık eğitimi amacıyla Sosyal Bilimler ve insan Bilimlerinin bütünleştirilmesi” olarak tanımlamaktadır. Engle ve Ocha ise, Sosyal Bilgileri “demokratik vatandaşlık için sosyalizasyon süreci” olarak tanımlamaktadırlar. Amerika Birleşik Devletleri Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi ise Sosyal Bilgileri, “vatandaşlık yeterlilikleri kazandırmak için, sanat, edebiyat ve Sosyal Bilimlerin disiplinler arası bir yaklaşımla birleştirilmesinden oluşan bir çalışma alanı” olarak kabul etmektedir (Engle ve Ochoa, 1988, Akt. Karaduman, 2005, s.4).

Gerek Türkiye’de gerek dünyanın çeşitli yerlerinde bu alanda çalışmalar yapan bilim adamlarının Sosyal Bilgiler dersine yönelik tanımlarının ortak noktaları şöyle özetlenebilir:

- Sosyal Bilgiler dersi ilköğretim programlarında yer alan temel bir derstir.
- Sosyal Bilgiler dersinin en genel amacı etkili ve demokratik vatandaş yetiştirmektir.
- Sosyal Bilgiler dersinin içeriği, çocukların gelişim özelliklerine, küresel algılamalarına göre genel olarak Sosyal Bilimlerden bazen de insan bilimleri, sanat ve edebiyat konularının disiplinler arası bir yaklaşımla bütünleştirilmesi ile oluşturulur.

- Sosyal Bilgiler dersi bireylere sadece bilgi kazandırmaya değil; bilginin yanı sıra Sosyal Bilimlere ilişkin çeşitli beceri, tutum, değer ve davranışların kazandırılmasına yöneliktir. Buradan yola çıkarak Sosyal Bilgilerin, yetişmekte olan bireylerin toplumsallaşması için gerekli vatandaşlık yeterliliklerini kazandırmaya yönelik bilgi, beceri, tutum, değer ve davranışların; öğrencilerin gelişim özelliklerine uygun bir biçimde ve Sosyal Bilimlerin farklı disiplinlerinden seçilerek kazandırıldığı bir alan olduğu söylenebilir (Karaduman, 2005).

2.1.2. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Temel Yaklaşımlar

Dünyada son 15-20 yılda bilim ve teknolojiye meydana gelen baş döndürücü gelişmeler bilginin hızla çoğalması ve yayılmasını sağlayarak eğitime ilişkin görüş ve uygulamaların da değişimini zorunlu kılmıştır. Sanayi Devrimi'nden sonra şekillenen paradigmlar değişime uğramış, okullar genellikle realizm ve idealizm felsefi akımlarından beslenen daimici ve esasici anlayışların etkisinde şekillenmiştir (Öztürk ve Otluoğlu, 2002, s.27). Öğrencilere toplumun kültürel mirasını aktarmak okulun temel işlevi olmuş ve öğretmen ağırlıklı olarak aktarım yöntemini uygulamıştır. I. Dünya Savaşı, II. Dünya Savaşı gibi dünya tarihini birçok açıdan etkileyen olaylar, hemen her alanda radikal dönüşümü ve dönüşümün kalıcı hale gelmesini sağlayacak en önemli araçlardan biri olan eğitim sistemlerini de etkisi altına almıştır. Eğitim sistemleri de düzene entegre olacak şekilde yeniden yapılandırılmış; ilerlemeci, yeniden kuramcı, varoluşçu ve politeknik eğitim anlayışları benimsenmiş, öğrenci merkezli görüşler önem kazanmıştır. Çağımıza damgasını vuran küreselleşme eğitim sistemlerini de etkisi altına almıştır. Küresel eğitim genç kuşağa; gezegen, türler ve kültürler arasındaki bağımlılığı vurgulayan bir dünya perspektifi geliştirmelerine yardımcı olmaya çalışır. Küresel eğitimin temel amacı bağımlılığın gittikçe arttığı, etnik farklılıkların ve kültürel çoğunluğun karakterize ettiği sınırlı, doğal kaynakları olan bir dünyada etkili yaşayabilmek için gerekli bilgi, değer, tutum ve becerileri genç kuşaklara aktarmaktır (Öztürk ve Dilek, 2005, s.86).

Öğretmenler genellikle alışılmış yöntemler kullanma eğilimi gösterirler. Bu yöntemler örüntüler (kalıplar) oluşturur. Bunlar anlaşılabilir ve yorumlanabilir niteliktedir. Bu örüntüler, Sosyal Bilgiler öğretimi için üç ayrı ve farklı geleneksel yaklaşım oluşturur (Barth ve Demirtaş, 1997, s.1-8).

Sosyal Bilgiler eğitimcilerinin büyük bir kısmı, sosyal bilgilerin öncelikli hedefinin vatandaşlık eğitimi olduğunu kabul ettikleri halde, bunu açıklamaya çalışırken ve hedefleri uygulamaya koyarken farklı gruplara ayrılabilirlerdir. Irving Morrissett ve John Haas (1982)'in Sosyal Bilgiler eğitimcilerinin farklı gruplara ayrılmasına neden olan sorunlar ve genel fikir birliği sağlanan konular üzerine yaptıkları yorum dikkat çekicidir:

“Kuşkusuz hedeflerin en yaygın genel sınıflandırılması bilgi, beceriler, tutumlar ya da değerler ve katılım şeklinde bölünmesiyle elde edilmektedir. Farklı biçimlerde düzenlenen bilgi, özellikle de güncel bilgi genellikle sosyal bilgilerin ana unsuru olarak değerlendirilmektedir. Fakat bu bilginin içeriğinin ne olması gerektiğiyle ilgili pek çok farklı görüş ortaya çıkmaktadır. Beceriler ya da yetenekler uzun zamandan beri bilgiye eşlik etmektedir. Değerler ya da tutumlar temel bireysel ve toplumsal değerlere yönelik tam vatanseverlik ve kontrol edilmesi kolay sınıf davranışlarına kadar değişen, farklı zamanlarda oldukça farklı şeyleri açıklamaktadır. Katılım, yeni katılanların oranını verir. Katılım, hem sınıf içi aktiviteleri hem de sınıf dışındaki toplumsal eylemleri içeren farklı anlamlara da gelebilmektedir” (Morrissett, Haas, 1982, Akt, Dönmez, 2003).

Sosyal bilgiler öğretimine ilişkin farklı yaklaşımlar, ilk kez 1970 yılında Barth ve Shermis tarafından NCSS'in yayın organı Social Education'da yayınlanan bir makalede sınıflandırılmıştır. Bu sınıflama sistemi, Barth ve Shermis'in 1977'de Barr ile birlikte yazdıkları The Nature of the Social Studies (Sosyal Bilgilerin Doğası) adlı kitapta geniş olarak açıklanmıştır (Wesley, 1978). Başlıca farklılıkları gidermeye yönelik girişimleri ile dikkatleri üzerlerine çeken Barr, Barth ve Shermis (1977) sosyal bilgiler öğretimine rehberlik eden üç temel yaklaşım ya da geleneği şöyle tanımlamışlardır: (1) vatandaşlık aktarımı olarak sosyal bilgiler, (2) sosyal bilim olarak sosyal bilgiler ve (3) yansıtıcı problem çözme olarak sosyal bilgiler (Barr, Barth ve Shermis, 1977, Akt, Dönmez, 2003). Bu yaklaşımların her birinde sosyal bilgilere vatandaşlık eğitimi olarak vurgu yapılırken ve benzer içeriklere (bilgi, beceriler, değerler) sahip olduklarını vurgulanırken, araştırmacıların vatandaşlığa en etkili hazırlamanın nasıl gerçekleştirilebileceği konusundaki fikirleri farklılaşmaktadır (Dönmez, 2003)

2.1.2.1. Vatandaşlık Aktarımı Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi

Vatandaşlık aktarımı, sosyal bilgiler öğretimindeki en eski ve yaygın yaklaşımdır. Bu yaklaşımda Sosyal Bilgilerin temel amacı öğrencilere kültürel mirası aktararak, onların iyi bir vatandaş olmalarını sağlamaktır. Kültürel miras aktarılırken, öğrencilere geçmişteki bilgiler ve olgular; temel toplumsal kurumlar, değerler, inançlar kazandırılmaya çalışılır (Erden, tarihsiz, s.7) Barr ve arkadaşlarına (1978) arkadaşlarına göre ise bu yaklaşımın amacı, kültürel devamlılığı garanti edecek yeni nesiller yetiştirmektir. İçerik, yetişkinler tarafından belirlenir. Geçmiş öğrenme, geçmiş ve geleneklerle gurur duyma, sorumluluk alma, uygun tutum ve davranışlar sergileme ve otoriteye bağlılık, gerçekleştirilmek istenen hedefler arasındadır (Barr, R., J. L. Barth ve S. S. Shermis, 1978, Akt, Öztürk, 2009). Bu yöntemin sosyal bilgilerin ilk ortaya çıkış amacını geliştirmek üzere oluşturulduğu söylenebilir. Nitekim ABD’de 1916 yılında sosyal bilgiler dersine ihtiyaç duyulmasının nedeni, o günlerdeki toplumsal dönüşümün bunalımlarından insanları kurtarmak ve böylece “Amerikan vatandaşlığı” kavramını benimsetmektir. Bu yaklaşım sosyal bilimcilerin bazıları tarafından kabul edilmese de özellikle tarih ve coğrafya öğretimi vatandaşlık bilgisi konularıyla birlikte verilmeye çalışılmıştır.

Buna karşılık bazı sosyal bilimciler, sosyal bilgiler öğretiminin sosyal bilimciler için bir alt yapı oluşturabileceği görüşünde olmuşlardır. Bu düşünce, sosyal bilimler olarak sosyal bilgiler öğretimi anlayışının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu yaklaşım öğretmen merkezli yöntemlerin kullanılmasını öngörür (Öztürk, 2006, s. 25). Öğretmen ideal vatandaşı örnek olarak gösterir ve bu vatandaşın sahip olduğu özelliklerin sorgulanmadan kazanılması gerektiğini anlatır. Kısaca bu yöntem, bir telkin yöntemidir (Doğanay, 2002, s.20).

2.1.2.2. Sosyal Bilim Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi

Sosyal bilim olarak sosyal bilgiler öğretimi, sosyal bilimlere ait bilgi, beceri ve değerlerin kazanılmasının etkili vatandaşlık için en iyi hazırlık olduğu varsayımına dayanır. Bu yaklaşıma göre öğrenciler, sosyal bilimlerin yapısı (onların temel kavramları, genellemeleri ve kuramları) ile bilgi toplama ve yorumlama süreçlerini

öğrenmelidir. Bu nedenle sosyal bilimciler tarafından tanımlanan önemli bulgular, bakış açıları ve sorunlar, sosyal bilgiler programlarının içeriğini oluşturur (Öztürk, 2007, s.25).

Sosyal bilim olarak sosyal bilgiler öğretiminde yöntem, araştırma incelemidir. Sosyal bilim dallarıyla ilgili bilgilerin kazanımı yanında bunları öğrenme sürecine de özellikle önem verilir (Doğanay, 2002, s.21).

Sosyal bilim yaklaşımı, sosyal bilim düşünme tarzlarını öğrenmiş vatandaşlar yetiştirmeyi amaçlar. Öğrenciler, sosyal bilimciler ile aynı düşünme yöntemlerini kullanarak, dünyayı bir sosyal bilimci gözüyle algılamalı, karar almalı ve toplumsal/bireysel problemleri sosyal bilimci beceri ve tutarlılığı ile çözmeyi öğrenmelidirler (Barth ve Demirtaş, 1997, s.1-9).

2.1.2.3. Yansıtıcı İnceleme Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi

Yansıtıcı inceleme olarak sosyal bilgiler öğretiminin amacı, öğrencilerin toplumsal ve bireysel problemler karşısında, makul, mantıklı ve düşünülerek alınmış kararlara varmalarını sağlamaktır (Barth ve Demirtaş, 1997, s.1-10).

Bu yaklaşım John Dewey'in düşüncelerine dayanmaktadır. Birincil amacı, öğrencilerin problem çözme ve karar alma becerilerini öğrenip uygulamalarını sağlamaktır. Buna paralel olarak, öğrencilerin bireysel ve kamusal problemleri tanımlayıp analiz edebilecekleri ve bunlara yönelik bilgiye dayalı kararlar alabilecekleri öğrenme-öğretme süreçlerine ağırlık vermektedir. Önceden belirlenmiş mutlaka uygulanması gereken bir içerik söz konusu değildir. Yapılacak etkinliklerin öğrencileri doğrudan ilgilendiren, etkileyen ve kaygılandıran güncel konu ve sorunlara odaklanması istenir. Benzerlik ve statükonun vurgulanmasına karşın, öğrencilerde sağlıklı bir şüpheciliğin, yaygın/egemen inançlar, değerler, politikalar ve uygulamaları inceleme araştırma becerisinin gelişmesini öngörür. Bu yaklaşımda temel yöntem, araştırma incelemidir (Öztürk, 2006, s. 26).

Yansıtıcı inceleme olarak sosyal bilgiler, öğrencilerin bireysel ve toplumsal problemleri tanımlama, analiz etme ve karar verme becerilerini geliştirmeyi amaçlar.

Bunu gerçekleştirirken, içerik olarak, öğrencileri kişisel olarak etkileyen konular ve sorunlar ele alınır. Öğrencilerin kendilerini etkileyen sorunlar ve durumlar hakkında düşünmelerine, çözüm yollarını araştırmalarına ve karar vermelerine yardımcı olmak yaklaşımının amacını oluşturur (Barr, Barth ve Shermis, 1978; Barth ve Demirtaş, 1997; Doğanay, 2005).

Bu yaklaşımda beceriler ön plana çıkmaktadır. Yansıtıcı inceleme yaklaşımında başlıca beceriler;
Okuma yazma becerisi,
Farklı kaynaklardan bilgiyi kullanma becerisi,
Problemleri belirleme ve çözme becerisi,
Bilgiyi yorumlama becerisi,
Değerlerle ilgili durumları belirleyebilme ve çözüme ulaştırabilme becerisidir.

Yansıtıcı inceleme yaklaşımında içerik, geleneksel olarak ders kitaplarında yansıtılan içerikten oldukça farklıdır. Bu yaklaşımda, içerik çocuklarda karar verme sürecinin geliştirilmesi için aracı olarak kullanılır. Öğrenciler problemleri çözerken, karar alırken bilgiyi kullanırlar; ancak odak noktasını bilgi değil problem çözme ve bilimsel akıl yürütmeye dayalı karar verme becerisidir. Araştırma-inceleme yöntemi bu yaklaşımın temel yöntemidir. Çocuklar karşılaştıkları gerçek problemleri inceleyerek araştırma becerileri kazanırlar (Doğanay, 2002, s.21)

Bu yaklaşımda hedeflenen kazanımların gerçekleştirilmesinde kullanılan öğretim yöntem, teknikleri ile araştırma inceleme yoluyla öğrenmeyi destekleyen etkinlikler aşağıda verilmiştir (Doğanay, 2005);

Yaratıcı drama
Rol oynama,
Küçük grup çalışması,
Ahlaki ikilemler,
Sınıf toplantıları,
Benzeşimler,
Kubaşık öğrenmedir.

2.1.3. Sosyal Bilgiler Öğretiminin Dünyada ve Türkiye’de Tarihsel Gelişimi

2.1.3.1. Dünyada Sosyal Bilgiler Öğretiminin Gelişimi

Sosyal bilgiler eğitiminin ne zaman ve nerede başladığı kesin olarak bilinmemektedir. Yalnız “insanoğlu var olduğu andan itibaren hem fen hem de sosyal bilimler eğitimi başlamıştır” denilebilir; çünkü insan doğal ve toplumsal bir ortamda doğar, büyür, gelişir, yaşlanır ve ölür. İnsan yaşamak için hem doğanın, hem de toplumun bazı ilkelerini öğrenmek zorundadır. Durum böyle olunca, “fen ve sosyal bilimler insanoğlunun yaşamı kadar eskidir” savı ileri sürülebilir (Sönmez, 1997a, s.7).

İnsan, doğal ve toplumsal bir varlık olarak, yaşamını anlamlı hale getirebilmek için bir taraftan doğayı anlamaya ve onun sırlarını keşfetmeye çalışırken; diğer yandan ilişkide bulunduğu insanlarla anlaşmazlığa düşmeden birlikte yaşamının yollarını bulma gayreti içinde olmuştur. Bu uğraşlar hem fen hem de sosyal bilimlerin var olmasını gerektirmiştir. Eski Çağ’daki eğitim sisteminde okutulan tarih (Çin, İsrail, Roma), coğrafya (Roma), yurttaşlık (İsrail) ve hukuk (Roma) dersleri, doğrudan sosyal bilimlerle ilgilidir. Orta Çağ’da dinin etkisi ile sosyal bilimler dersleri dini bir içerik kazanmıştır. Rönesans ve reform hareketlerinin görüldüğü yeni ve yakın çağlarda ise sosyal bilimlerdeki dinin etkisi azaltılmaya başlamıştır. İlk kez “Sosyal Bilgiler” adı altında ilk ve orta dereceli okullarda bir dersin okutulması gerektiğini Fransız düşünür Condorcet savunmuştur (Sönmez, 2005; Sözer, 1998).

Sosyal bilgilerin kapsamına giren konular, Eski Yunan ve Roma gibi büyük medeniyetler kuran batı toplumlarında ilkçağlardan itibaren okullarda okutulmuştur. Herodotes, Thukydides (ykl. M.Ö. 145-86), Aristo, Eflatun aynı zamanda birer öğretmen olarak öğrencilere ders vermişlerdir. Köklü bir medeniyet olan Çin’de Sima Qian (ykl. M.Ö, 145-86) ile Du-Yu (732-812) tarih dersleri okutmuşlardır. Selçuklu Nizamiye medreseleriyle başlayan gelenek ile ondan sonra Türk ve İslam devletleri ve Osmanlı medreselerinde Sosyal Bilgiler konularına (özellikle tarih ve coğrafya) yer verilmiştir. Avrupa’da 13. asırdan itibaren kurulmaya başlanan Paris, Bologna, Oxford gibi okullarda da bu derslere rastlanmaktadır (Bilgili, 2008, s.19).

Sosyal bilgiler kavramına bir eğitim kavramı olarak ilk olarak ABD’de rastlanmaktadır. Amerika kıtasına dünyanın çeşitli yerlerinden yapılan yoğun göçler, mozaik bir toplum ve çok-kültürlülük yaratmıştı. Bununla beraber sanayi inkılâbı sosyal, ekonomik ve kültürel pek çok açıdan sorunlar çıkarmıştı. 19. yüzyıl Amerikan toplum liderleri, kültürleri homojenleştirmek, bir arada yaşama bilinci geliştirmek, kolektif çalışma ve ortak karar alma mekanizmalarını işletmek, kısacası “yeni Amerikan toplumu yaratmak” için eğitimi araç olarak görmüşlerdir. Böylece 1892’de Ulusal Eğitim Konseyi toplanmıştır. Bu konsey, Anglo-sakson kültür temelli milli toplum anlayışını oluşturmak üzere bir sosyal bilgiler programı hazırlamıştır. Bu program içeriği tarih ve coğrafya gibi iki sosyal bilim disiplini ile Amerikan toprağında vatandaşlık bilinci geliştirecek biçimde oluşturulmuştur. Ders içeriğinde insanlık, Anglo-sakson ve Amerika tarihi, milli değerler, insan hakları, Amerika coğrafyası, gündelik ve sosyal hayatta karşılaşılabilecek sorunlar ve bunları çözme yolları, demokrasi, yönetime katılım, anayasaya bağlılık gibi konulara yer verilmiştir. Bu program 1916 yılında resmen kabul edilen “Sosyal Bilgiler” terimiyle günümüze kadar gelinmiştir. Ancak, müfredat içerisinde zaman zaman değişiklikler yapılmıştır. Mesela, İkinci Dünya Savaşı yıllarında programda, kahramanlık temasına daha fazla vurgu yapılmış, 1950’lerde başlayan soğuk savaş yıllarında SSCB’nin oluşturduğu komünizm tehdidine karşı enformasyon oluşturulmuştur. Bu program 1960’lara kadar yürütülmüş, ancak sosyal ve siyasi hayatta meydana gelen gelişmeler ve değişimler, öğrenme-öğretme anlayışındaki yenilikler gibi sebeplerle 1970’li yıllarda köklü bir değişiklik yapılmıştır.

Yeni sosyal bilgiler programına sosyoloji, antropoloji, ekonomi, siyaset bilimi gibi diğer sosyal bilimler disiplinleri de sokularak, tarih ve coğrafya konularının ağırlığı azaltılmıştır. Tümdengelim yaklaşımı yerine tümevarım, anlatım yöntemi yerine araştırma yöntemi konulmuştur. Aktif öğrenme uygulamaya geçirilmiştir. Ancak bu yaklaşımın öğrencinin başarısızlığına yol açtığı gerekçesiyle 1980’li yıllarda terk edilerek geleneksel yaklaşıma dönmüştür. Sosyal bilgiler programı ABD’den örnek alınarak Japonya, Güney Kore, İrlanda, Danimarka, Finlandiya gibi ülkelerde de uygulamaktadır (Bilgili, 2008, s. 19-20).

Antik Yunan’a kadar inen okul geçmişlerine rağmen, sosyal bilgilerin kapsamına giren derslerin yaygın bir şekilde okul programlarına girişi, büyük ölçüde

XIX. yüzyılda Batı Avrupa ve Kuzey Amerika ülkelerinde gerçekleşmiştir. Osmanlı Türkiye'si de kısa bir süre sonra bu gelişmeleri eğitim/öğretim programlarına yansıtmıştır. Fakat bu dersler, XX. yüzyıla kadar bütün ülkelerde tarih ve coğrafya gibi adlarla tek disiplinli program anlayışına göre yapılandırılmıştır (Öztürk, 2007, s.43).

“Sosyal Bilgiler” terimi resmen 1916 yılında Milli Eğitim Derneğinin orta dereceli okulu yeniden teşkilatlandırma komisyonu Sosyal Bilgiler Komitesi tarafından kabul edilmiştir. Komite bu terimi “mevzuu doğrudan doğruya insan cemiyetinin teşkilatına ve tekamülüne ve bu içtimai birliklerin bir uzvu olması dolayısıyla insana dair olan bilgiler Sosyal Bilgilerdir” diye tarif etmiştir (Moffatt, 1957, s.18; Karagözoğlu, 1966, s.7).

Sosyal Bilgiler, eğitim kurumlarına bir konu alanı ya da ders olarak ABD’de 20. Yüzyılın başında, sosyal yaşantıların karmaşıklaşması, toplumsal değişimin ve çatışmaların artmasıyla birlikte girmiştir. Sosyal bilgilerin bir konu alanı olarak eğitim programına girmesi, ilerlemecilik akımının “demokratik toplum için vatandaş yetiştirme” görüşünün etkisiyle gerçekleşmiştir. 1930’lu ve 1940’lı yıllarda yeniden kurmacılık ve çocuk merkezli yaklaşımı benimseyen eğitimciler de Sosyal Bilgiler programının gerçekleşmesi için çaba göstermişlerdir. Ancak, 1940’lı ve 1950’li yıllarda sosyal bilgiler programları büyük ölçüde tarih ve coğrafya olarak uygulanmıştır (Erden, tarihsiz, s.6).

1960’lı yılların başından 1970’lerin ortalarına kadar sosyal bilgiler dersine ağır eleştiriler yöneltildi ve bunların sonucunda “Yeni Sosyal Bilgiler” adı altında bir reform hareketi başlatıldı. Bu hareketin doğuş ve gelişiminde Bruner’in buluş yoluyla öğrenme kuramının büyük katkısı oldu. Bu hareketin sonucunda, sosyal bilgiler dersinde tarih ve coğrafya bilgilerinin ağırlığı azaltıldı; buna karşılık sosyoloji, antropoloji, ekonomi, siyaset bilimi ve sosyal psikolojiye ağırlık verildi. Sosyal bilimlerdeki kavram ve yöntemlere dayalı bir yapı tercih edildi. Geleneksel tümdengelim yaklaşımı ile anlatı yönteminin yerini, tümevarım ve araştırma yöntemi aldı. Aktif öğrenme ilkesi benimsendi ve eleştirel düşünme becerisini geliştirmeye önem verildi. Ancak bu yaklaşım 1980’li yıllarda başarısız bulunarak terk edildi ve yeniden geleneksel yaklaşıma dönmeye başlandı (Erden, tarihsiz, s.6; Öztürk ve Otluoğlu, 2005, s.14).

1990'ların ikinci yarısında NCSS, ülkede Sosyal Bilgiler öğretiminin “Yeni Sosyal Bilgiler” hareketinin önermelerine yakın bir amaç, içerik ve yöntemle yapılması kararlaştırılmıştır. Bu bağlamda XX. Yüzyıla girerken ABD’de Sosyal Bilgiler programlarının, sosyal yapılandırmacılık kuramına bağlı, disiplinlerarası, bütünleşmiş, tematik vb. Bir karakter taşıdığı, problem çözme yöntemi ve işbirlikli öğrenmeyi öngördüğü gözlenmektedir (Öztürk, 2007, s.45)

2.1.3.2. Türkiye’de Sosyal Bilgiler Öğretiminin Gelişimi

Sosyal bilgiler derslerinin okullarda okutulmasındaki amaç, bireyin mensubu bulunduğu devletin istediği vatandaş tipini yetiştirmektir. Bu bağlamda Sosyal Bilgiler dersleri bireyin içinde yer aldığı yönetim rejiminin istekleri doğrultusunda, demokratik, totaliter veya sosyalist bir yönetim sisteminin izlerini taşıyabilir. Dolayısıyla bireylere verilecek sosyal bilgi, toplumun değer ve kurallarına göre şekillenir (Safran, 2008).

Ülkemizde sosyal bilgiler eğitiminin temellerini İslamiyet’in kabulünün öncesine dayandırmak mümkündür (Sönmez, 2005). Türk Eğitim Tarihinde, Türklerin İslamı kabul edişlerinden önce, toplumsal yaşamla ilgili birtakım bilgi ve kurallarla gelenek-görenekler çocuk ve gençlere öğretilmeye çalışılmıştır. İslamiyetin kabul edilmişinden sonra da, daha çok İslam dinine temel olan konuların kazandırılması yoluna gidilmiştir. Osmanlılarda, özellikle sıbyan mektepleri ve medreselerde din temeline dayalı bilgiler programlarda ağırlık taşırken, Sosyal Bilimler içinde yer alan kimi dersler, kurumların öğretim düzeylerine uygun biçimde belirli saat ve sürelerle okutulmuştur (Sözer, 1998, s.9). Sosyal bilgiler dersinin en temel amacının, bireyin içinde yaşadığı topluma uyumunu sağlamak, onu toplumsallaştırmak olduğu düşünüldüğünde, Türklerin Müslüman olmadan önceki dönemlerinde “çocukların ve gençlerin toplumsallaştırılıp eğitilmesinde “toplumun töresi”nin önemli bir rol oynayacağı” düşüncesi (Akyüz, 2005), bu dersin temellerinin çok eskilere dayandığına delil oluşturmaktadır. Toplumsal kuralların öğretilmesinde (bireyin toplumsallaştırılması) törenin etkisi, Türklerin İslamiyet’i kabulü ile birlikte, yerini din eksenli bir sosyal bilgiler anlayışına bırakmıştır (Akyüz, 2005; Sönmez, 2005). Bu anlayış yüzyıllar boyunca sürmüş, ülkemizde Cumhuriyet rejimi kurulduktan ve

devrimler yapıldıktan sonra seküler bir eğitim sistemine geçilmiş ve laik anlayışa dayalı bir sosyal bilgiler eğitimi verilmeye başlanmıştır.

Osmanlı döneminde, sosyal bilgiler olarak önceki Türk uluslarında olduğu gibi, toplumsal değerlerle birlikte dini inançların da öğretildiği görülmektedir. Osmanlı eğitim sistemi içinde sosyal bilimler kapsamında yer alan, tarih ve coğrafya, birer ders olarak ilk defa Tanzimat dönemindeki okul programlarında yer almıştır (Öztürk ve Otluoğlu, 2005; Akyüz, 2005). Tanzimat döneminde 1869 tarihli Maarif-i Umumiye Nizamnamesi'nde, erkek rüştiyelerin programında Tarih-i Umumi, Tarih-i Osmani ve Coğrafya; kız rüştiyelerinin programında Muhtasar Tarih ve Coğrafya; idadiyelerin programlarında Coğrafya ve Tarih-i Umumi; darülfünunların programlarında İlm-i Tarih, Tarih-i Umumi ve Tarih-i Ulüm-i Tabiliye derslerinin yer alacağı belirtilmektedir. 1874'te açılan İstanbul Darülmuallimini (öğretmen okulu) programında Muhtasar Tarih-i Osmani, Muhtasar Coğrafya dersleri; Darülmuallimin-i Sıbyan bölümünde, Tarih ve Coğrafya dersleri; Darülmuallimin-i Sıbyan bölümünde, Tarih ve Coğrafya dersleri; Darülmuallimin-i Rüşdiye ve Osmani İdadiye bölümünde Tarih-i Umumi okutulmuştur (Akyüz, 2005).

Sosyal Bilgilerin kapsamına giren tarih ve coğrafya dersleri, ilk kez Sultan II. Abdülhamit zamanında (1876-1909), Maarif Nezareti'ne bağlı, usul-i cedide uygun eğitim-öğretim yapan birer ilköğretim kurumu olan iptidailerin programlarında yer almıştır. 1904'te tüm ilkokullar için yayınlanan yeni programda yalnız Muhtasar Tarih-i Osmani dersinin olduğu görülür (Öztürk ve Otluoğlu, 2005). 1913'e gelindiğinde (ki bu tarihe kadar çok sık program değişiklikleri olmuştur), Tedrisat-ı İptidaiye Kanun-i Muvakkati (ilköğretim geçici kanunu) çıkarılmış ve bunda Tarih (özellikle Osmanlı tarihi) ve Coğrafya (özellikle Osmanlı coğrafyası) derslerinin yanında Malumat-ı Medeniye ve Ahlakiye ve İktisadiye dersleri ilköğretim programına konulmuştur (Akyüz, 2005).

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte ülkemizde sosyal bilgiler anlayışında önemli değişiklikler görülmüştür. Bu bağlamda, 1924 Milli Eğitim programındaki Musahabat-ı Ahlakiye ve Malumat-ı Vataniye dersleri birleştirilerek 1926 Programında Yurt Bilgisi adını almıştır (Akyüz, 2005). Tarih, Coğrafya ve Yurt Bilgisi dersleri 1926, 1930, 1932,

1936 ve 1948 programlarında tek disiplinli öğretim anlayışlarına bağlı olarak ayrı ayrı okutulmuştur (Sönmez, 2005; Öztürk ve Otluoğlu, 2005).

Cumhuriyet döneminde hazırlanan eğitim programlarında John Dewey'in etkisinden de bahsetmek gerekir. Atatürk tarafından ülkemize davet edilen J. Dewey, hazırlamış olduğu rapor ile eğitim sistemimizde önemli etkilere sahip olmuştur. Toplu öğretim ve iş okulu anlayışı sistemimize onunla girmiştir (Baysal, 2005). Bu anlayışın etkisi ile 1962 ilkokul programında, tarih, coğrafya ve yurt bilgisi derslerinin toplum ve ülke incelemeleri adı altında birleştirildiği görülür (Sönmez, 2005; Erden, Tarihsiz; Baysal, 2005). Bu uygulama 1962 yılından itibaren ülkemizde sosyal bilgiler dersinin başka bir isimle okutulmaya başlandığını gösterir. Nitekim 1968 ilkokul programında "toplum ve ülke incelemeleri" dersinin adı "sosyal bilgiler" olarak değiştirilmiştir. 1962 ve 1968 yılındaki bu oluşumların ABD'deki "yeni sosyal bilgiler" reform hareketlerinden etkilendiği görülür (Erden, Tarihsiz; Öztürk ve Otluoğlu, 2005).

Ülkemizde sosyal Bilgiler dersi ismiyle, ilk olarak 1968-69 öğretim yılında bütün ilkokullara, 1970-71 öğretim yılında da deneme niteliğinde ortaokullara resmen girmiştir (Günden, 1995). Daha sonra Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 9. Milli Eğitim Şurası kararları uyarınca, 15.11.1974 tarih ve 459 sayılı kurul kararı ile temel eğitim 4., 5., 6., 7. ve 8. Sınıflarda Sosyal Bilgiler dersinin okutulmasına karar verilmiştir. Böylece Sosyal Bilgiler dersi ilköğretim okullarında 1968'ten itibaren, ortaokullarda ise 1975'ten itibaren okutulmaya başlanmıştır. Bu uygulama 1985 yılına kadar devam etmiştir. Bu tarihten sonra Sosyal Bilgiler dersi ilköğretim II. Kademe Milli Tarih, Milli Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgisi olarak verilmeye başlanmıştır. 1997-1998 öğretim sezonunda tekrar ilköğretim okullarında (4., 5., 6., 7. sınıflarda) Sosyal Bilgiler dersinin okutulmasına başlanmıştır. Her ne kadar "sosyal bilgiler" adıyla bir ders 1968 yılında ilk defa ilkokul programında yer almış ise de, bu tarihten daha önceleri sosyal bilgiler içeriğine yakın başka dersler de eğitim programlarında yer almıştır. Nitekim 1968 öncesinde, tarih, coğrafya, yurt bilgisi, yurttaşlık bilgisi, vatandaşlık bilgisi derslerinde sosyal bilgiler dersi içerikleri verilmeye çalışılmıştır.

2005 ilköğretim program değişikliklerine kadar, sosyal bilgiler programlarının temel felsefesinin *daimicilik* ve *esasicilik* olduğu gözlenmektedir. Her ne kadar

programlar ilerlemecilik ve yeniden kurmacılık anlayışı ile hazırlanılmışsa da uygulamalarda esaslılık ve daimicilik ön plana çıkmıştır (Baysal, 2005; Sönmez, 2005; Aydın, 1995; Yanpar Şahin, 1997). 1968 ilköğretim programında yer alan sosyal bilgiler dersi 1989, 1998 ve 2005 programlarında aynı adla yer almıştır. 2005 yılında yürürlüğe giren ilköğretim programları hem sosyal bilgiler hem de diğer dersler (Hayat Bilgisi, Türkçe, Fen ve Teknoloji, Matematik) açısından bakıldığında önceki programlarla farklılıklar göstermektedir (Safran, 2008).

2.1.4. 2005 Sosyal Bilgiler Ders Programı

Pek çok ülkede, okullarda uygulanan eğitim programları, değişen dünya ve toplumsal şartlara, bilim ve teknolojiye gelişmelere, konu alanlarındaki değişim ve gelişmelere paralel olarak gözden geçirilmekte ve yeniden geliştirilebilmektedir. Ülkemizde de Milli Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu aracılığıyla 2004 yılında ilköğretim 4-7. sınıflarda okutulan sosyal bilgiler programını yeni bir yaklaşımla geliştirmiştir. Yeni sosyal bilgiler programı 2004-2005 öğretim yılında pilot okullarda uygulanmış ve 2005-2006 öğretim yılında da tüm Türkiye'de uygulanmaya başlanmıştır (Safran, 2009, s. 18)

Ülkemizde sosyal bilgiler programlarının kapsamına giren dersler, ilk kez Sultan II. Abdülhamit (1876-1909) zamanında ilköğretim programlarına girmiştir. Bu dönemde sadece Tarih ve Coğrafya dersleri bazı programlarda yer almıştır. 1913 yılında çıkarılan geçici ilköğretim kanunu (Tedrisat-ı İptidaiye Kanun-ı Muvakkati) Tarih ve Coğrafya derslerinin yanı sıra Malumat-ı Medeniye (Yurttaşlık Bilgisi) ve Ahlakiye ve İktisadiye dersleri de ilköğretim okulu programına konmuştur (Öztürk, 2006). Bu derslerin programda yer almasında elbette II. Meşrutiyet Devrinde İttihat ve Terakki Partisinin yurtsever ve nitelikli Osmanlı yurttaşları yetiştirme politikasının etkisi olmuştur. İttihat ve Terakki Partisinin benimsemiş olduğu Türkçülük ideolojisi söz konusu dönemde hem programlarda hem de okullardaki eğitim ve öğretim uygulamalarında önemli rol oynamıştır (Öztürk ve Dilek, 2002). Buna göre, Cumhuriyetten günümüze kadar uygulanan sosyal bilgiler programlarının kapsamına bulunan konuların çoğunun Osmanlı dönemindeki programlarda veya derslerde yer aldığı görülmektedir (Safran, 2009, s.9)

Cumhuriyet döneminde ise çeşitli yıllarda geliştirilen ve uygulanan ilköğretim programlarında sosyal bilgiler kapsamına giren dersler okullarda okutulmuştur. Cumhuriyet döneminde ilköğretimle ilgili 1926, 1930, 1932, 1936, 1948, 1962, 1968, 1989 ve 1993 yıllarında programlarda düzenlemeye gidilmiştir. 1926 programında tarih, coğrafya ve yurt bilgisi derslerine her biri ikişer saatten haftada altı saat olmak üzere 4. ve 5. sınıflarda yer verilmiştir. 1930, 1932 ve 1936 ve 1948 programlarında da bu dersler aynı adlarla yer almış, ancak sadece yurt bilgisi dersi beşinci sınıfta 1 saate indirilmiştir. 1962 program taslağında tarih, coğrafya ve yurt bilgisi dersleri yerine toplum ve ülke incelemeleri dersi konulmuş ve ders saatleri de dördüncü sınıfta 6, beşinci sınıfta 5 saat olarak belirlenmiştir. 1968 programında ise toplum ve ülke incelemeleri dersinin adı sosyal bilgiler dersi olarak tekrar değiştirilmiş; dördüncü ve beşinci sınıflarda beş saat olarak okutulmaya başlanmıştır (Sönmez, 1998).

1968 programından bugüne kadar ilköğretimin 4. ve 5. sınıflarında bu ders Sosyal Bilgiler olarak okutulmaya devam etmiştir (Safran, 2009, s.9).

Sosyal bilgiler programının ortaokul düzeyindeki gelişimine bakılacak olursa, 1924, 1927, 1930, 1931, 1938 ve 1949 programlarında tarih, coğrafya ve yurt bilgisi dersleri olarak yer almış, 1967 programında ise bu dersler sosyal bilgiler adı altında toplanmış, ortaokul birinci ve ikinci sınıflarda haftada beş, üçüncü sınıfta ise dört saat olarak okutulmuştur (Sönmez, 1998). Son otuz beş yılda bazı uzun dönemli kesintiler hariç, ortaokullarda veya ilköğretim okullarının 6-8. sınıflarında da sosyal bilgiler dersine yer verilmiştir. 12 Eylül 1980 askeri müdahalesini izleyen yıllarda başlayan tek disiplinli Milli Tarih ve Milli Coğrafya dersleri, 1998 yılında terk edilmiş, bunların yerini ilköğretim okullarının 4-7. sınıflarını kapsayacak şekilde Sosyal Bilgiler dersi almıştır (Öztürk, 2006). 2004 yılında ilköğretimin 4. ve 7. sınıflarını kapsayan sosyal bilgiler ders programı yeni bir yaklaşımla amaçlarında, içeriğinde, öğretim süreçlerinde ve değerlendirme biçimlerinde önemli ölçüde değişiklikler yapılarak geliştirilmiştir ve 2005-2006 öğretim yılından bu yana da uygulamaya devam etmektedir (Safran, 2009, s.9).

2.1.4.1. Programın Genel Amaçları

MEB'e (2005, s.9) göre 2005 Sosyal Bilgiler Programının genel amaçları aşağıdaki şekilde sıralanmaktadır. Öğrenciler bu programın sonunda:

- Özgür bir birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin, ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varır.
- Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak, vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, milli bilince sahip bir vatandaş olarak yetişir.
- Atatürk İlke ve İnkılâplarının, Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrar; laik, demokratik, ulusal ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olur.
- Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilir.
- Türk kültürü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak, milli bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul eder.
- Yaşadığı çevrenin ve dünyanın coğrafi özelliklerini tanıyarak, insanlar ile doğal çevre arasındaki etkileşimi açıklar.
- Bilgiyi uygun ve çeşitli biçimlerde (harita, grafik, tablo, küre, diyagram, zaman şeridi vb.) kullanır, düzenler ve geliştirir.
- Ekonominin temel kavramlarını anlayarak, kalkınmada ve uluslar arası ekonomik ilişkilerde ulusal ekonominin yerini kavrar.
- Meslekleri tanır, çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli olduğuna inanır.
- Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgular; insanlar, nesnelere, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirler, değişim ve sürekliliği algılar.
- Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanır.
- Bilimsel düşünmeyi temel referans kabul ederek bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretmede bilimsel ahlaki gözetir.

- Birey, toplum ve devlet arasındaki ilişkileri açıklarken, sosyal bilimlerin temel kavramlarından yararlanır.
- Katılımın önemine inanır, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için kendine özgü görüşler ileri sürer.
- İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, laiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçleri ve günümüz Türkiye'si üzerindeki etkilerini kavrayarak, yaşamını demokratik kurallara göre düzenler.
- Farklı dönem ve mekânlardaki toplumlararası siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik etkileşimi analiz eder.
- İnsanlığın bir parçası olduğu bilincini taşıyarak, ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık gösterir.

Sosyal Bilgiler dersi, sosyal bilimlerin bulgularından yola çıkarak bu bulguları bütünleştirip öğrencilerin seviyelerine göre basitleştiren; öğrencileri toplumsal yaşama hazırlayan ve öğrencileri çözüm üretebilecek düzeye getirmeyi amaçlayan bir yurttaşlık eğitim programıdır (Öztürk ve Otluoğlu, 2002, s.6).

2.1.4.2. Programın Vizyonu

Yeni Sosyal Bilgiler Programının, önceki programlarda vurgulanan Atatürkçülük, milli ve manevi değerlerin kazandırılması, demokratik değerlerin benimsenmesi vb. gibi bazı temel unsurlar yanında, özellikle öğrencilerin bir takım zihinsel becerilerini ve duyuşsal özelliklerini geliştirmeye yönelik olarak geliştirildiği belirtilmektedir (MEB, 2005a).

Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki ifadelerle programın vizyonu, “21. yüzyılın çağdaş, Atatürk ilkeleri ve İnkılâplarını benimsemiş, Türk tarihini ve kültürünü kavramış, temel demokratik değerlerle donanmış ve insan haklarına saygılı, yaşadığı çevreye duyarlı, bilgiyi deneyimlerine göre yorumlayıp sosyal ve kültürel bağlam içinde oluşturan, kullanan ve düzenleyen (eleştirel düşünen, yaratıcı, doğru karar veren), sosyal katılım becerileri gelişmiş, sosyal bilimcilerin bilimsel bilgiyi üretirken kullandıkları yöntemleri kazanmış, sosyal yaşamda etkin, üretken, haklarını ve sorumluluklarını

bilen, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları yetiştirmek” olarak belirlenmiştir (MEB, 2005, s.50).

2.1.4.3. Programın Temel Yaklaşımı

2005 programında Sosyal Bilgiler Dersi, “bireyin toplumsal var oluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; Öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fizikî çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersi” olarak tanımlanmaktadır. Tarih, coğrafya, vatandaşlık konuları ağırlıklı eski programa göre 2005 programı, hukuk, felsefe, antropoloji, psikoloji, sosyoloji, ekonomi bilimlerini de içine alan çok disiplinli bir yaklaşıma sahiptir (MEB, 2005, s.50). Bu anlayış doğrultusunda Sosyal Bilgiler Programı;

1. Her öğrencinin birey olarak kendine özgü olduğunu kabul eder.
2. Öğrencilerin gelecekteki yaşamlarına ışık tutarak, bireylerden beklenen niteliklerin geliştirilmesine duyarlılık gösterir.
3. Bilgi, kavram, değer ve becerilerin gelişmesini sağlayarak, öğrenmeyi öğrenmenin gerçekleşmesini ön planda tutar.
4. Öğrencileri düşünmeye, soru sormaya ve görüş alışverişi yapmaya özendirir.
5. Öğrencilerin fiziksel ve duygusal açıdan sağlıklı ve mutlu bireyler olarak yetişmesini amaçlar.
6. Millî kimliği merkeze alarak, evrensel değerlerin benimsenmesine önem verir.
7. Öğrencilerin kendi örf ve âdetleri çerçevesinde ruhsal, ahlâkî, sosyal ve kültürel yönlerden gelişmesini hedefler.
8. Öğrencilerin haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren bireyler olarak yetişmesini önemser.
9. Öğrencilerin toplumsal sorunlara karşı duyarlı olmasını sağlar.
10. Öğrencilerin öğrenme sürecinde deneyimlerini kullanmasına ve çevreyle etkileşim kurmasına olanak sağlar.

11. Her öğrenciye ulaşabilmek için öğrenme-öğretme yöntem ve tekniklerindeki çeşitliliği dikkate alır.

12. Periyodik olarak, öğrenci çalışma dosyalarına bakılarak öğrenme ve öğretme süreçlerinin akışı içerisinde değerlendirmeye olanak sağlar (MEB, 2005, s. 50-51).

Yeni sosyal bilgiler programı, bilginin taşıdığı değeri ve bireyin var olan deneyimlerini dikkate alarak, yaşama etkin katılımını, doğru karar vermesini, sorun çözmesini destekleyici ve geliştirici bir anlayış doğrultusunda yapılandırmacı eğitimi temele alan bir yaklaşıma sahiptir. Bu yaklaşımda derslerin “*aktif öğrenmeye*” dayalı, “*öğrenci etkinlik merkezli*” işlenmesi öngörülmüştür. Ayrıca, bilgi ve beceri eş değer tutulmuş, öğrencinin kendi yaşantıları ve bireysel farklılıkları dikkate alınmıştır. Bu suretle öğrencinin çevreyle etkileşimine imkân sağlanmaya çalışılmıştır.

Sosyal Bilgilerin üç geleneği olan vatandaşlık aktarımı, sosyal bilimler ve yansıtıcı düşünme yeni programda önemli bir yere sahiptir. Ayrıca bilgiyi üretme ve bilgiyi kullanma konusuna özel bir vurgu yapılmaktadır. Bu bilgiler ışığında 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programının temel yaklaşımı, bütüncül ve öğrenci merkezli bir bakış açısıyla bilginin kazanılmasında ve kullanılmasında aktif olan donanımlı insan gücünün yetiştirilmesi olarak ifade edilebilir (Yazıcı, Koca, 2008, s.23).

2.1.4.4. Programın Yapısı

Sosyal Bilgiler Programını oluşturan temel öğeleri; beceriler, kavramlar, değerler ve genel amaçlardır (MEB, 2005).

2.1.4.4.1. Beceriler

Şimdiye kadar bilgi edinimi, yaşam ve okulun temel amacı olarak görülmüştür. Günümüzde ise bilgiye bakış değişmiştir. Bilgi olguları, kavramları, ilkeleri ve süreçleri ezberlemek olarak görülmemektedir. Bilgiyi kullanma, bilgiyi edinmeden daha fazla vurgulanmaktadır. Bilgiyi öğrenmenin önemi göz ardı edilmemekle birlikte, öğrenciler bilgiyi problem çözmede, anlamlı ortamlarda eleştirel düşünmede ve yaratıcı düşünmede kullanılmalıdır. Beceri ise bilgi gerektiren ve performans içeren karmaşık bir eylemdir. Hem bilgi hem beceri kısa zamanda kolayca öğretilir ve öğrenilebilir.

Fakat yetenek daha geç gelişir ve daha karmaşıktır. Bilgi ve becerilerin birleşmesi ile yetenek ortaya çıkmaktadır.

Beceri öğrencilerde, öğrenme süreci içerisinde kazanılması, geliştirilmesi ve yaşama aktarılması tasarlanan kabiliyetlerdir. Sosyal Bilgiler Programı, ilköğretim 4-8. sınıf düzeyinde diğer derslerle birlikte ilk 9 beceriyi kazandırmanın yanında, kendine özgü 6 beceriyi kazandırmayı da amaçlamaktadır. Bu beceriler aşamaları ile birlikte aşağıda gösterilmiştir.

- Eleştirel Düşünme Becerisi: Farklı bakış açılarını açıklama, kararları sorgulama, değerlendirme gibi becerilerdir.
- Yaratıcı Düşünme Becerisi: Esnek ve orijinal olma; analiz, sentez değerlendirme yapma, sıra dışı bağlantılar kurma.
- İletişim Becerisi: Dinleme, sözlü ve yazılı olarak kendini ifade etme farklı perspektiften bakma, başkalarının düşünce ve duygularını anlama.
- Araştırma Becerisi: Okuduğunu anlama, bilgiyi bulma kullanılabilir biçimde plânlama ve yazma.
- Problem Çözme Becerisi: Problemi tanımlama, sınırlandırma, problemin çözümüne yönelik hipotezler ortaya atma, veri ve kaynak araştırması yapma, hipotezleri test etme, probleme yönelik çözüme varma.
- Karar Verme Becerisi: Sorunun farkına varma, sorunu tespit edebilme ve tanıma, çözüme ilişkin hipotez ileri sürme, veri toplama çözüm yollarını öğrenme, çözümü değerlendirme.
- Bilgi Teknolojilerini Kullanma Becerisi: Yönergelerden yararlanarak bilgisayarı kullanma, farklı kaynaklardan toplanmış bilgiyi kaydetme, biçimlendirme tekrar kullanma, günlük hayatta ulaşabildiği teknolojik ürünleri amacına uygun olarak kullanma.
- Girişimcilik: Meslekleri ve çevresindeki işyerlerini tanıma, başarılı girişimcileri tanıma, kişilerin ekonomi içinde çalışan ve tüketici olarak oynadıkları rolleri keşfetme, yenilikçi fikirler sunma ürünler tasarlayabilme.
- Türkçeyi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma: Dinleme, konuşma, okuma, yazma, görsel okuma/sunu.

- Gözlem: Çevresindeki olay ve olgulara dikkat etme, olay ve olguları algılama, doğru ve tarafsız tanımlama, gözlemlediklerinin nedenlerini sorgulayıp sonuçlarını tahmin edebilme, gözlediklerini kaydetme ve aktarma.

- Mekânı Algılama: Uzay ilişkilerini görebilme, harita, plân, kroki, grafik, diyagram çizme ve yorumlama, küre kullanma.

- Zaman ve Kronolojiyi Algılama: Takvimden bilgi edinme, kronolojik sıralama yapma, zaman şeridindeki veriyi yorumlama, zaman şeridi oluşturma.

- Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisi: Benzerlik ve farklılıkları bulma, zamanla oluşan süreklilik ve değişimi algılama, tarihsel olguları ve yorumları ayırt etme.

- Sosyal Katılım Becerisi: Kendini, çevresini etkileyen konularda bilgi sahibi olma, bireyler, gruplar, kurumlar ve sosyal örgütler arasındaki ilişkiyi tanıma, lider ya da izleyen olarak gruba, kuruma, sosyal örgütlere ve topluma hizmet etme.

- Empati Becerisi: Kendini karşısındakinin yerine koyma, olaylara karşısındakinin bakış açısıyla bakma (MEB, 2005, s.56).

Tablo 2.1.

Beşinci sınıf Sosyal Bilgiler dersinde doğrudan verilecek beceriler

ÖĞRENME ALANI	DOĞRUDAN VERİLECEK BECERİ
Birey ve toplum	Yazılı Anlatım
Kültür ve miras	Görsel kanıt kullanma (nesne, minyatür, gravür, fotoğraf, karikatür, temsili resim)
İnsanlar, yerler ve çevreler	Gözlem
Üretim tüketim ve dağıtım	Basit istatistik verilerini yorumlama
Bilim, teknoloji ve toplum	Kütüphane ve referans kaynakları kullanma
Gruplar, kurumlar ve sosyal örgütler	Sosyal katılım
Güç yönetim ve toplum	Basılı ve görsel kaynakları (gazete, tv vb.) kullanma ve değerlendirme (5 N 1 K formülü)
Küresel Bağlantılar	Olgu ve düşünceleri ayırt etme

(MEB, 2005, s.56).

2.1.4.4.2. Kavramlar

Kavram; benzer özelliklere sahip olay, fikir ve objeler grubuna verilen ortak isimdir. Nesnelerin, insanların, duyguların, fikirlerin ortak özelliklerini tanımlamayan ve dil ile ifade edilen bir yapıdır (Vural, 2005, s.484).

Kavramlar insan düşüncesinin temel taşlarıdır. Nesne ya da olayların hem doğrudan hem de dolaylı olarak gözlenebilen özelliklerinden oluşur. Kavramlar zihinsel bir sınıflama oldukları için gerçek dünyada değil düşüncelerimizde vardır. Gerçek dünyada ancak kavramları örnekleyen olgular bulunabilir (MEB, 2005, s.79-81). Kavramlar dünyadaki gerçek obje ve olayların tecrübemize dayalı olarak algılanan özellikleri kadar tanımlanabilmektedir. Bu nedenle yeni tecrübelerle kavramların özellikleri nitelik ve nicelik açısından değişerek kavramlar yeniden tanımlanmaktadır (Ülgen, 1996, s.34). İnsan zihni kavramlar aracılığıyla çevrenin karmaşıklığını yalınlaştırır. Kavramlar insanları ayrıntılardan ve ayrıntıların tutsağı olmaktan kurtarır. Coğrafya, sosyoloji, ekonomi, siyaset bilimi, tarih disiplinlerine ait temel kavramlar bilgisi olmadan kim olduğumuzu ve yaşadığımız dünyanın ne olduğunu anlamamız büyük oranda sınırlandırılmış olacaktır (Nas, 2000, s.100).

Çocuğun çevresindeki sayısız obje, fikir ve olayları gruplara ayırarak kategorize etmesini sağlayan kavramlar aynı zamanda çocuğun çevresiyle daha kolay iletişim kurmasına, çevresindeki olay ve objelere anlam vermesine de katkıda bulunur (Erden, Tarihsiz, s.49).

Sosyal bilgiler öğretiminde, kavramların öğrenilmesini, öğretimin odak noktası olarak belirlemenin birçok faydası vardır: Öğrencilerin akademik başarıları üzerinde olumlu etki sağlar. Öğrenme ve hatırlamayı basitleştir. İletişimi kolaylaştırır. Öğretimi kişiselleştirir. Gerçek ve yanlış algılamayı ayırt etmeye yardımcı olur. Karmaşık anlamaya yardımcı olur. Problem çözme ve akıl yürütme becerisini geliştirir (Doğanay, 2003, s.234-237).

2.1.4.4.3. Değerler

Değer, bir sosyal grup veya toplumun kendi varlık, birlik işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen ortak düşünce, amaç, temel ahlâkî ilke ya da inançlardır. (MEB, 2005, s.87):

Değerin özelliklerini şöyle sıralayabiliriz:

1. Değerler toplum ya da bireyler tarafından benimsenen birleştirici olgulardır.
2. Toplumun sosyal ihtiyaçlarını karşıladığına ve bireylerin iyiliği için olduğuna inanılan ölçütlerdir.
3. Sadece bilinç değil duygu ve heyecanları da ilgilendiren yargılardır.
4. Değerler bireyin bilincinde yer alan ve davranışı yönlendiren güdülerdir.
5. Değerlerin normlardan farkı normlardan daha genel ve soyut bir nitelik taşımasıdır. Değer normu da içerir.

Sosyal Bilgiler Programının değerleri aşağıdaki gibidir;

- Adil olma
- Aile birliğine önem verme
- Bağımsızlık
- Barış
- Bilimsellik
- Çalışkanlık
- Dayanışma
- Duyarlılık
- Dürüstlük
- Estetik
- Hoşgörü
- Misafirperverlik
- Özgürlük
- Sağlıklı olmaya önem verme
- Saygı

- Sevgi
- Sorumluluk
- Temizlik
- Vatanseverlik
- Yardımseverlik

2.1.4.5. 2005 Sosyal Bilgiler Ders Programında Yer Alan Öğrenme Alanları, Kazanımlar ve Ölçme Değerlendirme

2.1.4.5.1. Öğrenme Alanı

Öğrenme alanı, birbiri ile ilişkili beceri, tema, kavram ve değerlerin bir bütün olarak görülebildiği, öğrenmeyi organize eden yapıdır.

Sosyal Bilgiler dersi dokuz öğrenme alanı çerçevesinde yapılandırılmıştır.

1. Birey ve Toplum
2. Kültür ve Miras
3. İnsanlar, Yerler ve Çevreler
4. Üretim, Dağıtım ve Tüketim
5. Zaman, Süreklilik ve Değişim
6. Bilim, Teknoloji ve Toplum
7. Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler
8. Güç, Yönetim ve Toplum
9. Küresel Bağlantılar

Öğrenme alanları, bir ya da birden fazla akademik disiplini içerebilir. Örneğin, “Birey ve Toplum” Psikoloji ve Vatandaşlık Bilgisini; “Kültür ve Miras”, Antropoloji, Tarih ve Vatandaşlık Bilgisini; “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” Coğrafya’yı, “Üretim, Tüketim ve Dağıtım” Ekonomi’yi, “Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler” ve “Güç, Yönetim ve Toplum” Sosyoloji’yi, Vatandaşlık Bilgisini, Hukuku içermektedir. “Bilim, Teknoloji ve Toplum” ve “Küresel Bağlantılar” disiplinler arası alanlardır.

Öğrenme alanları, 4. sınıftan 8. sınıfa kadar devam etmektedir. Bir ünite, bir ya da birden fazla öğrenme alanını içerebilir. 4. ve 5. sınıfta 8 ünite vardır. 4. sınıfta “Zaman, Süreklilik ve Değişim” öğrenme alanı diğer öğrenme alanları içinde düşünülmeyle birlikte, özellikle “Kendimi Tanıyorum”, “Geçmişimi Öğreniyorum” ve “İyi ki Var” ünitelerinde kazanım olarak ifade edildi. Aynı şekilde 5. sınıfta da diğer öğrenme alanları içinde düşünülmüş, “Zaman, Süreklilik ve Değişim” öğrenme alanı özellikle “ Adım Adım Türkiye” ve “Gerçekleşen Düşler” ünitelerinde kazanım olarak yer almıştır (MEB, 2005). Aşağıda öğrenme alanlarının içerikleri verilmiştir.

1. Birey ve Toplum

Bireyin kişisel gelişimi ve sosyal çevrenin bu gelişime etkisinin değerlendirilmeye çalışıldığı “Birey ve Toplum” öğrenme alanı, değişim ve gelişimin devam eden bir süreç olması sebebiyle geniş bir zaman dilimini kapsamaktadır.

Öğrencinin bu öğrenme alanında edindiği kazanımlar sonunda, kişisel ve sosyal yeterliliklerini tanıyan, yeniliklere açık, etkili iletişim kurabilen, sorumluluk alabilen, başkalarına saygılı, işbirliğine açık, kendine güvenen, topluma yararlı birey olarak yetişmesi esas alınmıştır. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak hak ve sorumluluk ilişkisini kurabilmesi ve aidiyet duygusunu kavraması amaçlanmaktadır.

Öğrenciler bu öğrenme alanında ilköğretim 4 ve 5. sınıf düzeyinde, birey olarak fiziksel ve duygusal farklılıkları tanıyacaklardır. Çeşitli gruplar içerisindeki yerini belirleyecek, rol-hak ve sorumluluk ilişkisini kurmaya çalışacaklar ve çocuk olarak hakları olduğunun bilincine varacaklardır.

Bu öğrenme alanında, psikoloji, sosyoloji, antropoloji, sosyal antropoloji, siyaset bilimi, disiplinlerinin temel kavramları kullanılacaktır. Ünitelerin içeriği açısından öncelikle, Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler, Güç, Yönetim ve Toplum öğrenme alanları ile ilişkileri sağlanacaktır. Bu öğrenme alanında öğrenciler, karar verme, empati ve iletişim becerilerini geliştirecek etkinliklerle destekleneceklerdir (MEB, 2005).

2. Kültür ve Miras

Öğrenciler bu öğrenme alanıyla genel olarak Türk kültürünü oluşturan temel öğeleri tanıyıp benimseyerek, ulusal bilincin oluşmasını sağlayan kültürün korunması

ve geliştirilmesi gerektiğini kabul eder. Öğrenciler, kültürel öğelerin bir toplumun ulusal kimliğinin oluşmasındaki önemini fark ederler. Böylece kültürel öğelerin, bir toplumu diğer toplumlardan ayıran özellikler olduğunu kavrarlar. Diğer taraftan da yerelden ulusala ve ulusaldan evrensele doğru taşınarak dünya kültürel mirasının renklenmesine ve zenginleşmesine katkı sağladığını kavrarlar.

Bu öğrenme alanında ilköğretim 4 ve 5. sınıfta bulunan öğrenciler; ailesinden, okulundan, yaşadığı çevredeki insanlardan etkilendiğini fark eder. Öğrenciler kendisini ve ailesini oluşturan kültürel öğeleri keşfeder. Kültürle ilgili etkinlikler ile kültürü kendine mal etmeyi öğrenir. Yakın çevresinden hareketle Türkiye'deki tarihî mekânları, nesnelere ve yapıları tanır. Çevresindeki sanat ve kültür eserlerini tanıyarak onları koruması gerektiğini kabul eder. Çevresindeki diğer kültürleri öğrenmeye yönelik etkinliklerde bulunur. Öğrenciler kültürün insanlar tarafından oluşturulduğunun bilincine varır. Kültürün insanın sosyalleşmesindeki önemini anlar (MEB, 2005).

Bu öğrenme alanı, kullandığımız eşyaların geçirdiği safhalarla ilgili olarak “Bilim, Teknoloji ve Toplum”; mekân ve insan ilişkisi açısından “İnsanlar Yerler ve Çevreler”; Millî Mücadele yılları ve Cumhuriyetin ilanı açısından “Güç, Yönetim ve Toplum” ile “Kültür ve Miras”; sorumluluklarla ilgili olarak “Birey ve Toplum” öğrenme alanları ile işbirliği içinde olacaktır.

Öğrenciler bu öğrenme alanında tarih, antropoloji, sosyoloji bilim dallarının temel kavramları hakkında bilgi sahibi olacaklardır (MEB, 2005)

3. İnsanlar, Yerler ve Çevreler

“İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanı ile insanın çevresi ile etkileşimini tanımak, bu konuda çeşitli beceri ve değerleri kullanarak bu etkileşimin neden ve sonuçlarını anlamak ve geleceğe yönelik bireysel ya da toplumsal bakış açısı kazanabilmek amaçlanmaktadır.

İnsan, yer ve çevre etkileşimi, geniş ve renkli bir yelpaze oluşturur. Günümüzün teknolojik gelişmeleri sonucunda insanlar tüm dünya ile iletişim kurabilmekte, bu sayede etkilemekte ve etkilenmektedirler. Çağdaş olma ve bunu eğitim yaşantısına da yansıtma isteği, artık bu etkileşim süreçlerinin öğrenciler tarafından da algılanmasını

gerektirmektedir. Sosyal Bilgiler dersi ile ilköğretim boyunca “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanı sayesinde bu eksiğin giderilmesine çalışılacaktır.

Öğrenciler bu alana, basitten karmaşığa, yakından uzağa ve bulunduğu yerden çevreye doğru açılan ve gittikçe kompleks bir hâl alan bir yaklaşım ile dahil edileceklerdir. Öğrencilerin ihtiyaçları, ilgi alanları ve kabiliyetleri göz önünde bulundurularak konular basamaklandırılmıştır. Bu basamaklar her ünite içindeki kazanımlarda belirtilmiştir.

İlköğretim 4 ve 5. sınıfta öğrenciler bu öğrenme alanıyla, yaşadıkları yeri tanıyacaklar, bu yer ile ilgili nasıl, neden, nerede ve gelecekte ne olabilir sorularına yanıt arayacaklardır. Yaşadıkları yeri çeşitli ifadelerle tanımlayabilecekler, yaşadıkları yerde beşerî ve doğal çevre kavramlarının anlamlarını arayacaklardır. İnsanın yaşadıkları yerde üstlendiği rolü sorgulayıp, aynı zamanda çevreye duyarlı olmayı, çevrelerinin önemini ve çevreyi korumanın sadece kendileri için değil toplum ve gelecekteki yaşam için de önemli olduğunu kavrayacaklardır.

Yaşadıkları yeri tanıyıp tanımladıktan sonra, aslında yaşadıkları yere benzeyen ortak bazı özelliklere sahip olan daha geniş ama etkileşim içinde olunan bölgeyi tanıyacaklardır. Burada özellikle benzerlik ve farklılık kavramının önemini fark edeceklerdir. Tüm dünya yüzeyinin tek bir parça gibi görünmesine rağmen aslında insan ya da doğal ortam nedeniyle birbirinden farklı birimlerden oluştuğunu fark edeceklerdir (MEB, 2005).

4. Üretim, Dağıtım ve Tüketim

Bu öğrenme alanında ilköğretim 4. ve 5. sınıfta bulunan öğrenciler, istekleri ve ihtiyaçları ile bunlar arasındaki farkları ayırt eder. İsteklerinin sınırsız ama kaynakların sınırlı olduğunun farkına varır ve isteklerini mevcut kaynaklara göre oluşturması gerektiğini öğrenerek bilinçli tüketici olmanın temellerini oluşturur. Ülke ekonomisinde de kaynakların yetersiz olduğunu kavrar ve mevcut kaynakları korumak gerektiğinin önemine inanır. Kendi ekonomik yaşantısını diğerlerinininki ile karşılaştırır, farklılıkları ve benzerlikleri ortaya koyar. Yaşadığı yerin ekonomik koşullarını inceler ve geliştirmek için çaba gösterir. “Üretim, Dağıtım ve Tüketim”, ekonomiyle ilgili ünite ve

konuların tipik temasıdır. Öğrenciler üretim, dağıtım ve tüketim ile ilgili temel kavramları öğrenir. Meslekleri tanıyarak hayatımızı kolaylaştırmak için var olduklarını bilirler.

Ekonominin uluslararası boyutuyla “Küresel Bağlantılar”; ülke içinde ekonominin dağılımında etkin olan coğrafi özellikler konusunda “İnsanlar, Yerler ve Çevreler”; üretimde kaliteyi artırmada teknolojinin yeri konusunda “Bilim, Teknoloji ve Toplum”; meslek edinmede ilgi ve yeteneklerini keşfetme konusunda “Birey ve Toplum” öğrenme alanları ile ilişkilidir (MEB, 2005).

5. Zaman, Süreklilik ve Değişim

Bu öğrenme alanı, öğrencilerin kendi köklerini ve zamanda bulunduğu yeri anlama ihtiyacını karşılar ve geçmiş-bugün-gelecek bağlantısını kurabilmelerine yardımcı olur.

Öğrenciler, kim olduklarını, geçmişte olan olayları, geçmiş ile bağlantı kurmayı, dünyanın değişimini ve gelecekteki durumunu anlarlar. İnsanların geçmişle olan duygusal bağlarını, insanlık tarihi boyunca buldukları yerleri kronoloji, değişim ve süreklilik perspektifi ile açıklamaya çalışırlar.

“Zaman, Süreklilik ve Değişim” tüm insanlık tarihi, zaman, mekân ve kronoloji içerdiği için diğer bütün öğrenme alanlarıyla ilişkilendirilmiştir (MEB, 2005).

6. Bilim, Teknoloji ve Toplum

Teknoloji, ilk insanların, ilk basit aletleri yapımıyla başlar. Günümüzün gelişmiş teknolojisi ise sosyal hayattaki işlerimizi kolaylaştıran bir etkidir. Yaşadığımız modern hayat teknolojisiz ve bilimsiz imkânsızdır. Ancak teknoloji beraberinde birçok sorunu da getirir. “Yeni teknoloji, her zaman, eskisinden iyi midir?” veya “Yeni teknolojinin yol açtığı sosyal değişime ilişkin geçmişten ne öğrenebiliriz?” sorularının cevapları teknolojik gelişmeleri ve sosyal hayata etkilerini anlamamızı kolaylaştırır.

İlköğretim 4-5. sınıf öğrencileri bu öğrenme alanında; yaratıcı, eleştirel ve bilimsel düşüncenin bilim ve teknolojideki gelişmelerin temeli olduğunu; bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak

bilgiye ulaşmada teknolojiyi kullanma becerisi edinir. Öte yandan, teknolojilerin günlük hayatları ile ne derecede ilişkili olduğunu öğrenirken bazı teknolojik ürünlerin doğaya verdiği zararları tartışır. Ayrıca, orijinal eserlerin yasalarla korunduğunu fark ederek akademik dürüstlük ilkelerini dikkate alır.

Öğrenciler bu öğrenme alanında, tarih, coğrafya, ekonomi, vatandaşlık alanları temel kavramları hakkında bilgi sahibi olacaklardır.

“Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanı diğer tüm öğrenme alanlarıyla ilişkilidir. Bu yüzden Sosyal Bilgiler Programı bilim, teknoloji ve toplum konuları ile bağlantılı deneyimler içermektedir (MEB, 2005).

7. Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler

Toplumsal yaşamdaki gruplar, kurumlar ve sosyal örgütler yaşamımızda bütüncül bir rol oynamaktadır. Öğrencilerin, grup, kurum ve sosyal örgütlerin nasıl oluştuğunu; onları etkileyen ve kontrol eden mekanizmaları; bunların bireyleri ve kültürü nasıl etkileyip kontrol ettiklerini ve varlıklarını nasıl sürdürüp değiştiklerini bilmesi önemlidir. Bu konuda elde edilen bilgi ışığında, öğrenciler sosyoloji, antropoloji, siyaset bilimi ve tarih disiplinlerinin kavramlarını kullanarak; “Toplumumuzda ve diğer toplumlarda grupların, kurumların ve sosyal örgütlerin rolü nedir? Grup, kurum ve sosyal örgütlerden ben nasıl etkileniyorum? Grup, kurum ve sosyal örgütler nasıl değişirler? Bu değişikliklerde benim rolüm nedir?” sorularına cevap verebilmelidir.

4-5. sınıf düzeyinde öğrenciler bu öğrenme alanıyla çevresindeki veya bildiği grup, kurum ve sosyal örgütlerin yaşamlarını nasıl etkilediklerini inceleme fırsatı bulacaklardır. Bunun sonucunda toplumda bireyler, gruplar ve kurumlar arasındaki etkileşimi fark edeceklerdir. Öğrenciler toplumsal problemler, olaylar ve ihtiyaçlarla grup, kurum ve sosyal örgütleri ilişkilendirirken sorumluluk sahibi bir birey olmanın, örgütlenmenin ve sosyal katılımın önemini farkına varacaklardır.

Öğrencileri bu öğrenme alanında sosyoloji, hukuk, psikoloji, siyaset bilimi, vatandaşlık bilgisine ait kavramlarla karşılaşacaklar ve “Güç, Yönetim ve Toplum”,

“Birey ve Toplum”, “Üretim, Tüketim ve Dağıtım”, “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanlarıyla olan ilişkileri kavrayacaklardır (MEB, 2005).

8. Güç, Yönetim ve Toplum

Bu öğrenme alanında 4-5. sınıf düzeyindeki öğrenciler, Sosyal Bilgiler dersinin temel amaçlarından olan, bilinçli bir vatandaş olarak topluma tam katılma yollarını araştırarak görev ve sorumluluklarının farkına varırlar. Toplum yaşamında doğacak sorunların en önemli güvencesi olarak örgütlü bir devlet gücünün varlığını kavrarlar. Toplumsal sorunların nasıl çözüldüğünü ve düzenin nasıl sağlandığını anlayarak, egemenliğin kaynağının millete dayandığı yönetimlerde, birey haklarının ve toplum düzeninin nasıl korunduğunu fark ederler. Toplumsal hizmetlere ve değişik resmî etkinliklere katılma yollarını öğrenerek, yönetimi etkilemek için hangi demokratik yolların olduğunu kavrarlar.

Öğrenciler öykü, drama vb. etkinliklerle geçmişte ve başka yerlerdeki vatandaşlık uygulamalarına yönelik deneyim kazanırlar (MEB, 2005).

9. Küresel Bağlantılar

Bilim ve teknolojideki gelişmelerin zaman ve mekândaki sınırları kaldırmasıyla toplumlar arasındaki ilişkiler daha da artmıştır. Yüzyıllardır süre gelen farklı bölgelerdeki insanların siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkileri teknolojiyle birlikte daha da yoğunlaşmıştır. Böyle bir dönemde öğrencilerin bu ilişkiler konusunda bilinçli olmaları gerekmektedir. Küresel Bağlantılar öğrenme alanı, coğrafya, antropoloji, ekonomi gibi bilimlerin temalarıyla öğrencilerin toplumlar arasındaki her türlü ilişkilerle ilgili fikir sahibi olmalarını sağlamayı amaçlamaktadır.

İlköğretim 4-5. sınıf düzeyindeki öğrenciler bu öğrenme alanında, coğrafya ile ilgili konulardan dünyanın farklı bölgelerinde bulunan ülkelerle, bu ülkelerin genel özelliklerini tanırlarken, kendi ülkeleriyle karşılaştırma imkanına da sahip olacaklardır.

Hakkında genel bilgi edindikleri ülkelerle ülkesinin ekonomik ilişkileri, ülkesinin ekonomik kaynakları ile diğer ülkelerle yapılan ticarete bu kaynakların yerini

ekonomi bilimine ait konularla keşfedeceklerdir. Ayrıca ülkeler arası ekonomik ilişkilerin sebep ve sonuçlarını sorgulama fırsatını da bulacaklardır.

Antropolojinin konuları sayesinde, çeşitli bölgelerdeki insanların kültürleri hakkında fikirler edinecekler, kendi kültürleriyle başka ülkelerin kültürleri arasındaki benzerlik ve farklılıkları keşfedeceklerdir. Ayrıca çeşitli ülkelerde yaşayan insanların yaşayışları konusuyla empati becerilerini de geliştirme fırsatını elde edeceklerdir.

Küresel bağlantılar öğrenme alanı ile öğrenciler, gelişen dünyanın gündemini takip eden, karşılaştığı sorunlar karşısında çözüm üretebilen bilinçli bir birey olma niteliği kazanacaklardır.

Küresel Bağlantılar öğrenme alanı diğer tüm öğrenme alanlarıyla ilişkilidir (MEB, 2005).

2.1.4.5.2. Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Programında Yer Alan Kazanımlar

Kazanımlar, öğrenme süreci içerisinde planlanmış ve düzenlenmiş yaşantılar sayesinde öğrencilerde görülmesi beklenen; bilgi, beceri, tutum ve değerlerdir (MEB, 2005, s.31).

1- Haklarımı Kazanıyorum Ünitesi Kazanımları:

- a-Bulduğu çeşitli grup ve kurumlar içindeki yerini belirler.
- b-İçinde bulunduğu gruplar ile gruplara ait rolleri ilişkilendirir.
- c-Katıldığı gruplarda aldığı roller ile rollerin gerektirdiği hak ve sorumlulukları ilişkilendirir.
- d-Çocuk olarak haklarını fark eder.

2- Adım Adım Türkiye Ünitesi Kazanımları:

- a-Çevresindeki ve ülkemizin çeşitli yerlerindeki doğal varlıklar ile tarihî mekânları, nesnelere ve yapıları tanır.
- b-Ülkemizin çeşitli yerlerindeki kültürel özelliklere örnekler verir.

c-Ülkemizin çeşitli yerleri ile kendi çevresinin kültürel özelliklerini benzerlikler ve farklılıklar açısından karşılaştırır.

d-Kültürel öğelerin, insanların bir arada yaşamasındaki önemini açıklar.

e-Kanıt kullanarak Atatürk inkılâplarının öncesi ile sonrasındaki günlük yaşamı karşılaştırır.

f-Atatürk inkılâplarıyla ilkelerini ilişkilendirir.

3- Bölgemizi Tanıyalım Ünitesi Kazanımları:

a-Türkiye'nin kabartma haritası üzerinde, yaşadığı bölgenin yüzey şekillerini genel olarak tanıır.

b-Yaşadığı bölgede görülen iklimin, insan faaliyetlerine etkisini, günlük yaşantısından örnekler vererek açıklar.

c-Yaşadığı bölgedeki insanların yoğun olarak yaşadıkları yerlerle coğrafi özellikleri ilişkilendirir.

d-Yaşadığı bölgedeki insanların doğal ortamı değiştirme ve ondan yararlanma şekillerine kanıtlar gösterir

e-Yaşadığı bölgede görülen bir afet ile bölgenin coğrafi özelliklerini ilişkilendirir.

f-Kültürümüzün sözlü ve yazılı öğelerinden yola çıkarak, doğal afetlerin toplum hayatı üzerine etkilerini örneklendirir.

g-Yaşadığı bölgede görülen doğal afetlerin zararlarını artıran insan faaliyetlerini fark eder.

3- Ürettiklerimiz Ünitesinin Kazanımları:

a-Yaşadığı bölgedeki ekonomik faaliyetleri fark eder

b-Yaşadığı bölgedeki ekonomik faaliyetler ile coğrafi özellikleri ilişkilendirir.

c-Yaşadığı bölgedeki ekonomik faaliyetlere ilişkin meslekleri belirler

d-Yaşadığı bölgedeki ekonomik faaliyetlerin ülke ekonomisindeki yerini değerlendirir.

e-Ekonomideki insan etkisini fark eder.

f-Üretime katkıda bulunma konusunda görüş oluşturur

g-İş birliği yaparak üretime dayalı yeni fikirler geliştirir.

4- Gerçekleşen Düşler Ünitesinin Kazanımları:

- a-Buluşlarla teknolojik gelişmeleri ilişkilendirir.
- b-Buluşların ve teknolojik ürünlerin toplum hayatımıza etkilerini tartışır.
- c-Buluş yapanların ve bilim insanlarının ortak özelliklerinin farkına varır.
- d-Kanıtlara dayanarak, Atatürk'ün bilim ve teknolojiye verdiği önemi gösterir.
- e-Bilim ve teknoloji ile ilgili, düzeyine uygun süreli yayınları tanır ve izler.
- f-Yaptığı çalışmalarda yararlandığı kaynakları gösterir.

5- Toplum İçin Çalışanlar Ünitesinin Kazanımları:

- a-Toplumun temel ihtiyaçlarıyla bu ihtiyaçlara hizmet eden kurumları ilişkilendirir.
- b-Kurumların insan yaşamındaki yeri konusunda görüş oluşturur.
- c-Sivil toplum kuruluşlarını etkinlik alanlarına göre sınıflandırır.
- d-Sivil toplum kuruluşlarının etkinliklerinin sonuçlarını değerlendirir.
- e-Bireylerin rolleri açısından sivil toplum kuruluşlarını resmî kurum ve kuruluşlarla karşılaştırır.

6- Bir Ülke Bir Bayrak Ünitesinin Kazanımları:

- a-Toplumsal yaşamı düzenleyen yasaların varlığını ve önemini fark eder.
- b-Yaşadığı yerdeki merkeze bağlı yönetim birimleri ile bu birimlerin temel görevlerini ilişkilendirir.
- c-Merkezî yönetim birimlerini tanıyarak bu birimleri temel görevleriyle ilişkilendirir.
- d-Demokratik yönetim birimlerindeki yetki ile ulusal egemenlik arasındaki ilişkiyi açıklar
- e-Ulusal Egemenlik ve bağımsızlık sembollerine değer verir.
- f-Yaptığı çalışmalarda yararlandığı kaynakları gösterir.

7- Hepimizin Dünyası Ünitesinin Kazanımları:

- a-Dünya çocuklarının ortak yönlerini ve ilgi alanlarını fark eder.
- b-Ülkeler arasında ekonomik alışveriş olduğunu fark eder.

c-Ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerde iletişim ve ulaşım teknolojisinin etkisini tartışır

d-Çeşitli ülkelerde bulunan ortak miras öğelerine örnekler verir.

e-Ortak mirasın tanınmasında turizmin yerini fark eder.

f-Turizmin uluslararası ilişkilerdeki yeri konusunda bakış açısı geliştirir.

2.1.4.5.3. Sosyal Bilgiler Ders Programında Ölçme ve Değerlendirme

Sosyal Bilgiler dersi için yapılacak değerlendirme etkinliklerinde öğrencilerin sağladığı tüm gelişme ve başarı ölçülmeye ve kaydedilmeye çalışılır. Öğretmenler öğrenci değerlendirmesini; öğrencilerin sosyal bilgilerle ilgili kazanımlar, kavramlar ve becerilerle ilgili bireysel gelişimlerini izleyerek, öğrencileri öğrenmeye ve becerilerini geliştirmeye özendirerek; karşılaştıkları zorlukları tanımlayarak yaparlar. Böylece değerlendirme, öğrencilerin eğitiminde yapılandırıcı ve geliştirici bir rol oynar. Öğrencilerin öğrenmesi ve gelişimiyle ilgili elde edilen bilgiler, öğretmenler tarafından kullanılabilmesi gibi öğrencinin kendini değerlendirmesine ve kişisel hedefler belirlemesine de yardım eder. Program, bireysel farklılıkları dikkate alan öğrenci merkezli öğretme ve öğrenme stratejileri benimsenmiş olduğundan, ölçme ve değerlendirmede de öğrencilerin bilgi, beceri ve tutumlarını sergilemeleri için alternatif değerlendirme yöntemi kullanılması gerekir (MEB, 2005, s.110-111).

2.1.4.6. Sosyal Bilgiler Dersinin Öğretiminde Kullanılan Araç ve Gereçler

2.1.4.6.1. Yapılandırmacı Öğretme-Öğrenme Süreci ve Araç-Gereç Kullanımı

Eğitim teknolojisinin en temel işlevlerinden biri, öğretme-öğrenme sürecinin etkili ve verimli bir biçimde tasarlanmasıdır (Alkan, 1984). Öğretim sürecinin tasarımı, nesnelci ve yapılandırmacı yaklaşımlardan etkilenmektedir. Bu yaklaşımlardan yapılandırmacılık, yeni anlayış ve uygulamalarıyla geleneksel öğretme-öğrenme sürecini değişime zorlamaktadır.

Yapılandırmacılıkta, temel vurgu, bilginin öğrenen tarafından alınıp kabul edilmesi değil bireyin bilgiden nasıl anlam çıkardığıdır. Böyle bir öğrenme sürecinde, öğrenci ya da öğrenen, öğretme-öğrenme sürecinin merkezinde yer almaktadır. Çünkü her bir öğrenci kendi öğrenmesinden sorumludur; öğretmen ise, bu sürecin destekleyicisi ve rehberi konumundadır (Yaşar, 1998).

Öğrenciler, genelde, öğrenilecek bilgileri daha önceki bilgileriyle ilişkilendirerek öğrenirler. Bu süreçte teknolojiye büyük ölçüde yararlanırlar. Örneğin, öğrenciler “çevre” hakkında bir televizyon programını izleyip konuyu keşfetmeye, onu tartışmaya, onunla ilgili yazı yazmaya ve bu konuyu bir başka konu ile ilişkilendirmeye çalışabilirler. Yapılandırmacı öğretme-öğrenme sürecinde, bir televizyon programından yola çıkılarak birçok etkinlik düzenlenebilir. Benzer biçimde, öğrenciler, İnternet’te bağımsız biçimde araştırma yapmaya yönlendirilebilirler. Bu açıdan yapılandırma yaklaşımının uygulandığı bir sınıfta her öğrencinin farklı etkinliklerde bulunduğu görülür (Sechez, 1997).

Yapılan araştırmalar, yapılandırmacılığın yakın bir gelecekte öğretme-öğrenme sürecinde başta olacağını göstermektedir. Teknolojinin öğrenme sürecinde kullanılması, oldukça eskilere dayanmakla birlikte, yapılandırma yaklaşımıyla daha çok önem kazanmıştır. Çünkü yapılandırmacı öğrenme ortamlarında, öğrencinin öğrenme sürecinde daha etkin olması ve kendi bilgisini yapılandırması nedeniyle, öğrenme ortamları, bireylerin çevreleriyle daha fazla etkileşimde bulunmalarına ve zengin öğrenme yaşantıları geçirmelerine olanak sağlayacak biçimde düzenlenmektedir. Öte yandan, yapılandırmacılıkta öğrenme sosyal ortamda gerçekleşmektedir. Bu nedenle, öğrenme ortamlarında olabildiğince gerçek yaşamla bağ kurmaya ve gerçek yaşam sorunlarını dikkate almaya gereksinim duyulmaktadır.

Günümüzde, yapılandırma yaklaşım çerçevesinde tasarılan öğretme-öğrenme etkinliklerinin öğretim araç-gereçlerinden bağımsız yürütülebileceğini düşünmek olanaksızdır. Söz konusu araç-gereçlerin işe koşulması, birbirlerinden farklı bireylerin kendi öğrenmelerini yapılandırmaları, yeni anlayışlar oluşturmaları, bilgiye daha hızlı ulaşmaları, içerikle, öğretmenle ve diğer öğrencilerle daha fazla etkileşim kurmaları açısından önemli bir gerekliliktir (Çalışkan, 2003).

Kıscacası, yapılandırman anlayışa uygun olarak düzenlenecek Sosyal Bilgiler dersinde, anlamlı ve kalıcı öğrenmelerin gerçekleşebilmesi için öğrenme ortamlarının, öğrenciyi etkin kılmaya, düşünmeye, sorgulamaya, araştırmaya, bilgiyi yapılandırmaya, kendi bilgisini oluşturmaya, sorun çözmeye, işbirliği yapmaya, sorumluluk üstlenmeye yönlendirecek araç- gereçlerle desteklenmesi gerekmektedir (Karaduman, 2005). Öğretimin araç-gereçlerle desteklenmesi ise, öğrencilerin bilgiyi yapılandırmasında katalizör işlevi görecektir.

2.1.4.6.2. Öğretimde Araç-Gereç Kullanmanın Yeri ve Önemi

Eğitim teknolojisinin sağladığı olanaklara üç temel gereksinimi karşılamak için başvurulmaktadır. Bunlardan birincisi, daha geniş kitlelere eğitim hizmeti götürmek, ikincisi, var olan eğitim kurumlarındaki öğretme-öğrenme sürecini verimli duruma getirmek ve üçüncüsü de, öğretme-öğrenme etkinliklerini bireyselleştirmektir (Sözer, 1998). Bugün, eğitim teknolojisinin sağladığı tüm araç-gereçler, bu temel gereksinimleri karşılamak için kullanılmaktadır.

Hangi gereksinimi karşılamak amacıyla kullanılırsa kullanılsın, araç- gereçler etkili ve verimli bir eğitim-öğretimin vazgeçilmez ögesidir. Çünkü araç-gereçler, aynı zamanda iletişim araçlarıdır. Eğitim bir iletişim süreci olduğundan iletişimde bulunmaksızın öğretme ve öğrenmenin gerçekleştirilmesi olanaklı değildir. Etkili bir öğretme ve öğrenme, iyi bir iletişim sonucu gerçekleşmekte; iyi bir iletişim ise, öğretimi etkilemesi söz konusu olan araç-gereçlerin öğretim sürecinde kullanılmasıyla olanaklı olabilmektedir (Yaşar, 2005).

Günümüzde, araç-gereçlerle desteklenen öğretimin yalnızca anlatıma dayanan öğretimden daha etkili olduğu konusunda birçok araştırma bulgusuna rastlanmaktadır. Bu açıdan, araç-gereç kullanımının öğretme-öğrenme ortamlarında yararlı olup olmadığını tartışmak yerine, öğretimin etkili olarak gerçekleştirilmesinde araç-gereçlerin etkili bir biçimde nasıl kullanılabileceğini ele almak gerekmektedir. Çünkü, tebeşirden bilgisayara kadar hangi araç kullanılırsa kullanılsın, önemli olan araç-gerecin kullanılması değil, bunların öğretim amacıyla nasıl işe koşulduğudur.

Araç-gereçler, eğitim ve öğretim etkinliklerinin daha verimli olmasını sağlamada öğretmenlerin en büyük yardımcılarından biridir. Araç-gereçlerin, öğretmen adına öğretimi gerçekleştirme işlevi yoktur. En mükemmel aracın bile öğretmenin yerini alması olanaklı değildir. Ayrıca, araç-gereçler ne kadar mükemmel olurlarsa olsunlar, uygun olarak kullanılmazlarsa yararlı olamazlar.

Araç-gereçler, öğrenme sürecine katılan duyu organı sayısını artırarak daha anlamlı ve kalıcı öğrenmelerin gerçekleşmesine yardımcı olurlar (Yalın, 2000). Dolayısıyla, derslerde araç-gereç kullanımı eğitimin niteliğini artırır ve öğrencilerin zengin yaşantılar edinmesine katkı sağlar (Doğdu ve Arslan, 1993). Öğretim sürecinde araç-gereç kullanmanın birçok yararı vardır. Araç-gereç kullanmanın sağladığı başlıca yararlar şöyle sıralanabilir (Yalın, 2000; Demirel, Seferoğlu ve Yağcı, 2003; Yaşar, 2005):

- Öğrencilerin güdülenme düzeyini artırarak onların öğrenmeye etkin katılımını sağlar.
- Öğretme-öğrenme ortamına çeşitlilik ve zenginlik katar.
- Öğrenme sürecinde öğrencilerin ilgilerini canlı tutarak onlarda yeni bilgilerin oluşmasını sağlar.
- Öğrenme zamanından tasarruf sağlar.
- Güvenli gözlem yapma olanağı sunar.
- İçeriğin düzenli bir biçimde sunulmasını sağlar.
- Öğretimin bireyselleştirilmesine olanak sağlar.
- Öğretimi verimli ve zevkli kılar.
- İçeriği somutlaştırarak anlaşılmasını kolaylaştırır.
- Öğrenilen bilginin hatırlanma düzeyini artırır.
- Öğrenilecek konular üzerinde daha etkili alıştırma ve uygulama yapma olanağı sağlar.

Kuşkusuz, öğretimde kullanılan araç-gereçlerden istenilen yararın sağlanması, öğretmenlerin araç-gereçleri çok iyi tanımalarına ve öğrenme ortamlarında onları etkili olarak kullanmalarına bağlıdır. Bu nedenle, öğretmenlerin öğretim sırasında kullanacakları araç-gereçlerin eğitsel özelliklerini tanımaları, nerede ve ne zaman

kullanacaklarını bilmeleri büyük önem taşımaktadır. Ancak, her şeyden önce öğretmenlerin araç-gereç kullanmanın önemini kavramaları ve araç-gereç kullanma konusunda teşvik edilmeleri gerekmektedir.

2.1.4.6.3. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kullanılabilecek Araç-Gereçler

İlköğretimde Sosyal Bilgiler dersinde kullanılabilecek çok sayıda araç-gereç bulunmaktadır. Öğretmenlerin bu derste kullanabilecekleri araç- gereçler şu başlıklar altında belirlenebilir (Sözer, 1998; Sönmez, 1996):

- Gerçek eşya, giysi ve kalıntılar, anıtlar, süs eşyaları, silahlar, paralar vb.,
- Yeryüzü şekilleri Çevredeki bitki ve orman örtüsü, yağışlar, sıcaklık,
- Çevredeki kurum ve kuruluşlar, görevli, yetkili ve ilgili kişiler,
- Üç boyutlu modeller, güneş sisteminin basit modeli, maketler,
- Bilgisayarlar ve İnternet,
- Televizyon, video, sinema, radyo, kasetçalar, ses bantları,
- Tepegöz, epidiyaskop, projektör,
- Kum masası, elektrikli dilsiz haritalar, plastik ya da kâğıttan maketler, oyuncaklar, bebekler, mankenler, küre,
- Pusula, termometre, barometre, rüzgâr fırılacağı ve oku, saat, takvim,
- Tarih ve coğrafya şeridi,
- Haritalar, atlaslar, resimler, fotoğraflar, krokiler, planlar, grafikler, levhalar,
- Kuklalar, birbirini izleyen resim seti, çizgi resimler, afişler, kitaplar, ansiklopediler, dergiler, gazete kupürleri, broşürler,
- Karatahta, pazen tahta, manyetik tahta, bülten tahtası, cam ve beyaz tahta.

Yukarıda sözü edilen araçlar, Sosyal Bilgiler dersinde kullanılması yararlı görülen görsel-işitsel eğitim ortamlarını oluşturmaktadır. Bu araçların kimileri, özellikle, ilköğretim okullarındaki öğrencilerin etkili öğrenmeyi gerçekleştirmelerinde çok önemlidir. İlköğretim programında, Sosyal Bilgiler dersinde birçok soyut konunun somutlaştırılmasında öğretim araç- gereçleri büyük rol oynamaktadır. Öğretmenler, Sosyal Bilgiler derslerinde geçen demokrasi, insan hakları, adalet, özgürlük, devrim gibi

kimi soyut kavramları özellikle araç-gereçlerle somutlaştırmaya çaba gösterirlerse, öğrenciler bunları daha kolay ve etkili biçimde anımsayıp kullanabilirler (Sözer, 1998).

Sosyal Bilgiler dersinde kullanılacak araç-gereçler kullanım özelliklerine göre değişik biçimlerde sınıflandırılmaktadır. Araç-gereçlerin sınıflandırılması, inceleme kolaylığı sağlamanın yanı sıra, onları daha iyi tanıma, yerinde ve etkili kullanmaya da olanak sağlamaktadır. Ancak, öğretimde kullanılan araç-gereçleri sınıflandırmada görüş birliği sağlayabilecek bir ölçüt getirmek pek de olanaklı olmamaktadır. Çünkü kimi araç-gereçler, kimi özellikleri yönünden belirli bir sınıflama içerisinde yer alırken, kimi özellikleri yönünden de başka bir sınıflama içinde yer alabilmektedir. Bu nedenle, burada bir karışıklığa yol açmaması bakımından Sosyal Bilgiler öğretiminde kullanılacak araç-gereçler bir sınıflama yapılmaksızın sırasıyla verilmeye çalışılmıştır.

Resimler, Levhalar, Afişler ve Posterler: Sosyal Bilgiler öğretiminde en sık kullanılan araçlar arasında yer alırlar. Genelde, herhangi bir görüş, konu ya da özelliğe öğrencilerin ilgisini çekmek amacıyla kullanılırlar. Bunlar, öğretmen ve öğrenciler tarafından kolayca sağlanabilen ya da hazırlanması olanaklı olan araçlardır. Bu araçlar, önceden tanınmayan, bilinmeyen kişi, cisim olgu ve olayları daha iyi açıklama ve anlamlı kılmanın yanında, bunlara ilişkin yanlış izlenim edinilmesini ve zihinde yanlış kavramların oluşmasını önlerler.

Resimler, işlenen konuya uygun fotoğraflar olabileceği gibi, el yapması, renkli ya da renksiz resimler şeklinde olabilir. Fotoğraf dışında, resimlerin düz, çizgi biçiminde, şimşek kart (flashlı card), figürünün vb. türleri vardır. Günlük olayların değerlendirilmesinde, doğal afetlerin, turizm hareketlerinin, kültürel etkinliklerin, trafik kurallarının, toplumsal kuralların anlatılması ve öğretilmesinde gazete ve dergilerde yer alan çeşitli resimlerden yararlanılabilir. Resimler, yazılı ve sözlü anlatımı önemli ölçüde destekleyen araçlardır. Ayrıca, dersin işlenişi sırasında, gerek duyulunca öğretmen tarafından sınıfa gösterilebileceği gibi, renkli kartonlara yapıştırılıp bülten tahtalarına da asılabilir (Sözer, 1998).

Levhalar, genelde, kalınca bir karton üzerinde yazı ve renkli-renksiz resimlerin birlikte görüntülenmesidir. Levhalar, daha çok, herhangi bir görüş, özellik ya da konuya

öğrencilerin ilgilerini çekmek amacıyla hazırlanır. Bu nedenle, levhaların hazırlanmasında, değişik ve birbirine zıt renkler kullanılmalı, öğrencilerin en arka sıradan bile görebilecekleri büyüklükte ve taşınabilir hafiflikte olmasına özen gösterilmelidir (Küçükahmet, 2000).

Afişler, levhalara benzer biçimde düzenlenen, ancak, daha çok reklam amacı taşıyan araçlardır. Bu nedenle, afişlerin hazırlanmasında dikkat çekici, çarpıcı renkler kullanılır. Sosyal Bilgiler dersinde, birçok konuda afişlerden yararlanılabilir. Özellikle, toplumsal yaşamla ilgili konularda ve belirli gün ve haftaların kutlanmasında afişler geniş ölçüde kullanılabilir.

Posterler ise, görsel imajların, yazılı metnin, rengin ve çizgilerin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuş kompozisyonlardır. Posterler, mesajları oldukça hızlı ilettiği ve görsel bir alışkanlık yarattığı için uzun süreli gösterimde kalmamalıdır. Bu nedenle, sınıf ya da okul içinde kullanılan posterler belirli zaman aralıklarında yenilenmeli ya da gösterimden kaldırılmalıdır (Ataizi, 2003). Posterler de Sosyal Bilgiler derslerinde yaygın olarak kullanılabilir. Örneğin, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Turizm Bakanlığı gibi çeşitli kuruluşların ülkemizin doğal güzellikleri ile tarihi yapıtlarına yönelik hazırladığı posterler, öğrencilerin yurdumuzu tanımalarına ve öğrendikleri bilgileri özümleyip belleklerine yerleştirmelerine önemli ölçüde katkıda bulunmaktadır (Erden, tarihsiz).

Zaman ve Tarih Şeritleri: Sosyal Bilgiler dersinin en önemli araçlarından biri zaman ve süredizin (kronoloji) kavramının kazandırılmasını sağlamaktır. *Zaman ve tarih şeridi*, zaman kavramının öğrencilere kavratılmasında kullanılan önemli araçlardır.

İlköğretimin ilk beş yılında öğrenim görmekte olan öğrencilerin somut işlemler döneminde oldukları; dolayısıyla, soyut düşünemedikleri göz önüne alındığında, zaman ve tarih şeridi olayları somutlaştırmada oldukça yararlı olabilir (Sözer, 1998).

Sosyal Bilgiler öğretiminde etkili bir biçimde kullanabilmek için, öğrencilerin kendilerine yönelik birer tarih şeridi hazırlamaları ve kendi yaşamlarındaki önemli olgu ve olayları bu tarih şeridi üzerinde belirlemeleri istenebilir. Ayrıca, ilköğretim okullarında, özellikle dördüncü ve beşinci sınıflarda, dersliğin bir duvarı tarih şeridine ayrılabilir. Sosyal Bilgiler dersinin Tarih konuları ile ilgili ünitelerini işlerken, belirli

gün, hafta ve olaylar birtakım resimlerden de yararlanarak, böyle bir tarih şeridine, öğrencilerle birlikte işlenirse; zaman, olgu ve olaylar arasındaki ilişkileri onların kolayca görebilmeleri bakımından oldukça yararlı bir çalışma gerçekleştirilmiş olunur (Erden, tarihsiz).

Haritalar ve Küre: *Haritalar*, Sosyal Bilgiler öğretiminde kullanılan en soyut araçlar olarak bilinmektedir. Sosyal Bilgiler dersinde özellikle, Tarih ve Coğrafya öğretiminin temel öğretim araç-gereçlerinden biri de haritalardır. Görsel sembollere ve çizimlere dayanan haritalar, özellikle yer bildiriminde en etkili araçlardır (Şimşek, 2003). Sosyal Bilgiler öğretiminde harita kullanımı, çocuğun keşfetme ve bütüncül algılama gibi becerilerinin geliştirilmesine yardımcı olmaktadır. Bunun yanı sıra haritalar öğrencilerde kuşbakışı algılama yeteneğini de geliştirmektedir. Kuşbakışı, öğrencilerin günlük yaşamlarında kullandıkları bir bakış açısı değildir. Dolayısıyla, öğrencilere bu beceriyi kazandırmak amacıyla öğretmen tarafından, öğrencilere ayakkabılarının kuşbakışı resmini çizdirmek, kuşbakışı yarışması düzenlemek, öğrencilere kendi çevrelerindeki daha büyük resimleri çizdirmek ya da sınıfta uygun bir yere taşınabilir bir merdiven yerleştirip altına maket oyuncak gibi nesnelere koyarak öğrencilerden yalnızca merdivenden gördüklerini çizmeleri istenebilir (Welton ve Mallan, 1999).

Haritada, sembollerin kullanımı oldukça önemlidir. Kullanılan semboller, çeşitli renk ve şekilde olabilir. Bu amaçla, öğretmen öğrencilerin farklı haritalar hazırlamalarını sağlayarak ya da var olan haritaları kullanmalarına yardımcı olarak öğrencilerin sembollerini öğrenmelerini kolaylaştırabilir. Semboller, resimli ve soyut semboller olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Örneğin, bir okul resmini doğrudan göstermek resimsel bir sembol iken, bir dikdörtgen ve üzerindeki bayrak soyut bir sembol olarak kabul edilmektedir. Bunun yanı sıra haritalarda kullanılan özel işaret sembolleri de bulunmaktadır. Öğrencilerin harita okuma becerisi kazanmaları için sembollerin ne anlama geldiğini bilmeleri gerekmektedir. Bu amaçla, öğrencilerde harita fikrini oluşturmak için öncelikle basit bir okul haritası yaptırılabilir (Yanpar Şahin, 2002).

Küre ise, Sosyal Bilgiler dersinde oldukça sık başvurulan, özellikle Coğrafya ile ilgili kazanmaları kazandırmada kullanılabilen, öğrenilen bilgileri görsel açıdan

somutlaştırarak öğretme-öğrenme sürecini zenginleştiren bir öğretim aracıdır. Dünyada, çeşitli ülkeler ya da Türkiye ile ilgili konularda sınıfta bulunan bir küreden sık sık yararlanılabilir. Dünyanın biçimi, ekseni, paralel ve meridyenler, ekvator, kutup noktaları, kıtalar ve okyanuslar söz konusu olduğunda yine küreden yararlanmak olanaklıdır.

Öğretmen, küreyi kullanabilmeleri ve küre yapımı konusunda, öğrencileri teşvik etmeli ve onlara yardımcı olmalıdır. Bu tür etkinliklere yeterince yer verilmesi, öğrencilerin derse etkin katılımını sağlayabileceği gibi yaratıcılıklarını da geliştirebilir (Sözer, 1998).

Grafikler: Grafik, bir çizimle anlatım biçimidir ve sayısal verilerin görselleştirilerek anlamlı kılınmasını sağlar (Doğanay, 1993). Grafik ve tablolardan etkili bir biçimde yararlanabilmeleri için öncelikle, çocuklara grafik okuma ya da tablo yorumlama becerilerinin kazandırılması gerekir. Örneğin, öğrenciler, Türkiye'de kişi başına düşen otomobil sayısına ilişkin bir grafiği okuyamıyorlarsa, öncelikle, bu bilgilerin grafik biçimine nasıl dönüştürüldüğünün öğretilmesi gerekir.

Genel olarak, ilköğretim düzeyindeki öğrenciler için grafik oluşturma etkinlikleri basit örnekleri içermeli ve grafikler niceliksel olarak küçük sayılardan oluşmalıdır. Öğrencilerin, yakın çevrelerinde basit taramalar yapmalarını sağlamak, grafik oluşturma etkinlikleri için sağlıklı bilgiler edinmelerine yardımcı olabilir. Örneğin, küçük gruplar oluşturularak, bir gün içerisinde okulu ziyarete eden kişileri öğrencilerin gözlemesi sağlanıp ve bu kişilerin meslek ya da yaş dağılımlarına göre durumları grafik üzerinde gösterilebilir.

Gerekli olan veriler toplandıktan sonra, bu veriler kolay anlaşılabilir bir biçimde sunulmalıdır. Bu yollardan biri de verileri tablolaştırmaktır.

Genel olarak grafik ve tablolar için şunlar söylenebilir (Welton ve Mallan, 1999):

Tablo ve grafikler tam ve anlaşılır bilgi vermelidir. Ne ile ilgili olduğu, ne ile ilişkisinin kurulduğu, hangi bilgi kaynağından alındığı gibi okuyucunun kendi yorumunu yapmasına yardımcı olacak her şey tabloda belirtilmelidir.

Tüm sütun ve satırların anlaşılır ve açık bir başlığı olmalıdır. Örneğin, yuksekten alçağa ya da alfabetik sıra gibi. Yine, uygun yerlerde yüzde, binde gibi ölçüm birimleri kullanılmalıdır. Verilerin kaynağı dipnot olarak belirtilmelidir. Tablonun başlığı, bilginin neyle ilgili olduğunu açıkça ortaya koymalıdır.

Tepegöz ve Episkop: Son yıllarda, öğretim-öğrenme sürecinde yaygın biçimde kullanılan görsel araçlardan biri de tepegözdür. Tepegöz, saydam kağıdı (asetat) üzerine görüntüsü alman yazı, şekil ya da grafik gibi önceden hazırlanmış malzemeyi, güçlü bir ışık kaynağı aracılığıyla bir mercek üzerine düşürüp büyütür, perdeye yansıtan öğretim aracıdır (Doğanay, 2002).

Tepegöz, eğitim kurumlarında yazı tahtaları gibi kullanılabilir. Tepegöz saydamı üzerine her türlü yazı yazılabildiği gibi, herhangi bir şekil ya da grafik de çizilebilmektedir. Bu araç kullanılırken, öğretmen genellikle öğrencileriyle yüz yüze bulunur. Bu nedenle, derslikteki öğrencilerin denetimi oldukça kolay olur (Yaşar, 2005). Tepegöz, çok yönlü bir araç olduğundan Sosyal Bilgiler dersinde resim, harita, grafik, diyagram, çizelge vb. araçları öğrencilere, ekonomik biçimde, zaman yitirmeksizin göstermede büyük kolaylıklar sağlar.

Episkop ise, saydam olmayan her türlü yazı, resim, fotoğraf, grafik vb. çizimlerin renkli olarak büyütülerek perde ya da duvara yansıtılmasına olanak veren bir öğretim aracıdır. Episkop, opak projektör olarak da adlandırılır. Bu araçlara, ayrıca bir parça eklenerek *slayt* (dia) ve *film şeridi* gösterme özelliği de kazandırılabilir. Bu parçanın eklenmesiyle, söz konusu araç *epidiyaskop* adını alır. Böylece, episkop, saydam olan ve saydam olmayan araçların gösterimi için de kullanılabilir duruma getirilebilmektedir. Ancak, episkop ve epidiyaskop, çok iyi karartılmış ortam gerektirdiğinden öğrencilerin bir şey okumaları, yazı yazmaları ya da gerektiğinde not almaları oldukça güçleşir. Özellikle, slaytlar, çeşitli ülkeler ile tarihi ve turistik kentlerin, yapıtların tanıtımını konu edinen Sosyal Bilgiler öğretiminde etkili olarak kullanılabilir (Sözer, 1998).

Radyo ve Kasetçalar: *Radyo*, kulağa hitap eden ve büyük kitleleri etkileyen bir iletişim aracıdır. Radyo, sadece işitme duyusunu etkilediği için soyut yaşantılar sağlar. Radyodan eğitsel amaçla yaygın biçimde yararlanılmaktadır. Özellikle, ilköğretim ve

ortaöğretimde kullanılan programları desteklemek amacıyla radyo programları hazırlanmaktadır. Bu programlar, öğrencilerin dinleme ve anlama becerilerini geliştirmektedir. Ayrıca, radyo öğrencilerin ilgileri, merakları ve hayal güçlerinin geliştirilmesinde de etkili olmaktadır.

Kasetçalar, öğretimde, yalnızca kulağa seslenen ve bu nedenle yalnızca işitsel özelliği olan bir öğretim aracıdır. Her ortama taşınabilen bu araçların kullanımı kolaydır. Belli konuların öğretimiyle ilgili olarak önceden hazırlanan ses bantları bu araçlar yoluyla yeri ve zamanı geldikçe etkili olarak kullanılabilir.

Kasetçalar, yakın çevrede ve okullarda kolayca bulunabilecek araçlardır. Sosyal Bilgiler dersinde, güncel olaylar ile belirli gün ve haftalar konusunda radyodan kasetçalara kaydedilen çeşitli programlar gerek duyulduğunda, derslikte öğrencilere dinletilerek bir tartışma ortamı yaratılabilir. Sesleri saklaması; çok amaçlı kullanıma, bağımsız öğrenmelere ve dönütlere olanak sağlaması, kasetçaların, öğretim-öğrenme sürecinde yararlı bir araç olarak kullanılmasını olanaklı kılmaktadır (Sözer, 1998).

Televizyon ve Video: *Televizyon*, bir olguya ilişkin görüntü ve seslerin elektromanyetik dalgalarla iletilmesi sonucunda, bunların iki boyutlu, sesli, siyah-beyaz ya da renkli olarak izlenmesine olanak sağlayan bir araçtır (Yaşar, 2005). Olgular ve olayları görüntü ve sesleriyle birlikte, hareketli olarak izleyicilere sunma olanağı yaratan televizyon, görsel-işitsel araç olarak eğitimde önemli işlevleri gerçekleştirmektedir. Örneğin, radyo gibi, güncel olaylar ile belirli gün ve haftalara ilişkin anma ya da kutlama programlarının derslik ortamına getirilerek bunların öğrenciler tarafından dinlenmesine ve tartışılmasına yardımcı olmaktadır. Televizyonun radyodan üstünlüğü, hem göze, hem de kulağa yönelik olmasıdır (Sözer, 1998).

Televizyonun eğitsel bakımdan sağladığı yararlar şöyle sıralanabilir (Demirel, Seferoğlu ve Yağcı, 2002; Yaşar, 2005):

Sınıfa getirilmesi olanaklı olmayan cisim, olgu ve olayları olduğu anda olduğu gibi gösterir ve duyurur.

Eğitimin niteliğini artırır ve bu niteliğin ülke çapında standartlaşmasını sağlar.

Eğitim hizmetlerinin yürütülmesinde yer ve kaynak tasarrufu sağlar.

Örgün ve yaygın eğitim yoluyla öğrenim gören öğrencilere destek sağlar.

Eğitim sisteminin dışında olan kişilerin de eğitilmesini olanaklı kılar.

Video, ses ve görüntünün manyetik bir bant üzerine kaydedilmesine ve daha sonra görüntülenmesine olanak sağlayan araçtır. Video, görüntülerin tekrar kullanılmasını sağlayarak bir yandan öğrenmeyi zamana ve mekna bağımlı bir etkinlik olmaktan çıkarmakta; diğer yandan televizyona işerlik kazandırmaktadır. Videolar, gerek büyük gerek küçük grupların ğretiminde etkili olarak kullanılmaktadır. Sosyal Bilgiler dersindeki birçok konunun ğretiminde videodan çok yönlü olarak yararlanmak olanaklıdır.

Videonun eğitsel bakımdan sağladığı yararlar şöyle sıralanabilir (Yaşar, 2005):

- Sınıf dışı olgu ve olayların sınıf ortamına getirilmesini olanaklı kılar.
- Bilgilerin daha düzenli ve akıcı bir biçimde sunulmasına olanak sağlar.
- ğretime esneklik kazandırır ve öğretimin niteliğini yükseltir.
- Öğretim sürecinde ğrenci tepkilerinin gözlenmesine olanak sağlar.
- Somut ve kalıcı öğrenmelerin gerçekleşmesine yardım eder.

Sosyal Bilgiler dersinde, gerek televizyondan gerekse videodan öğrenciyi güdülemek ve ğretimi zenginleştirmek amacıyla etkili biçimde yararlanılabilir. Sosyal Bilgilerde yer alan Tarih ve Coğrafya ile ilgili konular, birtakım bilgi verici programlar, çeşitli belgeseller, eğitici filmler ve kimi haberler yeri ve zamanı gelince öğrencilere izlettirilebilir. Öğrenciler, televizyon aracılığı ile, kolayca gidip göremeyecekleri birçok yeri görme; insanları ve canlı ya da cansız çeşitli varlıkları doğal ortamlarında görüp tanıma olanağı bulurlar (Sözer, 1998).

CD (Kompakt Disk): Sosyal Bilgiler dersi için kullanılan CD'ler (Kompakt Disk), tekrar, uygulama ve özel ders özelliği gösterecek biçimde hazırlanır. Ancak, yakın geçmişte ortaya çıkan bilgisayarlar ve bilgisayar programlarının kullanımıyla birlikte CD'lerin görsel çekiciliği artmış, bunun sonucu olarak, bireylerin ilgisini çekecek daha gerçekçi grafikler kullanılmaya başlanmıştır. Sosyal Bilgiler dersi ile ilgili

olarak CD halinde hazırlanan pek çok yazılım programı günümüzde, yapılandırmacı ilkelerin kullanımını destekler niteliktedir. Bu programlar, öğrencilerin sorun çözme ve benzetim gibi etkinliklere katılmasını sağlamakta; kendi bilgilerini yapılandırmalarını ve kendi araştırmalarını oluşturmalarını teşvik etmektedir (Rice ve Wilson, 1999).

Bilgisayar: Bilgisayar, öğrencilerin bireysel gereksinimlerini belli bir oranda dikkate alarak daha geniş öğrenci kitlesine yönelik öğretim gereçlerini hazırlamak amacıyla kullanılan bir araçtır. Söz konusu bu aracın, öğretme- öğrenme sürecinde etkili bir biçimde kullanılması, öğretim gereçlerinin niteliğini artırmaktadır. Toplumsal yaşamda etkisini giderek arttıran bilgisayar yaşamın tüm alanlarında kullanılmaktadır. "Çağın aracı" olarak nitelendirilen bilgisayar, bilgiyi işleme, depolama ve istenildiği zaman sunma gibi üç önemli özelliği ile eğitimde önemli bir kullanım alanına sahiptir.

Bilgisayarın öğretme-öğrenme sürecinde bir araç olarak kullanılmasına *bilgisayar destekli öğretim* adı verilmektedir. Bilgisayar destekli öğretimde, öğrencilerin, konulan yineleme; kavramları, ilkeleri ve yasaları öğrenme: sorun çözme yollarını izleyerek gerektiğinde gözlem yapma ve inceleme gibi etkinlikleri öğrenmeleri sağlanabilir (Sözer, 1998).

Sosyal Bilgiler dersinde bilgisayarlardan öğretim aracı olarak çeşitli biçimlerde yararlanılmaktadır. Bunlar şöyle sıralanabilir (Yaşar, 2005):

Ders sunu aracı olarak bilgisayarlardan yararlanma: Öğretim programı kapsamında yer alan konuların tamamen ya da kısmen öğrencilere sunulmasını gerektirir. Burada bilgisayar, geleneksel olarak öğretmenin işlevini gerçekleştirir.

Alıştırma ve tekrar amacıyla bilgisayarlardan yararlanma: Değişik yöntem ve tekniklerle öğrenilmiş olan konuların bilgisayar kullanılarak pekiştirilmesi temeline dayanır. Bu uygulama sırasında öğrenciler, işlenen konuyla ilgili çeşitli problemlerin çözümlerini, alıştırma ve tekrarları bilgisayar kullanarak gerçekleştirirler.

Özel öğretmen olarak bilgisayarlardan yararlanma: Bilgisayar, öğrenciye özel ders veren bir öğretmenin işlevini yerine getirir. Bilgisayarların bu tür kullanımı, öğrenciyle ilgili ayrıntılı bilgilerin bilgisayara yüklenmesini gerektirir. Öğrenci ile bilgisayar arasındaki etkileşim, öğrencinin durumuna göre yön değiştirir.

Benzetim etkinlikleri sunu aracı olarak bilgisayarlardan yararlanma: Üstünde inceleme yapılarak öğrenilmesi gereken olgu, olay ve varlıkların benzetiminin bilgisayar kullanılarak gerçekleştirilmesi temeline dayanır. Bu uygulama ile öğrenciler, olası yanlışlarını kolayca görüp, kendilerine ve başkalarına zarar vermeden ve gereksiz malzeme kullanımına yol açmadan olayın oluşumunu izleyebilirler.

Öğretici oyunlar için bilgisayarlardan yararlanma: Öğrencileri güdülemek ve belli etkinliklere yöneltmek için başvurulur. Bu programlarla oyun sürecindeki öğrencilerin üst düzeydeki zihinsel yetenekleri ve yaratıcılıklarının geliştirilmesi amaçlanır.

Bilgisayar kullanımı, öğrencilere zengin ve heyecan verici etkileşimli bir öğrenme ortamı sağlar. Bilgisayar yoluyla sunulan öğrenme etkinlikleri öğrencilerin öğretme-öğrenme süreciyle doğrudan ilgilenmesine yardımcı olur. Bu noktada, bilgisayar ve bilgisayar uygulamaları yalnızca öğretmenler için değil öğrenciler için de etkilidir. Çünkü eğitimde bilgisayar kullanımı, öğrencilere yeni öğrenme etkinlikleri için olanaklar sunmakta; örneğin, onların bilgileri toplayıp düzenlemelerine, kendi sunumlarını hazırlamalarına, tartışma gruplarına katılmalarına, elektronik yazışma gibi etkinliklerde bulunarak kendi öğrenmelerini kontrol etmelerine yardımcı olmaktadır. Öte yandan, bilgisayar, öğretmeni de etkili bir öğretme-öğrenme süreci düzenleme bakımından destekler. Örneğin, ona, öğretimi planlama, etkinlikleri gerçekleştirme ve değerlendirme yapmada önemli katkılar sağlar (Welton ve Mallan, 1999).

İnternet: İnternet birbirine bağlı bilgisayarlardan oluşan dünya çapındaki bilgisayar ağıdır. İnternet ağların ağı olarak da adlandırılmaktadır. İnternet yoluyla fiziksel olarak uzakta bulunan bireylerle haberleşilebilir. Dünyanın herhangi bir noktasındaki kütüphanelere ulaşılabilir, farklı şehir ya da ülkelerdeki bilimsel makale ve raporlar incelenebilir (Akkoyunlu, 2005).

Günümüzde çok sayıda okul, internete erişim olanağı bulmakta; dolayısıyla, Sosyal Bilgiler öğretiminde kullanılacak kaynak sayısı da katlanarak artmaktadır. Bugün, İnternet diğer bilgisayar destekli teknolojilerle birlikte, bireylerin kullanabileceğinden çok daha fazla kaynak sağlamaya başlamıştır. Buna bağlı olarak, Sosyal Bilgiler öğretiminde öğretmenlerin ders kitaplarına, haritalara ve almanaklara

bağlı kalma zorunluluğunun çok uzun sürmeyeceği söylenebilir. Bilgisayar tabanlı ve haritalara bağımlı kalmaya devam etmektedir. Sosyal Bilgiler öğretiminde İnternette etkili bir biçimde yararlanabilmesi, öğretmenlerin öğrencilere İnternet kaynaklarına nasıl ulaşacakları, bu kaynaklardaki bilgileri nasıl kullanacakları ve yorumlayacakları konusunda rehberlik etmesini gerekli kılmaktadır (Welton ve Mallan, 1999).

Öğretme-öğrenme süreçleri bakımından İnternet'in eğitsel yararları şöyle sıralanabilir (Kaptan ve Korkmaz, 2001):

- İnternet ile birçok öğrenme materyali sınıfa getirilerek öğrenme ortamı zenginleştirilebilmektedir.
- Dünyanın her köşesindeki bilgiye ulaşma olanağı, öğrenmeyi kitapların sınırlılıklarından kurtarmaktadır.
- İnternet eğitimciler için yeni öğretim ortamları sağlamaktadır.
- İnternet, okul ve okul dışı öğeleri (veliler, diğer okullar vb.) birbirine yaklaştırmaktadır.
- İnternet projeleri ile ulusal ve uluslararası birçok okulla işbirliği yapılabilmektedir.

Ders Kitapları: Ders kitapları, en temel öğrenme kaynaklarıdır. Ders kitaplarına öğretme-öğrenme sürecinde yer verilmesinin birinci nedeni, programa uygun olarak hazırlanmış olmalarıdır. Ders kitaplarına öğretme-öğrenme sürecinde yer verilmesinin ikinci nedeni, ders kitaplarının bir öğretim aracı olarak işe koşulmasıdır. Pek çok öğretmenin bir ders kitabı seçmesinin ve kullanmasının üçüncü nedeni ise rahatlığıdır. Çünkü takip etme olanağı ve ödevlendirme kaynağı gibi özellikleri nedeniyle ders kitapları öğretmenlere ve öğrencilere kolaylık sağlamaktadır (Yanpar Şahin ve Yıldırım, 2001).

Öğretme-öğrenme sürecinde ders kitaplarının yanı sıra, diğer basılı kaynaklardan da yararlanılmaktadır. Yardımcı ders kitapları olarak tanımlanan bu kaynaklar, öğrencilerin gelişim özelliklerine uygun, açık ve anlaşılır olmalı; doğru, geçerli ve değerli bilgileri içermelidir (Welton ve Mallan, 1999).

Güncel Olaylar ve Güncel Sorunlar: Güncel olaylar, bireyin yakın çevresinde gelişen, birey ve toplum için önemli ve yeni olaylar biçiminde tanımlanmaktadır (Erden, tarihsiz). Sosyal Bilgiler dersinde yakından uzağa doğru aile, okul, toplum, bölge, ülke ve dünya konuları işlendiğinden öğrencilerin sürekli olarak güncel konuları izlemesi, bu konularla ilgilenmesi ve Sosyal Bilgiler dersiyle güncel olaylar arasında bağ kurması büyük önem taşımaktadır (Deveci, 2005).

Öğretmenlerin, öğrencilerin çevrelerinde gerçekleşen olayları anlamalarını sağlamada “güncel olaylar” ve “güncel sorunlar” olmak üzere en az iki seçenek bulunmaktadır. Güncel olaylar ele alınırken, geçmişte ya da o an olan olaylardan önemli ya da çok önemli olanlarına yer verilir. Örneğin, çevre, insan hakları, dünyanın çeşitli yerlerinde meydana gelen savaşlar ve çatışmalar konu edilir. Güncel sorunlar konusunda ise, devam eden sorun ve kaygılarla ilgili olaylar incelenebilir. Güncel sorunlar, güncel olaylar içindeki olguların parça parça yansımasıdır. İnternet ile birlikte, dünya küçük bir köye dönüşmüştür. Güncel olaylar ile güncel sorunları işlemenin temel amacı, öğrencilerin dünyada olup biten olaylara karşı duyarlılık geliştirmelerini sağlamaktır (Welton ve Mallan, 1999).

Güncel olaylar ve güncel sorunların öğretimde kullanılmasının yararlarını şöyle açıklamak olanaklıdır (Kaltsounis, 1987):

Güncel olaylar ve güncel sorunlar:

- Öğrenme ortamını ilgi çekici duruma getirir.
- Konuyu örneklendirerek öğrencilerin öğrenmesini kolaylaştırır.
- Öğrencilere sosyal etkinliklere katılma olanağı sağlar.
- Anlamlı konular için kaynak oluşturur.
- Öğrencilerin, gerçekler ile kendi görüşleri arasındaki farkı ayırt etmelerine olanak sağlar.
- Öğrencilerin bir vatandaş olarak yaşadığı dünyayı daha iyi anlamalarına olanak sağlar.
- Öğretmenler, Sosyal Bilgiler dersinde, zaman zaman öğrencilerden güncel olaylara ilişkin olarak gazete ya da dergilerdeki makaleleri sınıfa getirerek güncel olayları sınıf arkadaşlarıyla paylaşmalarını isteyebilirler. Bu makaleler, öğrencilerin

güncel olayları, daha iyi analiz etmelerine katkı sağlar ve farklı bakış açıları kazandırır (Welton ve Mallan, 1999).

Gazete Kullanımı: Gerçek dünyayı insanların önüne getiren güncel bir kaynak olan gazete, eğitsel bakımdan çok yönlü ve dinamik bir öğrenme aracıdır (Deveci, 2005). Gazeteleri bir öğrenme aracı olarak kullanmak için öğrencilerin onu okuması ya da anlaması gerekmemektedir.

Sosyal Bilgiler dersinde gazete kullanımını Sosyal Bilgiler öğretiminin amaçlarını gerçekleştirmede önemli bir araç olarak görülmektedir. Çünkü Sosyal Bilgiler dersi aracılığıyla gazetede haberleri izlemeye, haberlerle ilgili konularda düşünce üretip yorum yapmaya alışan öğrenciler, daha sonraki yaşantılarında da bu alışkanlıklarını sürdürmektedirler (Deveci, 2005). Sosyal Bilgiler dersinde gazete kullanan, yer veren, dersin konularını gazetede günlük haberlerle ilişkilendiren bir öğretmen, güncel olayları sınıfa taşıyarak öğrencileri güdülemenin yanı sıra, toplumsal olaylara karşı duyarlı, sorumlu, içinde yaşadığı yakın ve uzak toplumsal çevresini daha iyi tanıyan bireyler yetiştirmiş olur.

Yaşamı sınıf ortamına taşıyan gazetelerden, Sosyal Bilgiler derslerinde değişik biçimlerde yararlanılabilir. Örneğin, öğretmen, gazetelerden kestiği çeşitli metinleri biriktirerek öğrencilere verip, öğrencilerin bu metinlerden sayfa hazırlamalarını isteyebilir. Benzer biçimde, öğretmen, öğrencilerden, gazetelerde yer alan çeşitli metinlere ilişkin başlıklar oluşturmalarını; daha sonra, oluşturdukları başlıklarla asıl başlıkları karşılaştırmalarını isteyebilir (Welton ve Mallan, 1999). Ayrıca, öğrencilerden işlenen konuyla ilgili olarak gazete haberlerini taramaları ve uygun olanlarını sınıf panosuna asmaları istenebilir.

Kaynak Kişiler: Bir toplumun en önemli kaynağı kuşkusuz o toplumda yaşayan kişilerdir. Sosyal Bilgiler dersinde toplumda yaşayan pek çok kişiden kaynak olarak yararlanılabilir. Çeşitli meslek sahipleri (kaymakam, avukat, doktor, ressam, muhtar vb.), yerleşim biriminin en deneyimli kişileri ve konu alanı uzmanları kaynak kişi olarak kullanılabilir. Kaynak kişilerden yararlanmak amacıyla kişiler ziyaret edilebileceği gibi sınıfa da davet edilebilir.

Kaynak kişiler, öğrencilerin ilgisini çekmesinin yanı sıra, onların yeni bilgiler edinmelerine ve yeni bakış açısı geliştirmelerine yardımcı olur. Bu kişiler, öğrencilere mesleklerini tanıtabilirler, buldukları yerin tarihiyle ilgili ilginç anılarını anlatabilirler ya da çalıştıkları kurumu tanıtabilirler. Kaynak kişiden en iyi şekilde yararlanmak amacıyla öğretmenin kişiyle ve öğrencilerle önceden hazırlık yapması gerekmektedir (Erden, tarihsiz).

2.1.4.6.4. Öğretim Araç-Gereçlerinin Seçiminde Dikkat Edilmesi Gereken Noktalar

İlköğretim basamağındaki çocuklar, yetişkinlere göre daha çok somut yaşantıya gereksinim duyarlar. Özellikle, yeni bir kavramın öğretimi söz konusu olduğunda, öğrencilerin, gerçek yaşamla bağlantı kurmalarına ve somut yaşantılar edinmelerine yardımcı olacak öğretim ortamlarının tasarlanması gerekir. Araç-gereç kullanımı, bu tür ortamların oluşturulmasında öğretmene yardımcı olur. Ancak, öğretim araç-gereçlerinin seçimi ve kullanımı, dikkatli bir planlamayı gerektirir.

Öğretim araç-gereçlerinin, kullanımı kolay ve öğrenciyi en az çaba ile en kısa sürede bilgiye ulaştırıcı nitelikte olması gerekir. Bir başka deyişle, araç-gereçlerde kullanılan nesnelere uyumlu ve bütünlük içinde olmalıdır. Örneğin, kullanılan yazı açık, net ve kolay algılanabilir olmalı; renkler uyumlu olmalı ve kesinlikle abartılı olmamalıdır. Resim, çizim, yazı ve renk vb. öğeler öğrencilerin gelişim düzeylerine uygun olmalıdır (Yanpar Şahin ve Yıldırım, 2001).

Öğretme-öğrenme sürecinde kullanılacak araç-gereçler, gelişigüzel seçilip kullanılmamalıdır. Öğretim araç gereçlerinin seçiminde kimi etmenler göz önünde bulundurulur. Bu etmenler şöyle sıralanabilir (Kaptan, 1998; akt. Yaşar, 2005):

- Öğrencilerin özellikleri
- Konunun özellikleri
- Öğretimin amaçları
- Öğrenci sayısı
- Fiziksel koşullar
- Öğretmenin özellikleri

Öğrencilerin Özellikleri: Eğitim ortamlarında kullanılan araç-gereçlerin, öğrencilerin bilişsel, devinişsel ve duyuşsal gelişim düzeyleri ile hazır bulunuşluk durumlarına uygun olması gerekmektedir. Örneğin, somut işlemler döneminde bulunan ilköğretim birinci basamaktaki öğrenciler için Sosyal Bilgiler dersinde kullanılacak araç-gereçleri seçerken, onların yaparak-yaşayarak öğrenmelerine olanak sağlayacak harita, küre güncel olaylar gibi araç-gereçler tercih edilmelidir.

Konunun Özellikleri: Konunun özellikleri de araç-gereç seçimini etkileyen etmenlerden biridir. Çünkü öğretim sürecinde kullanılan her araç-gereç belli bir mesajı iletme yeterliğine sahiptir. Herhangi bir konunun öğretimi için çok uygun olan bir araç-gereç başka bir konunun öğretimi için hiç de uygun olmayabilir. Ayrıca, her konunun öğretiminde kullanılacak tek bir araç-gereçten de söz edilmesi olanaklı değildir. Bu nedenle, konuların özelliklerine uygun araç-gereçleri seçip kullanmak en etkili yoldur. Örneğin, herhangi bir mesleği tanıtmak için bir kaynak kişiyi sınıfa çağırarak ne kadar anlamlı ve etkili bir yol ise, herhangi bir güncel olay ya da güncel soruna ilişkin olarak da İnternet'i kullanmak o kadar anlamlı ve etkili bir yoldur.

Öğretimin Amaçları: Öğretme-öğrenme sürecinde kullanılacak araç-gereçler amaçlarla uyumlu olmalıdır. Öğrencilere bilgi kazandırılmak isteniyorsa başka, beceri kazandırılmak isteniyorsa başka, tutum kazandırılmak isteniyorsa başka araç-gereçler kullanılmalıdır. Örneğin, öğrencilerini kültürel miras konusunda bilgilendirmek isteyen bir öğretmen, onları bir müze gezisine götürebilir. Araştırma becerisini geliştirmek isteyen bir öğretmen de öğrencilerinin İnternet ile etkileşimde bulunmalarını sağlayacak ortamlar oluşturur.

Öğrenci Sayısı: Sınıftaki öğrenci sayısı da öğretim araç-gereçlerinin seçiminde önemli rol oynar. Öğrenci sayısının az olduğu ortamlarda hemen hemen tüm araç-gereçlerden yararlanmak olanaklıdır. Ancak, kalabalık sınıflarda, radyo, televizyon gibi araçlar etkili bir biçimde kullanılmayabilir. Genelde, bu tür ortamlarda resim, şekil, yazı gibi öğeleri büyütüp perdeye ya da duvara yansıtan tepegöz, slayt projektörü ya da data show gibi araçlar kullanılabilir.

Öğretmenin Özellikleri: Öğretmenin özellikleri de öğretim sürecinde kullanılacak araç-gereçlerin seçiminde etkili olmaktadır. Araç-gereçlerin eğitim

kurumlarında bulunması, onların öğretim sürecinde öğretmenler tarafından mutlaka kullanılacağı anlamına gelmemektedir. Çünkü, öğretmenler çeşitli nedenlerle araç-gereç kullanmamaktadırlar. Araştırma sonuçlarına göre, öğretmenlerin büyük bölümü, araç-gereç kullanımı bakımından kendilerini yeterli görmedikleri için öğretim-öğrenme sürecinde araç-gereç kullanmamaktadırlar. Bu nedenle, öğretim araç-gereçlerinin kullanımına ilişkin gerekli, bilgi, beceri ve deneyimler, öğretmen adaylarına hizmet öncesi eğitimleri sırasında, görev başındaki öğretmenlere de hizmetiçi eğitim yoluyla mutlaka kazandırılmaya çalışılmalıdır (Kaptan, 1998; akt.Yaşar, 2005).

2.1.4.6.5. Sosyal Bilgilerde Araç-Gereçlerin Etkili Kullanımı

Kimi eğitim kurumları, gerek Sosyal Bilgiler öğretimi için gerekse diğer dersler için gereksinim duyulan öğretim araç-gereçlerine sahip olmakla birlikte, bu araçlardan gereği gibi yararlanamamaktadırlar. Oysaki öğretim sürecinde gerçekleştirilecek kimi etkinliklerle bu araçlardan öğretim sürecinde etkili olarak yararlanmak olanaklıdır (Yaşar, Gültekin, 2009, 337).

Örneğin, tepegöz kullanılarak, saydam üzerine aktarılmış olan çeşitli resimler perdeye yansıtılır ve yansıyan görüntünün tüm sınıf tarafından görülmesi sağlanabilir. Sınıfta bir haritanın bile olmadığı durumlarda saydam üzerine aktarılmış bir resim yoluyla varılmak istenen amaca kolaylıkla ulaşılabilir. Böylece, öğrencilerin konuyu somut ve etkili bir biçimde öğrenmeleri sağlanır.

Resimler, levhalar, afişler sınıfta öğrencilerin sürekli etkileşimde bulunabilecekleri ve üzerinde rahatça çalışabilecekleri biçimde konumlandırılmalıdır. Öğrencilerden, radyo ve teypleri kullanarak konuya ilişkin öğrendiklerini ses kasetlerine kaydetmeleri, arkadaşlarıyla çalışmalarını değiştirmeleri ve onlardan arkadaşlarının çalışmalarını değerlendirmeleri istenebilir. Böylelikle, sınıf ortamında öğrencilerin sosyal bağlam içerisinde bilgiyi yapılandırmalarını sağlayacak etkinlikler düzenlenebilir.

Bilgisayarlar ve İnternet'ten de eğitim ortamlarında etkili olarak yararlanmak olanaklıdır. Örneğin, eğitim ortamında tek bir İnternet bağlantılı bilgisayarın bulunması durumunda bile, o bilgisayar eğitim sürecinde etkili olarak kullanılabilir. Kuşkusuz, tek

bilgisayarlı ortamda bilgisayarın yalnızca öğretmen tarafından kullanılacağı anlamı çıkartılmamalıdır. Böyle bir ortamda öğrenciler, büyük ya da küçük gruplar yoluyla ya da bireysel olarak bilgisayardan yararlanabilir. Bunun için bilgisayar ekranındaki görüntüler tepegöz ya da projeksiyon yardımıyla duvara ya da perdeye yansıtılır ve ayrıca istendiğinde, görsel öğeler sesle desteklenebilir. Bu uygulama ile sınıfta var olan tek bilgisayar, etkili öğretimi gerçekleştirmek için işe koşulmuş; böylece, sınıftaki tek bilgisayardan, etkili sunumlar gerçekleştirmek, düşünce ve kavramları görselleştirmek, öğrenci katılımını artırmak ve bilgileri düzenlemek amacıyla yararlanılmış olunur (Yaşar, Gültekin, 2009, s.337-338)

2.1.4.7. Sosyal Bilgiler Öğretimi İle İlgili Yapılan Çalışmalar

Bu bölümde araştırma konusu ile ilgili olarak yurt genelinde yapılmış bazı çalışmalara yer verilmiştir.

Akar (2001) tarafından yapılan “İlköğretim Sosyal Bilgiler Programının Değerlendirilmesi” adlı çalışmada 1998 yılında uygulanan Sosyal Bilgiler programı öğelerine ilişkin sorulara cevap aramıştır. Araştırmaya 164 öğretmen katılmış, bu öğretmenlerin yarısına yakını programın öğelerine ilişkin sorulara olumlu cevap vermiş %71’i programın uygulanmasında güçlükler yaşadığını, %73’ü ise programın geliştirilmesine ihtiyaç olduğunu ve değişikliklerin yapılması gerektiğini vurgulamıştır.

Aynacı (2001) tarafından yapılan “Sosyal Bilgiler Programı Hakkında Uzman, Müfettiş ve Öğretmenlerin Görüşleri” adlı çalışmada ilköğretimin 6. ve 7. sınıflarında uygulanan sosyal bilgiler programının; uzman, müfettiş ve öğretmenlerin görüşleri doğrultusunda genel bir değerlendirilmesi yapılmıştır. Programdaki eksiklikler belirlenip hedef, içerik, eğitim durumu ve sınav durumuyla ilişkin bir takım sonuçlara ulaşılmıştır.

Araştırmada mevcut sosyal bilgiler programının hedef, içerik, eğitim durumu ve sınav durumlarıyla kısmen yeterli bulunduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

Elde edilen sonuçlarla hem toplumun, hem bireyin özellikleri dikkate alınarak; bilimsel yaklaşımlardan yararlanılarak, etkin ve işlerliği olan bir sosyal bilgiler programının hazırlanmasına yönelik öneriler sunulmuştur.

Anıl (1999) tarafından yapılan “İlköğretim Kurumlarında Uygulanan Sosyal Bilgiler Programlarının Değerlendirilmesi” adlı araştırmada 4. ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler programı konusunda öğretmenlerin görüşlerine başvurularak konuyla ilgili önerilere yer vermiştir. Araştırma sonunda programın amaç, içerik, eğitim durumları ve değerlendirme açısından yeterince uygun olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Aydiner (1995) tarafından yapılan “İlköğretimde Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarına İlişkin Öğretmen ve Müfettiş Görüşleri” adlı araştırmada ilköğretim 4. ve 5.Sınıf programını değerlendirmiştir. Öğretmen ve müfettişlerin görüşleri programın değiştirilmesi ve öğretmenler için kılavuz kitap hazırlanması gerektiği yönündedir.

Aykaç ve Başar (2005), “İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Eğitim Programının Değerlendirilmesi” isimli çalışmalarında Sosyal Bilgiler Dersi öğretim programını değerlendirmeye çalışmışlardır. Bu değerlendirme ile Sosyal Bilgiler öğretim programının bilimsel ölçütler ve program geliştirme ilkeleri temelinde gerçekleştirilip gerçekleştirilmediği ve uygulamada ortaya çıkan sorunları saptamaya çalışmışlardır. Eski ve yeni sosyal bilgiler programlarının karşılaştırması yapılmış. Yeni program hakkındaki öğretmen görüşleri programların deneme uygulaması yapılan Samsun ve Ankara illerinde birer okulda toplam 25 öğretmene 10 açık uçlu sorudan oluşan görüşme formu ile sorulmuştur. İki programın karşılaştırılması ve öğretmen görüşlerinden elde edilen bulgulara göre, Sosyal Bilgiler Öğretim programının yapılandırmacı yaklaşıma uygun olarak hazırlandığı, bu yönüyle öğrenci merkezli yöntemlerin uygulanmasına, öğrencilerin öğretim sürecine aktif katılımına ve bilginin öğrenci tarafından yapılandırılmasına olanak sağlandığı belirtilmiştir. Programın aceleye getirildiği, gerekli ortam ve koşulların sağlanmadığı, öğretmenlerin program hakkında yeterli bilgilendirilmediği ve kalabalık sınıflarda birçok değerlendirme tekniğinin kullanılmasının zorluğu ile uygulamada materyal, araç-gereç eksikliği olduğu belirtilmiştir.

Coşkun (2007), “İlköğretim 4. ve 5. Sınıflar Sosyal Bilgiler Programı Hakkında Öğretmen Görüşlerine İlişkin Nitel Bir Çalışma (Ankara İli Örneği)” isimli çalışmasında 26 açık uçlu soru ile yarı yapılandırılmış görüşme ile elde ettiği verileri nitel araştırma tekniğine göre değerlendirmiştir. Yeni sosyal bilgiler dersi programı, öğrencilerin aktif olarak derse katılımını teşvik ettiği için olumlu bulunmakta ancak uygulamada derslerin çok fazla oyun şeklinde geçtiği ve bunun sonucu olarak etkinliklerde otorite kaybı zaman yönetimi sorunu yaşandığı, ölçme sisteminin karmaşık ve tam olarak uygulanamadığı öğretmenler tarafından belirtilmiştir. Ayrıca uygulamaların okulun durumuna ve öğretmene bağlı olarak farklılaştığı sonucuna varılmıştır. Yeni program hakkında tam ve yeterli bilgi sahibi olmayan bazı katılımcıların eski öğretmen merkezli programa göre dersi işlemeleri ilgi çekici bulunmuştur. Bununla birlikte uygulayıcıların hizmet içi eğitim gereksinimleri vurgulanmıştır. Kazanımların gerçekleşmesi için öğretmen, araç-gereç, okul idaresi, veli ve bulunulan çevre şartlarının birbiriyle uyum içerisinde olmasına dikkat çekilmiştir. Öğretmenin programın uygulanmasında çok önemli bir konumda bulunduğu fikri tüm katılımcıların ortak görüşü olmuştur. Yeni programın; içeriğinin sadeleştirildiği, öğrenciyi ezbercilikten uzaklaştırdığı, öğrenci merkezli olduğu ve güncel konulara yer verdiği sonuçları çıkarılmıştır.

Ece (2007), “İlköğretim Birinci Kademe 2005 Sosyal Bilgiler Programının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi (Afyonkarahisar İli Örneği)” İsimli çalışmasında, ilköğretim kurumlarında uygulanan dördüncü ve beşinci sınıf Sosyal Bilgiler programını öğretmen görüşlerinden yararlanarak değerlendirmeyi amaçlamıştır. Afyonkarahisar il merkezinde 44 ilköğretim okulunun dördüncü ve besinci sınıflarında görev yapan 184 öğretmene uygulanan anket ile veriler toplanmıştır. Araştırmada öğretmenlerin çoğunluğunun ilköğretim Sosyal Bilgiler programını; kazanımlar, içerik, eğitim durumları ve değerlendirme boyutlarında uygun ve yararlı buldukları, kazanımların öğrenci özelliklerine uygun olduğu, içerikte yer alan konuların önemli ve ilgi çekici olduğu görüşünde oldukları belirtilmiştir.

Güven, Gökbulut ve Yel (2006), “4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Programına İlişkin Öğretmen Görüşleri” isimli çalışmalarında, eski ve yeni programı karşılaştıran 7 maddelik, yeni programa ilişkin 17 maddelik anketler ve iki açık uçlu soru ile pilot okullarda görev yapan öğretmenlerin görüşlerini alarak programı

değerlendirmeyi amaçlamışlardır. Araştırmada öğretmenler yeni programın; öğrenci seviyesine uygun olduğunu, içeriğinin yeterli olduğunu, öğretmene rehberlik ettiğini, konularının arasında bütünlük olduğunu, etkinliklerinin uygulanabildiğini, öğrenciyi merkeze aldığını ve daha yararlı olduğunu belirtmişlerdir. Ara disiplinler ve diğer derslerle ilişkilendirme konusunda sıkıntı yaşandığı ve öğretmenlerin hizmet içi eğitim ihtiyacı olduğu dile getirilmiştir. Öğretmenler, eski ve yeni programın karşılaştırılmasında içerik açısından her iki programı da yeterli bulurken, kazanımların davranışa dönüştürülmesi, öğretme-öğrenme sürecinin yeterliliği, öğrenci tutumlarının yeterliliği, kaynak kullanımı açısından yeni programı eskisine göre daha yeterli bulmuşlardır. Öğretmenler, değerlendirme açısından eski programı daha yeterli olarak nitelendirmişlerdir.

Nalçacı (2001) tarafından yapılan “Cumhuriyetten Günümüze İlköğretim Sosyal Bilgiler Programındaki Değişmelerin Değerlendirilmesi” adlı araştırmada, Sosyal Bilgiler dersi ile ulaşılması düşünülen amaçlardaki, konulardaki, programın uygulama sürecindeki öğrenme-öğretme yaşantıları ile ilgili düzenlemeler konusunda ne tür değişmeler olduğu ve değerlendirmelerde uygulamaya yön verecek şekilde ne tür düzenlemeler yapıldığı sorularına yanıt aramaya çalışmıştır. Araştırma sonunda hazırlanan programlarda amaçlar ve eğitim durumlarıyla ilgili değişikliklerin yapıldığı, ancak değerlendirme ögesinin ihmal edildiği sonucuna ulaşmıştır.

Özcan (2002) tarafından yapılan “İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Programı Genel Amaçlarının Öğretmen Görüşleri Doğrultusunda Değerlendirilmesi” adlı araştırmada ilköğretim Sosyal Bilgiler programı genel amaçlarının gerçekleşme durumlarında öğrenmenin bilgi, değer – tutum ve beceri olmak üzere üç boyutunda da birbirinden farklı oranda gerçekleştiğini belirtmiştir. Ancak öğretmenlerin genel amaçların gerçekleşme durumlarını yeterli bulmadıkları ve genel amaçların daha fazla gerçekleşmesini istedikleri vurgulanmıştır.

Öztürk ve Tuncel (2006) “Yeni 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı İle İlgili Öğretmen Görüşleri” isimli çalışmalarında 316 öğretmene anket, 30 öğretmenle görüşme ve 5 sınıfta gözlem yapılarak elde edilen verilerden çıkarılan sonuçlarda öğretmenlerin 2/3’den fazlası, yeni programı “Türkiye Cumhuriyeti’nin ihtiyaç duyduğu insan/yurttaş tipini yetiştirecek nitelikte” bulmaktadırlar. Programın

uygulanması için Türkiye’de ilköğretim okullarının gerekli fiziki koşullara ve donanıma sahip olmadıkları eleştirilerine öğretmenlerin katıldıklarını ayrıca kalabalık sınıfların ve araç-gereç yetersizliğinin, programın başarısının önündeki engeller olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenler, yeni programın içeriğini yeterli bulmamış bunun öğretmenlerin eski programlardaki içerik anlayışına alışkın olduklarından kaynaklanabileceği araştırmada yorumlanmıştır. Programın değerlendirme boyutuna öğretmenlerin tamamına yakını olumsuz görüş bildirmişlerdir. Araştırmada programın değerlendirme çalışmalarının sürdürülmesi, uygulayıcılara hizmet içi eğitim çalışmalarının devam etmesi ve okulların imkânlarının iyileştirilmesi konusunda önerilerde bulunulmuştur.

Pirinçdane (1997) tarafından yapılan “İlköğretim I. Kademe Sosyal Bilgiler Ders Programının Değerlendirilmesi” adlı araştırmada Sosyal Bilgiler ders programının mevcut durumu, amaçlara ulaşılabilmesi için ne tür önlemlerin alınabileceği ve programın uygulanması esnasında karşılaşılan sorunların neler olduğunu ele almıştır. Araştırma öğretmenlerin eğitim teknolojilerinden çok az yararlandıklarını, geleneksel öğretim yöntemlerini ağırlıklı olarak kullandıklarını ve Sosyal Bilgiler dersini ayrı ayrı öğretme eğilimlerinin oldukça yaygın olduğu sonucunu ortaya çıkarmıştır. Yapılan araştırmada Sosyal Bilgiler ders programının ihtiyaçlara göre yeniden düzenlenmesi gerektiği belirtilmiştir.

Yaşar (2005), “Sosyal Bilgiler Programı ve Öğretimi” konulu çalışması ile Sosyal Bilgiler Öğretim Programını, bilimsel gelişmeleri göz önüne alarak eleştirel yaklaşımla değerlendirmeyi amaçlamıştır. Programın hazırlanma gerekçesi, programın hazırlanma sürecinde izlenen yaklaşım, programın dünyadaki eğilimlere uygunluğu, programın önceki programlardan farkı, uygulamada çıkabilecek sorunlar ve çözüm önerileri çalışmada yer alan konu başlıklarıdır. Araştırmada yeni program ile Sosyal Bilgilere birtakım yenilikler, farklı bakış açıları getirildiği ve programın tüm öğelerine yer verildiği belirtilmiştir. Programın öğrenci merkezli olduğu belirtilmesine rağmen etkinliklerde denetimin öğretilmekte olduğu ve öğrenciye gereken esnekliğin sunulmadığı vurgulanmıştır. Programın aceleyle hazırlanması ve gerekli alt yapı çalışmaları yapılmadan uygulamaya konmasının programın başarılı olma şansını azalttığı belirtilmiş; program geliştirme çalışmalarının bilimsel bir anlayışla

sürdürülmesi gerektiği vurgulanmıştır. Programın ilgililere çok iyi tanıtılması, benimsetilmesi ve sürekli iyileştirilmesi için değerlendirilmesinin gerektiği belirtilmiştir.

Yılmaz (2000) tarafından yapılan “Öğretmen Görüşlerine Göre İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersinin Amaçlarına Ulaşma Düzeyi” adlı araştırmada Sosyal Bilgiler dersinin ilköğretim birinci kademedeki, ikinci kademeye göre daha çok başarıya ulaştığı sonucuna varmıştır. Sosyal Bilgiler programının uygulanma aşamasında bazı eksiklikler tespit edilmiş ve bu eksikliklerin yapılacak düzenlemelerle ortadan kaldırılacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Konu ile ilgili olarak yapılan çalışmalar incelendiğinde Sosyal Bilgiler dersi programının çeşitli açılardan değerlendirildiği görülmektedir. Yapılan bu araştırmanın beşinci sınıf Sosyal Bilgiler dersi programının öğelerinden kazanım boyutunu ele alan bir çalışma olarak literatüre katkı sağlaması beklenmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM

Bu bölümde, araştırma modeli, evren ve örneklem, veri toplama aracı, verilerin toplanması ve verilerin istatistiksel analizine ilişkin açıklamalara yer verilmiştir.

3.1. Araştırma Modeli

Bu araştırma ilköğretim 5. sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programındaki kazanımların öğretmenler tarafından gerçekleştirilme düzeylerini belirlemeye yönelik genel tarama türünde betimsel bir çalışmadır.

Bu model çerçevesinde, 5. sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programındaki kazanımların öğretmenlerin görüşlerine göre var olan durum betimlenmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmada öğretmenlerin görüşlerinin; cinsiyet, meslekteki kıdem yılı, mezun olunan okul, sınıfta bulunan öğrenci sayısı, görev yapılan bölgenin sosyo-ekonomik düzeyi ve Sosyal Bilgiler programına yönelik hizmet içi eğitim değişkenleri açısından değişip değişmediği incelenmiştir.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni, 2009–2010 öğretim yılında Erzurum merkezinde bulunan ilköğretim okullarının I. kademesindeki 5. sınıfta öğretim yapan sınıf öğretmenlerinden oluşmaktadır.

Araştırmanın örneklemini ise, evrendeki okullardan seçkisiz ve oransız örnekleme yöntemi ile belirlenen alt, orta ve üst sosyo-ekonomik düzeye sahip toplam 40 ilköğretim okulunda görev yapan 118 5. sınıf öğretmeni oluşturmaktadır. Örneklem alınan okullar Tablo 1 de gösterilmiştir.

Tablo 3.1.

Örneklemede yer alan okulların listesi

S.No	Okul Adı (Yakutiye İlçesi)
1	12 Mart İlköğretim Okulu
2	23 Temmuz İlköğretim Okulu
3	50. Yıl İlköğretim Okulu
4	Aliravi İlköğretim Okulu
5	Ahmet Yesevi İlköğretim Okulu
6	Celal Akın İlköğretim Okulu
7	Cemal Gürsel İlköğretim Okulu
8	Edip Somunoğlu İlköğretim Okulu
9	Hilalkent 125.Yıl İlköğretim Okulu
10	İnönü İlköğretim Okulu
11	İsmetpaşa İlköğretim Okulu
12	Kazım Karabekir İlköğretim Okulu
13	Kocatepe İlköğretim Okulu
14	Kültür Kurumu İlköğretim Okulu
15	Kurtuluş İlköğretim Okulu
16	Ömer Duygun İlköğretim Okulu
17	Ömer Nasuhi Bilmen İlköğretim Okulu
18	Sabancı İlköğretim Okulu
19	Şükrüpaşa İlköğretim Okulu
20	Tatbikat İlköğretim Okulu
21	Veysefendi İlköğretim Okulu
Okul Adı (Palandöken İlçesi)	
22	70.Yıl Cumhuriyet İlköğretim Okulu
23	Alparslan İlköğretim Okulu
24	Başöğretmen İlköğretim Okulu
25	Evliya Çelebi İlköğretim Okulu
26	İbni Sina İlköğretim Okulu
27	Kayakyolu Çimento Müş. İşveren Sen. İlköğretim Okulu
28	Mehmetçik İlköğretim Okulu
29	Nihat Kitapçı İlköğretim Okulu
30	Osman Gazi İlköğretim Okulu
31	Polis Amca İlköğretim Okulu
32	Sabahattin Solakoğlu İlköğretim Okulu
33	Saltukbey İlköğretim Okulu
34	Turgut Özal İlköğretim Okulu
35	Yunus Emre İlköğretim Okulu
Okul Adı (Aziziye İlçesi)	
36	19 Mayıs İlköğretim Okulu
37	23 Nisan İlköğretim Okulu
38	Zübeyde Hanım İlköğretim Okulu
39	Vali Vefik Kitapçigil İlköğretim Okulu
40	Ertuğrul Gazi İlköğretim Okulu

3.3. Verilerin Toplanması

Verileri toplamak amacıyla anketlerin uygulanabilmesi için 08.03.2011 tarih ve B.08.4.MEM.4.25.00.65-605 sayılı Milli Eğitim Bakanlığı Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı onayı ile gerekli olan araştırma izni alınmıştır. Örnekleme alınan okullarda 5. sınıf öğretmenlerine araştırmanın amacı hakkında bilgi verilmiştir. Anket formları araştırmacı tarafından gerekli açıklamalar yapılarak öğretmenler bizzat uygulanmıştır. 5. sınıf öğretmenlerine ait 118 anket formu geçerli kabul edilerek değerlendirmeye alınmıştır.

3.4. Veri Toplama Aracının Özellikleri

Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilen anket kullanılmıştır. Araştırmacı tarafından hazırlanan anket örnekleme uygulanmadan önce ön uygulaması yapılmıştır. Yapılan uygulamada anketlerin içeriği ve yapısına ilişkin uygulamaya katılanların 5. sınıf öğretmenlerinin görüşleri alınmıştır. Danışman öğretim üyesi ve uzmanlarının önerileri doğrultusunda anket üzerinde gereken düzenlemeler yapılarak ankete son şekli verilmiştir. Araştırmada kullanılan anketin Cronbach Alfa Katsayısı 0.96 olarak bulunmuştur.

Ankette 54 soru yer almaktadır. Öğretmenlerin kişisel bilgilerini saptamak için 7 soru hazırlanmıştır. Ankette yer alan 4 soru “Haklarımı Öğreniyorum”, 6 soru “Adım Adım Türkiye” 7 soru “Bölgemizi Tanıyalım” 7 soru “Ürettiklerimiz” 6 soru “Gerçekleşen Düşler” 5 soru “Toplum İçin Çalışanlar” 6 soru “Bir Ülke Bir Bayrak” ve 6 soruda “Hepimizin Dünyası” ünitesindeki kazanımlara yöneliktir. Maddeler, “Gerçekleştirdim”, “Kısmen Gerçekleştirdim” ve “Gerçekleştiremedim” biçiminde derecelendirilmiştir.

3.5. Verilerin Analizi

Anketteki veriler kodlanarak SPSS paket programına yüklenmiştir. Bu veriler, araştırmanın problemi ve alt problemleri doğrultusunda istatistiksel işlemlere tabi tutulmuştur.

Birinci ve ikinci alt problemlerle ilgili olarak t testi (cinsiyet), üçüncü, dördüncü, beşinci, altıncı ve yedinci alt problemle ilgili varyans analizi, uygulanmıştır. Varyans analizi sonucunda anlamlı bir fark bulunmuşsa bu farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek amacıyla *Tukey Post Hoc* analizi yapılmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR ve YORUMLAR

4.1. Öğretmenlerin Kişisel Bilgileri

Araştırmada kullanılan anketlerde kişisel bilgilere ilişkin sorulara öğretmenlerin verdikleri cevaplar frekans (f) ve yüzde (%) kullanılarak tablollaştırılıp genel olarak değerlendirilmiş ve yorumlanmıştır.

Örnekleme oluşturan sınıf öğretmenlerinin cinsiyetlerine göre dağılımları Tablo 4.1’de verilmiştir.

Tablo 4.1.

Öğretmenlerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

Cinsiyet	N	Yüzde (%)
Bayan	77	65.3
Erkek	41	34.7
Toplam	118	100

Tablo 4.1’e görüldüğü gibi, sınıf öğretmenlerinin % 65.3’ünü bayan, % 34.7’sini erkek öğretmenler oluşturmaktadır.

Örnekleme oluşturan sınıf öğretmenlerinin mesleki kıdem dağılımları Tablo 4.2’de verilmiştir.

Tablo 4.2.

Öğretmenlerin Mesleki Kıdemlerine Göre Dağılımı

Kıdem	N	Yüzde (%)
1-5 yıl	13	11.0
6-10 yıl	23	19.5
11-15 yıl	50	42.4
16-20 yıl	8	6.8
21-25 yıl	12	10.2
26 yıl ve üzeri	12	10.2
Toplam	118	100

Tablo 4.2'den anlaşıldığı gibi sınıf öğretmenlerinin mesleki kıdemlerine göre en yüksek yüzde (% 42.4) 11-15 yıl, en düşük yüzde (% 6.8) 16-20 yıl arası mesleki kıdeme sahip olan öğretmenlere aittir.

Örnekleme oluşturan sınıf öğretmenlerinin mezun oldukları bölüm/fakülterine göre dağılımları Tablo 4.3'te verilmiştir.

Tablo 4.3.

Öğretmenlerin Mezun Oldukları Bölüm/Fakülterine Göre Dağılımı

Mezun olunan Bölüm/Fakülte	N	Yüzde (%)
Sınıf Öğretmenliği Mezunu	51	43.2
Sınıf Öğretmenliği Dışındaki Eğitim Fakültesi Mezunu	14	11.9
Diğer Fakülte Mezunları	53	44.9
Toplam	118	100

Tablo 4.3'te, mezun olunan bölüm/fakültelerin yüzde olarak sıralamasına bakıldığında diğer fakülte mezunlarının (Ziraat Fakültesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Gıda Mühendisliği) en yüksek yüzdeye (% 44.9) sahip oldukları göze çarpmaktadır.

Örnekleme oluşturan sınıf öğretmenlerinin sınıflarındaki öğrenci sayılarını gösteren dağılım Tablo 4.4'te verilmiştir.

Tablo 4.4.

Öğretmenlerin Sınıflarındaki Öğrenci Sayılarına Göre Dağılımı

Öğrenci Sayısı	N	Yüzde (%)
1-20	21	17.8
21-30	91	77.1
31-40	6	5.1
Toplam	118	100

Sınıf öğretmenlerinin sınıflarındaki öğrenci sayılarında en yüksek yüzdeye (% 77.1) 21-30 öğrenci, en düşük yüzdeye (% 5.1) 31-40 olduğu görülmektedir.

Örnekleme oluşturan sınıf öğretmenlerinin görev yaptıkları okulların sosyo-ekonomik düzeyleri ile ilgili dağılımları Tablo 4.5'te verilmiştir.

Tablo 4.5.

Farklı Sosyo Ekonomik Düzeye Sahip Okullarda Görev Yapan Öğretmenlerin Dağılımı

Sosyo Ekonomik Düzey	N	Yüzde (%)
Üst Düzey	11	9.3
Orta Düzey	79	66.9
Alt Düzey	28	23.7
Toplam	118	100

Tablo 4.5. incelendiğinde, sınıf öğretmenlerinin % 9.3'ü üst sosyo-ekonomik, % 66.9'u orta sosyo-ekonomik, % 23.7'si alt sosyo-ekonomik düzeye sahip okullarda görev yaptıkları görülmektedir.

Örnekleme oluşturan sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler öğretimiyle ilgili hizmet içi eğitim almalarına göre dağılımları Tablo 4.6’da verilmiştir.

Tablo 4.6.

Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Öğretimiyle İlgili Hizmet İçi Eğitim Almalarına Göre Dağılımı

Hizmet İçi Eğitim Alma	N	Yüzde (%)
Hiç almadım	93	78.8
Bir defa aldım	22	18.6
İki ve daha fazla	3	2.5
Toplam	118	100

Tablo 4.6 incelendiğinde, sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler öğretimiyle ilgili hizmet içi eğitim alma durumuna ilişkin en yüksek yüzdeye (% 78.8) “hiç almadım” seçeneğinin olduğu görülmektedir.

Örnekleme oluşturan sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler öğretimiyle ilgili hizmet öncesi ders almalarına göre dağılımları Tablo 4.7’de verilmiştir.

Tablo 4.7.

Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Öğretimiyle İlgili Hizmet Öncesi Ders Almalarına Göre Dağılımı

Hizmet Öncesi Ders Alma	N	Yüzde (%)
Evet	33	28.0
Hayır	85	72.0
Toplam	118	100

Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler öğretimiyle ilgili hizmet öncesi ders alma durumuna ilişkin en yüksek yüzdeye (% 78.8) “Hayır” seçeneğinin sahip olduğu görülmektedir.

4.2. Beşinci Sınıf Öğretmenlerinin Çeşitli Değişkenler Açısından Sosyal Bilgiler Dersinin Kazanımlarını Gerçekleştirme Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Bu bölümde, araştırmanın alt problemlerine ilişkin bulgular ve yorumlar sunulmuştur.

4.2.1 Öğretmenlerin cinsiyetlerine göre beşinci sosyal bilgiler dersinin ünitelerindeki kazanımları gerçekleştirme düzeylerine ilişkin görüşleri arasındaki farklılığa yönelik bulgular:

Tablo 4.8.

Öğretmenlerinin cinsiyetlerine göre beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinin ünitelerindeki kazanımları gerçekleştirme düzeylerine ilişkin görüşleri arasındaki farklılığın karşılaştırılması

Üniteler	Cinsiyet	N	\bar{X}	SS	t	p
Haklarımı Öğreniyorum	Erkek	41	5.39	1.787	1.552	.123*
	Kadın	77	4.87	1.704		
Adım Adım Türkiye	Erkek	41	8.56	1.898	1.056	.293*
	Kadın	77	8.08	2.579		
Bölgemizi Tanıyorum	Erkek	41	9.88	1.706	1.423	.157*
	Kadın	77	9.25	3.113		
Ürettiklerimiz	Erkek	41	10.29	2.411	1.350	.180*
	Kadın	77	9.60	2.787		
Gerçekleşen Düşler	Erkek	41	9.56	2.775	1.146	.254*
	Kadın	77	8.97	2.580		

Tablo 4.8. (devam)

Toplum İçin Çalışanlar	Erkek	41	7.17	2.144	1.219	.225*
	Kadın	77	6.65	2.246		
Bir Ülke, Bir Bayrak	Erkek	41	7.88	2.182	0.130	.897*
	Kadın	77	7.82	2.480		
Hepimizin Dünyası	Erkek	41	8.63	2.527	1.401	.164*
	Kadın	77	7.94	2.607		

* $p > .05$

Tablo 4.8’de öğretmenlerin cinsiyetlerine göre beşinci sınıf sosyal bilgiler dersindeki ünitelerin (Haklarımı Öğreniyorum, Adım Adım Türkiye, Bölgemizi Tanıyorum, Ürettiklerimiz, Gerçekleşen Düşler, Toplum İçin Çalışanlar, Bir Ülke, Bir Bayrak ve Hepimizin Dünyası) kazanımlarının gerçekleştirilmesine ilişkin görüşleri arasındaki farklılığa yönelik bulgulara yer verilmiştir. Tablo incelendiğinde, örnekleme katılan kadın ve erkek öğretmenlerin, beşinci sınıf sosyal bilgiler dersindeki ünitelerinin kazanımlarının gerçekleştirilmesiyle ilgili görüşlerinin ortalamalarının birbirine çok yakın olduğu görülmektedir. Örnekleme katılan öğretmenlerin cinsiyetlerine göre beşinci sınıf sosyal bilgiler dersindeki ünitelerinin kazanımlarının gerçekleştirilmesine ilişkin görüşleri arasında 0.05 önem düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Buradan hareketle, örnekleme katılan hem kadın hem de erkek öğretmenlerin beşinci sınıf sosyal bilgiler dersindeki ünitelerinin kazanımlarının gerçekleştirilmesiyle ilgili birbirlerinden farklı düşünmedikleri söylenebilir.

4.2.2 Öğretmenlerin hizmet öncesi sosyal bilgiler öğretimi ile ilgili ders alma durumuna göre beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinin ünitelerindeki kazanımları gerçekleştirme düzeylerine ilişkin görüşleri arasındaki farklılığa yönelik bulgular:

Tablo 4.9.

Öğretmenlerinin sosyal bilgiler öğretimi ile ilgili ders alma durumuna göre beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinin ünitelerindeki kazanımları gerçekleştirme düzeylerine ilişkin görüşleri arasındaki farklılığın karşılaştırılması

Üniteler	Ders Alma	N	\bar{X}	SS	t	P
Haklarımı Öğreniyorum	Evet	33	4.94	1.638	-.431	.667*
	Hayır	85	5.09	1.790		
Adım Adım Türkiye	Evet	33	8.21	2.088	-.096	.924*
	Hayır	85	8.26	2.479		
Bölgemizi Tanıyorum	Evet	33	9.06	2.371	-1.010	.314*
	Hayır	85	9.62	2.837		
Ürettiklerimiz	Evet	33	9.67	2.189	-.435	.665*
	Hayır	85	9.91	2.848		
Gerçekleşen Düşler	Evet	33	8.82	2.007	-.917	.361*
	Hayır	85	9.32	2.863		
Toplum İçin Çalışanlar	Evet	33	7.15	2.252	.980	.329*
	Hayır	85	6.71	2.203		
Bir Ülke, Bir Bayrak	Evet	33	7.58	2.398	-.750	.455*
	Hayır	85	7.94	2.367		
Hepimizin Dünyası	Evet	33	8.06	2.106	-.305	.761*
	Hayır	85	8.22	2.766		

* $p > .05$

Tablo 4.9’da öğretmenlerin hizmet öncesi sosyal bilgiler öğretimi ile ilgili ders alma durumuna göre beşinci sınıf sosyal bilgiler dersindeki ünitelerin (Haklarımı Öğreniyorum, Adım Adım Türkiye, Bölgemizi Tanıyorum, Ürettiklerimiz, Gerçekleşen Düşler, Toplum İçin Çalışanlar, Bir Ülke, Bir Bayrak ve Hepimizin Dünyası) kazanımlarının gerçekleştirilmesine ilişkin görüşleri arasındaki farklılığa yönelik bulgulara yer verilmiştir. Tablo incelendiğinde, öğretmenlerin sosyal bilgiler öğretimi ile ilgili ders alma durumu ile beşinci sınıf sosyal bilgiler dersindeki ünitelerinin kazanımlarının gerçekleştirilmesine ilişkin görüşleri arasında 0.05 önem düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Bu bulgu, örnekleme katılan öğretmenlerin hizmet öncesi sosyal bilgiler öğretimi ile ilgili ders alma durumlarının, beşinci sınıf sosyal bilgiler dersindeki ünitelerinin kazanımlarının gerçekleştirilmesine ilişkin öğretmen görüşlerini farklılaştırmadığı şeklinde yorumlanabilir.

4.2.3. Öğretmenlerin meslekteki kıdemlerine göre beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinin ünitelerindeki kazanımları gerçekleştirme düzeylerine ilişkin görüşleri arasındaki farklılığa yönelik bulgular:

Tablo 4.10.

Öğretmenlerin meslekteki kıdemlerine göre beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinin ünitelerindeki kazanımları gerçekleştirme düzeylerine ilişkin görüşleri arasındaki farklılığın karşılaştırılması

Üniteler	Mesleki Kıdem	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F Değeri	P
Haklarımı Öğreniyorum	Gruplar Arası	8.358	5	1.672	.539	.746*
	Gruplar İçi	347.337	112	3.101		
	Toplam Kareler	355.695	117			
Adım Adım Türkiye	Gruplar Arası	62.418	5	12.484	2.356	.045*
	Gruplar İçi	593.455	112	5.299		
	Toplam Kareler	655.873	117			

Tablo 4.10. (devam)

Bölgemizi Tanıyorum	Gruplar Arası	29.036	5	5.807	.780	.566*
	Gruplar İçi	834.329	112	7.449		
	Toplam Kareler	863.364	117			
Ürettiklerimiz	Gruplar Arası	44.315	5	8.863	1.254	.289*
	Gruplar İçi	791.625	112	7.068		
	Toplam Kareler	835.941	117			
Gerçekleşen Düşler	Gruplar Arası	67.579	5	13.516	2.003	.084*
	Gruplar İçi	755.683	112	6.747		
	Toplam Kareler	823.263	117			
Toplum İçin Çalışanlar	Gruplar Arası	18.513	5	3.703	.746	.591*
	Gruplar İçi	556.097	112	4.965		
	Toplam Kareler	574.610	117			
Bir Ülke Bir Bayrak	Gruplar Arası	8.264	5	1.653	.285	.920*
	Gruplar İçi	649.676	112	5.801		
	Toplam Kareler	657.941	117			
Hepimizin Dünyası	Gruplar Arası	43.425	5	8.685	1.311	.264*
	Gruplar İçi	741.838	112	6.624		
	Toplam Kareler	785.263	117			

* $p < .05$

Öğretmenlerin meslekteki kıdemlerine göre beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinin ünitelerindeki kazanımları gerçekleştirme düzeylerine ilişkin görüşleri arasındaki farklılığa yönelik bulgulara Tablo 4.10'da yer verilmiştir. Öğretmenlerin meslekteki kıdemleri ile beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinin ünitelerindeki (Haklarımı Öğreniyorum, Bölgemizi Tanıyorum, Ürettiklerimiz, Gerçekleşen Düşler, Toplum İçin Çalışanlar, Bir Ülke, Bir Bayrak ve Hepimizin Dünyası) kazanımları gerçekleştirme

düzelelerine ilişkin görüşleri arasında 0.05 önem düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Ancak öğretmenlerin kıdemlerine göre “Adım Adım Türkiye” ünitesindeki kazanımların gerçekleştirilmesine ilişkin görüşleri arasında 0.05 önem düzeyinde anlamlı bir farklılaşma olduğu bulunmuştur. Farklılaşmanın hangi gruplar arasında olduğunu ortaya koymak amacıyla yapılan Tukey testi sonuçlarına göre, 1-5 yıl kıdeme sahip olan öğretmenler ile 26 yıl ve üstü kıdeme sahip olan öğretmenler arasında, 1-5 yıl kıdeme sahip olan öğretmenlerin lehine anlamlı bir farklılık olduğu ortaya çıkmıştır. Bu bulgu, kıdemi en düşük olan öğretmenlerin “Adım Adım Türkiye” ünitesindeki kazanımları gerçekleştirme düzeylerine ilişkin görüşlerinin kıdemi en fazla olan öğretmenlerin görüşlerinden ayrıştıklarını göstermektedir. Başka bir ifadeyle, öğretmenlerin kıdemlerinin azalması onların “Adım Adım Türkiye” ünitesindeki kazanımları gerçekleştirme düzeylerine olumlu etkilemektedir diye yorumlanabilir.

4.2.4. Öğretmenlerin görev yaptıkları çevrenin sosyo-ekonomik yapısına göre beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinin ünitelerindeki kazanımları gerçekleştirme düzeylerine ilişkin görüşleri arasındaki farklılığa yönelik bulgular:

Tablo 4.11.

Öğretmenlerin görev yaptıkları çevrenin sosyo-ekonomik yapısına göre beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinin ünitelerindeki kazanımları gerçekleştirme düzeylerine ilişkin görüşleri arasındaki farklılığın karşılaştırılması

Üniteler	Sosyo- Ekonomik Düzele	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F Değeri	P
Haklarımı Öğreniyorum	Gruplar Arası	9.005	2	4.502		
	Gruplar İçi	346.690	115	3.015	1.493	.229*
	Toplam Kareler	355.695	117			
Adım Adım Türkiye	Gruplar Arası	46.573	2	23.286		
	Gruplar İçi	609.300	115	5.298	4.395	.014*
	Toplam Kareler	655.873	117			

Tablo 4.11 (devam)

Bölgemizi Tanıyorum	Gruplar Arası	25.016	2	12.508		
	Gruplar İçi	838.348	115	7.290	1.716	.184*
	Toplam Kareler	863.364	117			
Ürettiklerimiz	Gruplar Arası	38.998	2	19.499		
	Gruplar İçi	796.943	115	6.930	2.814	.064*
	Toplam Kareler	835.941	117			
Gerçekleşen Düşler	Gruplar Arası	46.846	2	23.423		
	Gruplar İçi	776.416	115	6.751	3.469	.034*
	Toplam Kareler	823.263	117			
Toplum İçin Çalışanlar	Gruplar Arası	18.265	2	9.132		
	Gruplar İçi	556.345	115	4.838	1.888	.156*
	Toplam Kareler	574.610	117			
Bir Ülke Bir Bayrak	Gruplar Arası	13.567	2	6.783		
	Gruplar İçi	644.374	115	5.603	1.211	.302*
	Toplam Kareler	657.941	117			
Hepimizin Dünyası	Gruplar Arası	13.277	2	6.638		
	Gruplar İçi	771.986	115	6.713	.989	.375*
	Toplam Kareler	785.263	117			

*p<.05

Tablo 4.11’de öğretmenlerin görev yaptıkları çevrenin sosyo-ekonomik yapısına göre beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinin ünitelerindeki kazanımları gerçekleştirme düzeylerine ilişkin görüşleri hakkındaki bulgular verilmiştir. Öğretmenlerin görev yaptıkları çevrenin sosyo-ekonomik yapısına ile beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinin ünitelerindeki (Haklarımı Öğreniyorum, Bölgemizi Tanıyorum, Ürettiklerimiz, Toplum İçin Çalışanlar, Bir Ülke, Bir Bayrak ve Hepimizin Dünyası) kazanımları gerçekleştirme

düzelelerine ilişkin görüşleri arasında 0.05 önem düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Ancak öğretmenlerin görev yaptıkları çevrenin sosyo-ekonomik yapısına göre “Adım Adım Türkiye” ve “Gerçekleşen Düşler” ünitelerinin kazanımlarının gerçekleştirme düzeylerine ilişkin görüşleri arasında 0.05 önem düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu ortaya çıkarmak amacıyla yapılan Tukey testi sonuçlarına göre, “Adım Adım Türkiye” ünitesi için; alt sosyo-ekonomik seviyeye sahip çevrede görev yapan öğretmenlerin görüşleri ile orta ve üst sosyo-ekonomik çevrede görev yapan öğretmenlerin görüşleri arasında alt sosyo-ekonomik çevre lehine anlamlı bir fark olduğu bulunmuştur. “Gerçekleşen Düşler” ünitesi için; alt sosyo-ekonomik seviyeye sahip çevrede görev yapan öğretmenlerin görüşleri ile orta sosyo-ekonomik çevrede görev yapan öğretmenlerin görüşleri arasında alt sosyo-ekonomik çevre lehine bir fark olduğu saptanmıştır. Burada ortaya çıkan bu farklılıklar örnekleme katılan öğretmenlerin sosyal bilgiler dersinin “Adım Adım Türkiye” ve “Gerçekleşen Düşler” ünitelerindeki kazanımları gerçekleştirme düzeylerine ilişkin görüşlerinin görev yaptıkları çevrenin sosyo-ekonomik yapısına göre değişkenlik gösterdiği şeklinde yorumlanabilir.

4.2.5. Öğretmenlerin mezun oldukları bölüm/fakültele göre beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinin ünitelerindeki kazanımları gerçekleştirme düzeylerine ilişkin görüşleri arasındaki farklılığa yönelik bulgular

Tablo 4.12.

Öğretmenlerin mezun oldukları bölüm/fakültele göre beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinin ünitelerindeki kazanımları gerçekleştirme düzeylerine ilişkin görüşleri arasındaki farklılığın karşılaştırılması

Üniteler	Mezun Olunan Bölüm/Fakülte	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F Değeri	P
	Gruplar Arası	20.569	3	6.856		
Haklarımı Öğreniyorum	Gruplar İçi	335.126	114	2.940	2.332	.078*
	Toplam Kareler	355.695	117			

Tablo 4.12. (devam)

Adım Adım Türkiye	Gruplar Arası	22.054	3	7.351		
	Gruplar İçi	633.818	114	5.560	1.322	.271*
	Toplam Kareler	655.873	117			
Bölgemizi Tanıyorum	Gruplar Arası	24.383	3	8.128		
	Gruplar İçi	838.981	114	7.359	1.104	.350*
	Toplam Kareler	863.364	117			
Ürettiklerimiz	Gruplar Arası	41.682	3	13.894		
	Gruplar İçi	794.258	114	6.967	1.994	.119*
	Toplam Kareler	835.941	117			
Gerçekleşen Düşler	Gruplar Arası	26.843	3	8.948		
	Gruplar İçi	796.420	114	6.986	1.281	.284*
	Toplam Kareler	823.263	117			
Toplum İçin Çalışanlar	Gruplar Arası	38.321	3	12.774		
	Gruplar İçi	536.289	114	4.704	2.715	.048*
	Toplam Kareler	574.610	117			
Bir Ülke Bir Bayrak	Gruplar Arası	4.418	3	1.473		
	Gruplar İçi	653.523	114	5.733	.257	.856*
	Toplam Kareler	657.941	117			
Hepimizin Dünyası	Gruplar Arası	6.139	3	2.046		
	Gruplar İçi	779.124	114	6.834	.299	.826*
	Toplam Kareler	785.263	117			

* $p < .05$

Öğretmenlerin mezun oldukları bölüm/fakülterlere göre beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinin ünitelerindeki kazanımları gerçekleştirme düzeylerine ilişkin görüşleri

arasındaki farklılığa yönelik bulgulara Tablo 4.12’de yer verilmiştir. Öğretmenlerin mezun oldukları bölüm/fakülte ile beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinin ünitelerindeki (Haklarımı Öğreniyorum, “Adım Adım Türkiye” Bölgemizi Tanıyorum, Ürettiklerimiz, Gerçekleşen Düşler, Bir Ülke, Bir Bayrak ve Hepimizin Dünyası) kazanımları gerçekleştirme düzeylerine ilişkin görüşleri arasında 0.05 önem düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Ancak öğretmenlerin mezun oldukları bölüm/fakülteye göre “Toplum İçin Çalışanlar” ünitesindeki kazanımların gerçekleştirilmesine ilişkin görüşleri arasında 0.05 önem düzeyinde anlamlı bir farklılaşma olduğu bulunmuştur. Farklılaşmanın hangi gruplar arasında olduğunu ortaya koymak amacıyla yapılan Tukey testi sonuçlarına göre, eğitim fakültesi sınıf öğretmenliği ile diğer fakülte mezunu öğretmen görüşleri arasında eğitim fakültesi sınıf öğretmenliği lehine anlamlı bir fark olduğu bulunmuştur.

4.2.6. Öğretmenlerin sınıflarındaki öğrenci sayısına göre beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinin ünitelerindeki kazanımları gerçekleştirme düzeylerine ilişkin görüşleri arasındaki farklılığa yönelik bulgular

Tablo 4.13.

Öğretmenlerin sınıflarındaki öğrenci sayısına göre beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinin ünitelerindeki kazanımları gerçekleştirme düzeylerine ilişkin görüşleri arasındaki farklılığın karşılaştırılması

Üniteler	Sınıftaki Öğrenci Sayısı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F Değeri	<i>p</i>
Haklarımı Öğreniyorum	Gruplar Arası	3.519	2	1.760		
	Gruplar İçi	352.176	115	3.062	.575	.565*
	Toplam Kareler	355.695	117			
Adım Adım Türkiye	Gruplar Arası	9.933	2	4.967		
	Gruplar İçi	645.940	115	5.617	.884	.416*
	Toplam Kareler	655.873	117			

Tablo 4.13. (devam)

Bölgemizi Tanıyorum	Gruplar Arası	8.112	2	4.056		
	Gruplar İçi	855.253	115	7.437	.545	.581*
	Toplam Kareler	863.364	117			
Ürettiklerimiz	Gruplar Arası	3.627	2	1.814		
	Gruplar İçi	832.313	115	7.238	.251	.779*
	Toplam Kareler	835.941	117			
Gerçekleşen Düşler	Gruplar Arası	8.823	2	4.412		
	Gruplar İçi	814.440	115	7.082	.623	.538*
	Toplam Kareler	823.263	117			
Toplum İçin Çalışanlar	Gruplar Arası	6.671	2	3.335		
	Gruplar İçi	567.940	115	4.939	.675	.511*
	Toplam Kareler	574.610	117			
Bir Ülke Bir Bayrak	Gruplar Arası	2.880	2	1.440		
	Gruplar İçi	655.060	115	5.696	.253	.777*
	Toplam Kareler	657.941	117			
Hepimizin Dünyası	Gruplar Arası	6.406	2	3.203		
	Gruplar İçi	778.857	115	6.773	.473	.624*
	Toplam Kareler	785.263	117			

* $p > .05$

Tablo 4.13'te öğretmenlerin sınıflarındaki öğrenci sayısına göre beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinin ünitelerindeki kazanımları gerçekleştirme düzeylerine ilişkin görüşleri hakkındaki bulgular verilmiştir. Öğretmenlerin sınıflarındaki öğrenci sayısı ile beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinin ünitelerindeki (Haklarımı Öğreniyorum, Adım Adım Türkiye, Bölgemizi Tanıyorum, Ürettiklerimiz, Gerçekleşen Düşler, Toplum İçin

Çalışanlar, Bir Ülke, Bir Bayrak ve Hepimizin Dünyası) kazanımları gerçekleştirme düzeylerine ilişkin görüşleri arasında 0.05 önem düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Bu bulguya göre örnekleme katılan öğretmenlerin okuttukları sınıflardaki öğrenci sayısına göre beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinin ünitelerindeki kazanımları gerçekleştirme düzeylerine ilişkin görüşlerinin aynı olduğu söylenebilir.

4.2.7. Öğretmenlerin sosyal bilgiler dersinin öğretimi ile hizmet içi eğitim alma durumlarına göre beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinin ünitelerindeki kazanımları gerçekleştirme düzeylerine ilişkin görüşleri arasındaki farklılığa yönelik bulgular

Tablo 4.14.

Öğretmenlerin sosyal bilgiler dersinin öğretimi ile ilgili hizmet içi eğitim alma durumlarına göre beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinin ünitelerindeki kazanımları gerçekleştirme düzeylerine ilişkin görüşleri arasındaki farklılığın karşılaştırılması

Üniteler	Hizmet İçi Eğitim Alma	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F Değeri	<i>P</i>
Haklarımı Öğreniyorum	Gruplar Arası	1.883	3	.628	.202	.895*
	Gruplar İçi	353.812	114	3.104		
	Toplam Kareler	355.695	117			
Adım Adım Türkiye	Gruplar Arası	9.288	3	3.096	.546	.652*
	Gruplar İçi	646.585	114	5.672		
	Toplam Kareler	655.873	117			
Bölgemizi Tanıyorum	Gruplar Arası	2.548	3	.849	.112	.953*
	Gruplar İçi	860.817	114	7.551		
	Toplam Kareler	863.364	117			

Tablo 4.14. (devam)

Ürettiklerimiz	Gruplar Arası	1.730	3	.577	.079	.971*
	Gruplar İçi	834.211	114	7.318		
	Toplam Kareler	835.941	117			
Gerçekleşen Düşler	Gruplar Arası	10.496	3	3.499	.491	.689*
	Gruplar İçi	812.767	114	7.130		
	Toplam Kareler	823.263	117			
Toplum İçin Çalışanlar	Gruplar Arası	6.606	3	2.202	.442	.723*
	Gruplar İçi	568.004	114	4.982		
	Toplam Kareler	574.610	117			
Bir Ülke Bir Bayrak	Gruplar Arası	5.743	3	1.914	.335	.800*
	Gruplar İçi	652.197	114	5.721		
	Toplam Kareler	657.941	117			
Hepimizin Dünyası	Gruplar Arası	8.507	3	2.836		
	Gruplar İçi	776.756	114	6.814	.416	.742*
	Toplam Kareler	785.263	117			

*p>.05

Öğretmenlerin sosyal bilgiler dersinin öğretimi ile ilgili hizmet içi eğitim alma durumlarına göre beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinin ünitelerindeki kazanımları gerçekleştirme düzeylerine ilişkin görüşleri arasındaki farklılığa yönelik bulgulara Tablo 4.14'te yer verilmiştir. Öğretmenlerin hizmet içi eğitim alma durumları ile beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinin ünitelerindeki (Haklarımı Öğreniyorum, Adım Adım Türkiye, Bölgemizi Tanıyorum, Ürettiklerimiz, Gerçekleşen Düşler, Toplum İçin Çalışanlar, Bir Ülke, Bir Bayrak ve Hepimizin Dünyası) kazanımları gerçekleştirme düzeylerine ilişkin görüşleri arasında 0.05 önem düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Bu bulguya göre örnekleme katılan öğretmenlerin hizmet içi eğitim

alma durumlarına göre beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinin ünitelerindeki kazanımları gerçekleştirme düzeylerine ilişkin görüşlerinin aynı olduğu söylenebilir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. SONUÇLAR ve ÖNERİLER

5.1 Sonuçlar

1) Öğretmenlerin cinsiyetlerine göre beşinci sınıf sosyal bilgiler dersindeki ünitelerinin (Haklarımı Öğreniyorum, Adım Adım Türkiye, Bölgemizi Tanıyorum, Ürettiklerimiz, Gerçekleşen Düşler, Toplum İçin Çalışanlar, Bir Ülke, Bir Bayrak ve Hepimizin Dünyası) kazanımlarının gerçekleştirilmesine ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

2) Öğretmenlerin hizmet öncesi sosyal bilgiler öğretimi ile ilgili ders alma durumuna göre beşinci sınıf sosyal bilgiler dersindeki ünitelerinin (Haklarımı Öğreniyorum, Adım Adım Türkiye, Bölgemizi Tanıyorum, Ürettiklerimiz, Gerçekleşen Düşler, Toplum İçin Çalışanlar, Bir Ülke, Bir Bayrak ve Hepimizin Dünyası) kazanımlarının gerçekleştirilmesine ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

3) Öğretmenlerin meslekteki kıdemleri ile beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinin ünitelerindeki (Haklarımı Öğreniyorum, Bölgemizi Tanıyorum, Ürettiklerimiz, Gerçekleşen Düşler, Toplum İçin Çalışanlar, Bir Ülke, Bir Bayrak ve Hepimizin Dünyası) kazanımları gerçekleştirme düzeylerine ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Öğretmenlerin kıdemlerine göre “Adım Adım Türkiye” ünitesindeki kazanımların gerçekleştirilmesine ilişkin görüşlerinde, 1-5 yıl kıdeme sahip olan öğretmenler ile 26 yıl ve üstü kıdeme sahip olan öğretmenler arasında, 1-5 yıl kıdeme sahip olan öğretmenlerin lehine anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir ($F= 2.356$, $p= .045$).

4) Öğretmenlerin görev yaptıkları çevrenin sosyo-ekonomik yapısına ile beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinin ünitelerindeki (Haklarımı Öğreniyorum, Bölgemizi

Tanıyorum, Ürettiklerimiz, Toplum İçin Çalışanlar, Bir Ülke, Bir Bayrak ve Hepimizin Dünyası) kazanımları gerçekleştirme düzeylerine ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Öğretmenlerin görev yaptıkları çevrenin sosyo-ekonomik yapısına göre “Adım Adım Türkiye” ve “Gerçekleşen Düşler” ünitelerinin kazanımlarının gerçekleştirme düzeylerine ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. “Adım Adım Türkiye” ünitesi için; alt sosyo-ekonomik seviyeye sahip çevrede görev yapan öğretmenlerin görüşleri ile orta ve üst sosyo-ekonomik çevrede görev yapan öğretmenlerin görüşleri arasında alt sosyo-ekonomik çevre lehine ($F= 4.395$, $p= .014$); “Gerçekleşen Düşler” ünitesi için; alt sosyo-ekonomik seviyeye sahip çevrede görev yapan öğretmenlerin görüşleri ile orta sosyo-ekonomik çevrede görev yapan öğretmenlerin görüşleri arasında alt sosyo-ekonomik çevre lehine bir fark olduğu saptanmıştır ($F= 3.469$, $p= .034$).

5) Öğretmenlerin mezun oldukları bölüm/fakülte ile beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinin ünitelerindeki (Haklarımı Öğreniyorum, “Adım Adım Türkiye” Bölgemizi Tanıyorum, Ürettiklerimiz, Gerçekleşen Düşler, Bir Ülke, Bir Bayrak ve Hepimizin Dünyası) kazanımları gerçekleştirme düzeylerine ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Ancak öğretmenlerin mezun oldukları bölüm/fakülteye göre “Toplum İçin Çalışanlar” ünitesindeki kazanımların gerçekleştirilmesine ilişkin görüşlerinde, eğitim fakültesi sınıf öğretmenliği mezunu ile diğer fakülte mezunu öğretmen görüşleri arasında eğitim fakültesi sınıf öğretmenliği lehine anlamlı bir fark olduğu bulunmuştur ($F= 2.715$, $p= .048$).

6) Öğretmenlerin sınıflarındaki öğrenci sayısı ile beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinin ünitelerindeki (Haklarımı Öğreniyorum, Adım Adım Türkiye, Bölgemizi Tanıyorum, Ürettiklerimiz, Gerçekleşen Düşler, Toplum İçin Çalışanlar, Bir Ülke, Bir Bayrak ve Hepimizin Dünyası) kazanımları gerçekleştirme düzeylerine ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

7) Öğretmenlerin sosyal bilgiler dersinin öğretimi ile ilgili hizmet içi eğitim alma durumları ile beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinin ünitelerindeki (Haklarımı Öğreniyorum, Adım Adım Türkiye, Bölgemizi Tanıyorum, Ürettiklerimiz, Gerçekleşen

Düşler, Toplum İçin Çalışanlar, Bir Ülke, Bir Bayrak ve Hepimizin Dünyası) kazanımları gerçekleştirme düzeylerine ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

5.2. Öneriler

İlköğretim beşinci sınıf Sosyal Bilgiler programındaki kazanımların gerçekleşme düzeyine ilişkin öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi amacıyla yapılan çalışmada elde edilen sonuçlara dayalı olarak, geliştirilen öneriler şunlardır:

1) Araştırmada elde edilen bulgulara göre öğretmenlerin bir kısmı Sosyal Bilgiler öğretimi ile ilgili hizmet içi kurs veya seminere hiç katılmamıştır. Öğretmenlere sosyal bilgiler dersi öğretimine ilişkin hizmet içi kurs ve seminerler düzenlenmeli, bu kurslara öğretmenlerin katılımı sağlanmalıdır. Böylece öğretmenlerin programlarının yapısını daha iyi tanımasını sağlanabilir.

2) Bu araştırma Erzurum ili merkez ilçede bulunan resmi öğretim kurumlarında çalışan beşinci sınıf öğretmenleri ile gerçekleştirilmiştir. Bu araştırmanın veya benzerinin tekrar uygulanması söz konusu olduğunda geniş bir evren ve örneklem üzerinde çalışılarak daha genel sonuçlara ulaşılabileceği düşünülmektedir.

3) Beşinci sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programının kazanım boyutuna dair öğretmen görüşlerinin yanı sıra öğrenci görüşlerine de başvurulabilir. Hem öğretmen hem de öğrenci görüşlerine başvurularak yapılan bir araştırma sonucunda, öğretmenlerin kendilerini ne kadar yeterli bulduklarının yanı sıra öğrencilerin de kendi öğrenmelerini ne kadar yeterli buldukları ortaya koyabilir. Bu iki değerlendirmenin arasındaki ilişkiye bakılarak yapılacak bir araştırmanın alana daha fazla katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

4) Beşinci sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan kazanımların gerçekleşme düzeyine yönelik nitel araştırmalar yapılabilir.

5) Bu araştırma beşinci sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan kazanımlara yönelik yapılmıştır. 4., 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler programındaki kazanımların gerçekleştirilmesine yönelik nicel ve nitel araştırmalar da yapılabilir.

6) Okullarda uygulanmakta olan ders öğretim programları güncel olması için, günümüze ve gelecekteki gelişmelere uyarlanabilecek şekilde yeniden yapılandırılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akkoyunlu, B. (2005). Bilgisayar ortamında öğretim. F. H. Odabaşı. (Editör). *Öğretim teknolojileri materyal geliştirme*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Akyüz, Y. (2005). *Türk eğitim tarihi "M.Ö. 1000-M.S.2004"*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Alkan, C. (1984). *Eğitim teknolojisi*. Ankara: Aşama Matbaacılık.
- Ataizi, M. (2003). Öğretim gereçlerinin geliştirilmesi değerlendirilmesi: Görsel- işitsel araçlar. F. H. Odabaşı. (Editör). *Öğretim teknolojileri ve materyal değerlendirme, geliştirme*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Barr, R. D., J. L. Barth and Shermis, S. S. (1977). *Defining the social studies. Bulletin, 59. Washington: NCSS*
- Barr, R., J. L. Barth and Shermis, S. S. (1978). *The nature of the social studies, California: ETC Publications.*
- Barth, J. L. ve Demirtaş, A. (1997). *İlköğretim sosyal bilgiler öğretimi kaynak üniteler*. Ankara: YÖK/Dünya Bankası MEGP Yayınları.
- Battaloğlu, F, M. (2001) *Niğde ili ilköğretim okullarında 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler dersinin öğretmen ve müfettiş görüşleri çerçevesinde değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Baysal, N.Z. (2005). Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler programlarının felsefi temelleri. A. Tanrıoğen. (Editör). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi*. İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Bilgili, A. S., Akkuş, Z., Akpınar, M., Çapa, M., Çiçek, R., Ilgaz, S., Coşkun Keskin, S., Mindivanlı, E., Sarısamam, S., Şimşek, U., Turan, İ., Yılmaz M., ve Zeybek, İ. (2008). *Sosyal Bilgilerin Temelleri*. (4. Baskı). A. S. Bilgili. (Editör). Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Binbaşoğlu, C. (1993). *Genel Öğretim Bilgisi*. Ankara: Binbaşoğlu Yayıncılık.
- Büyükkaragöz, S. (1997). *Program Geliştirme*. (2.Baskı). Konya: Öz Eğitim Yayınları.
- Çalışkan, H. (2003). Öğretim teknolojilerinin öğretim sürecindeki yeri ve tasarımı F. H. Odabaşı. (Editör). *Öğretim teknolojileri ve materyal değerlendirme, geliştirme*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Demirel, Ö., Seferoğlu, S. S. ve Yağcı, E. (2003). *Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

- Deveci, H. (2005). Sosyal bilgiler dersinde gazete kullanımı. Web: <http://Www.Tojet.Net/Articles/4321.Htm>_ 19 Nisan 2011 tarihinde alınmıştır.
- Doğanay, A. (2003). Öğretimde kavram ve genellemelerin geliştirilmesi. C. Öztürk, D. Dilek. (Editörler). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: PegemA. Yayıncılık.
- Doğanay, A. (2005). Sosyal bilgiler öğretimi. C. Öztürk ve D Dilek. (Editörler). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi*. (5.Baskı). Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Doğanay, A. (2008). Çağdaş sosyal bilgiler anlayışı ışığında yeni sosyal bilgiler programının değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17 (2), 77-96.
- Doğanay, H. (1993). *Coğrafya'da metodoloji: Genel metodlar ve özel öğretim metodları*. İstanbul: Meb Yayınları.
- Doğanay, H. (2002). *Coğrafyaya giriş 1: Genel ve fiziki coğrafya*. (7. Baskı). İstanbul: Aktif Yayınevi.
- Doğdu, S. ve Arslan Z. (1993). *Eğitim teknolojisi uygulamaları ve eğitim araç gereçleri*. Ankara: Tekışık Yayınları.
- Dönmez, C. (2003). *Sosyal bilimler ve sosyal bilgiler kavramları. Sosyal bilgiler konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzu*. Ankara: Gündüz Eğitim Yayıncılık.
- Erden, M. (Tarihsiz). *Sosyal bilgiler öğretimi*. İstanbul: Alkım Yayınevi.
- Günden, S. (1995). *Sosyal bilgiler öğretimine genel bir bakış. İlköğretim okullarında sosyal bilgiler öğretimi ve sorunları*. Ankara: T.E.D. Öğretim Dizisi,13.
- Güven, S., Gökbulut, Y. ve Yel, S. (2006). *4.ve 5.sınıf sosyal bilgiler dersi programına ilişkin öğretmen görüşleri. Ulusal sınıf öğretmenliği kongresi bildiri kitabı*. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- İskender, P. ve Şam, E. A. (2006). İlköğretim okullarında sosyal bilgiler öğretimi açısından olması gereken donanım ve insan kaynakları. *Milli Eğitim Dergisi*, 170, 143-156.
- Kaltsounis, T. (1987). *Teaching social studies in the elementary school: the basics for citizenship*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall.
- Kaptan, F. (1998). Fen bilgisi öğretiminde kullanılan araç ve gereçler. Ş.Yaşar. (Editör). *Fen bilgisi öğretimi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları
- Kaptan, F. ve Korkmaz, H. (2001). *İlköğretimde fen bilgisi öğretimi*. Ankara: MEB Yayınları.
- Karaduman, H. (2005). *Sosyal bilgiler dersinde yapılandırmacı öğrenme ilkelerine göre hazırlanan öğretim materyallerinin öğrencilerin derse ilişkin tutumlarına, başarılarına*

ve hatırlama düzeylerine etkisi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

- Karagözoğlu, A. G. (1966). *İlkokullarda sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: Öğretmeni iş başında yetiştirme bürosu yayınları.
- Kılıç, A., Atilla, R. ve Baykan, Ö. (2002). Sosyal bilgiler dersinin öğretiminde yaşanan güçlükler. *Çağdaş Eğitim Dergisi*, 293.
- Kıncal, Y. R. (1997). *Eğitim bilimine giriş*. (2. Baskı). Erzurum.
- Köstüklü, N. (1998). *Sosyal bilimler ve tarih öğretimi*. Konya: Günay Ofset.
- Küçühamet, L. (2000). *Öğretimde planlama ve değerlendirme*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- MEB. (2005). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve kılavuzu*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.
- Moffatt, M. P. (1957). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Çeviren: Nesrin Oran. İstanbul: Maarif Basımevi.
- Nalçacı, A. (2001). *Cumhuriyetten günümüze ilköğretim sosyal bilgiler programındaki değişmelerin değerlendirilmesi*. Yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Nas, R. (2000). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi*. (3. Baskı). Bursa: Ezgi Kitapevi.
- Öztürk, C ve Otluoğlu, R. (2003). *Sosyal bilgiler öğretiminde edebi ürünler ve yazılı materyaller*. (2. Baskı). Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Öztürk, C, (2007). Sosyal bilgiler: Toplumsal yaşama disiplinler arası bir yaklaşım. C. Öztürk. (Editör). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi yapılandırmacı bir yaklaşım*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Öztürk, C. (2006). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Öztürk, C., Karabacak, Z., Öğrenir, L., Dayı, F., Baştürk, K., Ersoy, K. ve Günday, İ. (2005). *İlköğretim 5 sosyal bilgiler öğretmen kılavuz kitabı*. İstanbul: Sürat Yayınları.
- Öztürk, C. ve Dilek, D. (2004) Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretim programları. C. Öztürk ve D. Dilek. (Editörler). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Öztürk, C. ve Dilek, D. (2003). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: PegemA Yayıncılık.

- Öztürk, C. ve Dilek, D. (2005). Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretim programları. C. Öztürk. ve D. Dilek. (Editörler) *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Öztürk, C. ve Otluoğlu, R. (2005). *Sosyal bilgiler öğretiminde edebi ürünler ve yazılı materyaller*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Öztürk, C. ve Tuncel, G. (2006). *Yeni 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programı ile ilgili öğretmen görüşleri. Ulusal sınıf öğretmenliği kongresi bildiri kitabı, 2*, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Öztürk, C., Dilek, D., Tekindal, S., Cin, M., Demircioğlu, İ. H., Doğanay, A., Kabapınar, Y., Yanpar, T. ve Akınoğlu, O. (2004). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi*. C. Öztürk ve D. Dilek. (Editörler). Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Öztürk, C., ve Acun, İ., Akengin, H., Ata, B., Baysal, N. Z., Demircioğlu, İ.H., Doğanay, A., Gültekin, M., Kabapınar, Y. Yanpar, T., Yaşar, Ş., Yel, S. ve Yılmaz, K. (2009). *Sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Preston, Ralph C. and Herman, Wayne L. (1974). *Teaching social studies in the elementary school*. New York: Holt, Rinehart.
- Rice, M. L. and E. K. Wilson. (1999). *How technology aids constructivism in the social studies classroom*. The Social Studies.
- Safran, M. (2008). *Özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi*. B. Tay ve A. Öcal. (Editörler). Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Safran, M. (2009). *Sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Sechez, A., (1997) *Constructivism vs. behaviorism as used, in a classroom setting along with technology*. Web: [Http://Seamonkey.Ed.Asu.Edu/~Mcisaac/Emc503/Assignments/Assignlo/Alishia.Html](http://Seamonkey.Ed.Asu.Edu/~Mcisaac/Emc503/Assignments/Assignlo/Alishia.Html).
- Gürol, M. (2002). Eğitim teknolojisinde yeni paradigma: Oluşturmacılık. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(1), 159-183.
- Senemoğlu, N. (2005). *Gelişim öğrenme ve öğretim (kuramdan uygulamaya)*. (12.Baskı). Ankara: Gazi Kitapevi.
- Sönmez, V. (1996). *Eğitim felsefesi*. Ankara: PegemA Yayınları.
- Sönmez, V. (1997). *Sosyal bilgiler öğretimi ve öğretmen kılavuzu*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sönmez, V. (1998). *Sosyal bilgiler öğretimi ve öğretmen kılavuzu*. Ankara: Anı Yayıncılık.

- Sönmez, V. (2005). *Hayat ve sosyal bilgiler öğretimi öğretmen kılavuzu*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sözer, E. (1998). Sosyal bilgiler öğretiminde kullanılan araç-gereçler. G. Can. (Editör). *Sosyal bilgiler öğretimi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Şimşek, A. (2003). Tarih öğretiminde görsel materyal kullanımı. *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(1), 143-157.
- Taşdemir, M., Baloğlu, N. ve Topcan, C. (1997). *Milli eğitimin yasal temelleri*. Ankara: Gazi Büro Kitapevi.
- Ülgen, G. (1997). *Eğitim psikolojisi*. Alkım Yayınevi: İstanbul.
- Vural, M. (2005). *İlköğretim okulu ders programları ve öğretim kılavuzu*. Erzurum: Yakutiye Yayınları.
- Yalın, H. İ. (2000). *Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Yanpar Şahin, T. (1994). İlkokul 4. sınıf sosyal bilgiler dersinde akademik benlik kavramı, ders içi öğrenme ve ders dışı çalışma yolları ile başarı ilişkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10, 43-48.
- Yanpar Şahin, T. ve Yıldırım, S. (2001). *Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yaşar, Ş. (1998). Öğretimde araç ve gereç kullanımı. M. Gültekin. (Editör). *Öğretimde planlama ve değerlendirme*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Yaşar, Ş. (2005). Yapısalcı kuram ve öğrenme-öğretme süreci. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(1-2), 68-75.
- Yaşar, Ş. ve Gültekin, M. (2009). Sosyal bilgiler öğretiminde araç gereç kullanımı. C. Öztürk. (Editör). *Sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Yazıcı, H. ve Koca, K. (2008). *Özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi*. B. Tay ve A. Öcal. (Editörler). Ankara: PegemA Yayıncılık.

EKLER**Ek 1. İzin Yazısı**

T.C.
ERZURUM VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : B.08.4.MEM.4-25-01-05/

Konu : Anket Çalışması

20.05.2010* 16120

VALİLİK MAKAMINA

İlgi : Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma Desteğine Yönelik İzin ve Uygulama Yönergesi.

Atatürk Üniversitesi Öğrenci İşleri Daire Başkanlığının 27.04.2010 tarih ve 7431 sayılı yazıları Sosyal Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Öğrencisi Gökçe ÖZEREN'in "İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki Kazanımların Öğretmenler Tarafından Gerçekleştirme Düzeyi" konulu tez çalışmasına esas teşkil edecek anket uygulamasını Yakutiye, Palandöken ve Aziziye İlçelerine Bağlı İlköğretim Okullarında yapma isteği ilgi yönerge çerçevesinde müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde olurlarınıza arz ederim.

Nihat DAĞ
Millî Eğitim Müdürü V.

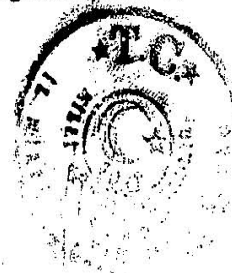
OLUR

.../05/2010

Mehmet GÖK

Vali a.

Vali Yardımcısı

Ek 2. Anket Formu

Değerli meslektaşım,

Bu anket, "İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programındaki Kazanımların Öğretmenler Tarafından Gerçekleştirilme Düzeyi" konusunda bir araştırmada kullanılmak üzere hazırlanmıştır. Kazanımların gerçekleştirilme düzeyi ile ilgili uygun olan cevabı işaretlemeniz yeterlidir. Elde edilecek veriler bilimsel bir çalışmada kullanılacaktır. Katkılarınızdan dolayı şimdiden teşekkür ederiz.

Gökçe ÖZEREN

1	Cinsiyetiniz	① Erkek	② Bayan
2	Meslekteki Kıdeminiz	① 1-5 yıl ④ 16-20 yıl	② 6-10 yıl ⑤ 21-25 yıl
3	En son bitirdiğiniz okul/öğretim programı	③ 11-15 yıl ⑥ 26 yıl ve üstü	
4	Sınıfınızda ortalama öğrenci sayısı kaçtır?	① Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği ② Eğitim Fakültesi Branş Öğretmenliği Mezuniyet branşınızı yazınız	
5	Öğrencilerinizin genel olarak sosyo-ekonomik düzeyi nedir?	③ Eğitim Fakültesi Dışındaki Bir Fakülte: Alanınızı yazınız	
6	Sosyal bilgiler öğretimi ile ilgili hizmet içi eğitime aldınız mı?	④ Diğer (belirtiniz)	
7	Hizmetöncesi "Sosyal Bilgiler Öğretimi" ile ilgili ders aldınız mı?	① 1-20 ④ 46-55	② 21-35 ⑤ 56 ve daha yukarı
8	Öğrencilerinizin genel olarak sosyo-ekonomik düzeyi nedir?	① Alt	② Orta
9	Sosyal bilgiler öğretimi ile ilgili hizmet içi eğitime aldınız mı?	③ Üst	
10	Hizmetöncesi "Sosyal Bilgiler Öğretimi" ile ilgili ders aldınız mı?	① Hiç almadım ③ İki defa aldım	② Bir defa aldım ④ Üç defa ve daha fazla aldım
11	Hizmetöncesi "Sosyal Bilgiler Öğretimi" ile ilgili ders aldınız mı?	① Evet: tane ders aldım. ② Hayır	

HAKLARIMI ÖĞRENİYORUM ÜNİTESİNİN KAZANIMLARI		Gerçekleştirdim	Kısmen Gerçekleştirdim	Gerçekleştiremedim
8	Bulduğu çeşitli grup ve kurumlar içindeki yerini belirler.	①	②	③
9	İçinde bulunduğu gruplar ile gruplara ait rolleri ilişkilendirir.	①	②	③
10	Katıldığı gruplarda aldığı roller ile rollerin gerektirdiği hak ve sorumlulukları ilişkilendirir.	①	②	③
11	Çocuk olarak haklarını fark eder.	①	②	③

ADIM ADIM TÜRKİYE ÜNİTESİNİN KAZANIMLARI		Gerçekleştirdim	Kısmen Gerçekleştirdim	Gerçekleştiremedim
12	Çevresindeki ve ülkemizin çeşitli yerlerindeki doğal varlıklar ile tarihî mekânları, nesnelere ve yapıları tanıır.	①	②	③
13	Ülkemizin çeşitli yerlerindeki kültürel özelliklere örnekler verir.	①	②	③
14	Ülkemizin çeşitli yerleri ile kendi çevresinin kültürel özelliklerini benzerlikler ve farklılıklar açısından karşılaştırır.	①	②	③
15	Kültürel öğelerin, insanların bir arada yaşamasındaki önemini açıklar.	①	②	③
16	Kantı kullanarak Atatürk inkılaplarının öncesi ile sonrasındaki günlük yaşamı karşılaştırır.	①	②	③
17	Atatürk inkılaplarıyla ilkelerini ilişkilendirir.	①	②	③

BÖLGEMİZİ TANIYALIM ÜNİTESİNİN KAZANIMLARI		Gerçekleştirdim	Kısmen Gerçekleştirdim	Gerçekleştiremedim
18	Türkiye'nin kabartma haritası üzerinde, yaşadığı bölgenin yüzey şekillerini genel olarak tanıır.	①	②	③
19	Yaşadığı bölgede görülen iklimin, insan faaliyetlerine etkisini, günlük yaşantısından örnekler vererek açıklar.	①	②	③
20	Yaşadığı bölgedeki insanların yoğun olarak yaşadıkları yerlerle coğrafi özellikleri ilişkilendirir.	①	②	③
21	Yaşadığı bölgedeki insanların doğal ortamı değiştirme ve ondan yararlanış şekillerine kanıtlar gösterir.	①	②	③
22	Yaşadığı bölgede görülen bir afet ile bölgenin coğrafi özelliklerini ilişkilendirir.	①	②	③
23	Kültürümüzün sözlü ve yazılı öğelerinden yola çıkarak, doğal afetlerin toplum hayatı üzerine etkilerini örneklendirir.	①	②	③
24	Yaşadığı bölgede görülen doğal afetlerin zararlarını artıran insan faaliyetlerini fark eder.	①	②	③

ÜRETTİKLERİMİZ ÜNİTESİNİN KAZANIMLARI		Gerçekleştirdim	Kısmen Gerçekleştirdim	Gerçekleştiremedim
25	Yaşadığı bölgedeki ekonomik faaliyetleri fark eder.	①	②	③
26	Yaşadığı bölgedeki ekonomik faaliyetler ile coğrafi özellikleri ilişkilendirir.	①	②	③
27	Yaşadığı bölgedeki ekonomik faaliyetlere ilişkin meslekleri belirler.	①	②	③
28	Yaşadığı bölgedeki ekonomik faaliyetlerin ülke ekonomisindeki yerini değerlendirir.	①	②	③
29	Ekonomideki insan etkisini fark eder.	①	②	③
30	Üretime katkıda bulunma konusunda görüş oluşturur.	①	②	③
31	İş birliği yaparak üretime dayalı yeni fikirler geliştirir.	①	②	③

GERÇEKLEŞEN DÜŞLER ÜNİTESİNİN KAZANIMLARI				
32	Buluşlarla teknolojik gelişmeleri ilişkilendirir.	①	②	③
33	Buluşların ve teknolojik ürünlerin toplum hayatımıza etkilerini tartışır.	①	②	③
34	Buluş yapanların ve bilim insanlarının ortak özelliklerinin farkına varır.	①	②	③
35	Kanıtlara dayanarak, Atatürk'ün bilim ve teknolojiye verdiği önemi gösterir.	①	②	③
36	Bilim ve teknoloji ile ilgili, düzeyine uygun süreli yayınları tanır ve izler.	①	②	③
37	Yaptığı çalışmalarda yararlandığı kaynakları gösterir.	①	②	③

TOPLUM İÇİN ÇALIŞANLAR ÜNİTESİNİN KAZANIMLARI				
38	Toplumun temel ihtiyaçlarıyla bu ihtiyaçlara hizmet eden kurumları ilişkilendirir.	①	②	③
39	Kurumların insan yaşamındaki yeri konusunda görüş oluşturur.	①	②	③
40	Sivil toplum kuruluşlarını etkinlik alanlarına göre sınıflandırır.	①	②	③
41	Sivil toplum kuruluşlarının etkinliklerinin sonuçlarını değerlendirir.	①	②	③
42	Bireylerin rolleri açısından sivil toplum kuruluşlarını resmî kurum ve kuruluşlarla karşılaştırır.	①	②	③

BİR ÜLKE, BİR BAYRAK ÜNİTESİNİN KAZANIMLARI				
43	Toplumsal yaşamı düzenleyen yasaların varlığını ve önemini fark eder.	①	②	③
44	Yaşadığı yerdeki merkeze bağlı yönetim birimleri ile bu birimlerin temel görevlerini ilişkilendirir.	①	②	③
45	Merkezî yönetim birimlerini tanıyarak bu birimleri temel görevleriyle ilişkilendirir.	①	②	③
46	Demokratik yönetim birimlerindeki yetki ile ulusal egemenlik arasındaki ilişkiyi açıklar	①	②	③
47	Ulusal Egemenlik ve bağımsızlık sembollerine değer verir.	①	②	③
48	Yaptığı çalışmalarda yararlandığı kaynakları gösterir.	①	②	③

HEPİMİZİN DÜNYASI ÜNİTESİNİN KAZANIMLARI				
49	Dünya çocuklarının ortak yönlerini ve ilgi alanlarını fark eder.	①	②	③
50	Ülkeler arasında ekonomik alışveriş olduğunu fark eder.	①	②	③
51	Ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerde iletişim ve ulaşım teknolojisinin etkisini tartışır.	①	②	③
52	Çeşitli ülkelerde bulunan ortak miras öğelerine örnekler verir.	①	②	③
53	Ortak mirasın tanınmasında turizmin yerini fark eder.	①	②	③
54	Turizmin uluslararası ilişkilerdeki yeri konusunda bakış açısı geliştirir.	①	②	③

ÖZGEÇMİŞ

1984 yılında Ordu’da doğdu. İlkokulu Erzurum Atatürk İlkokulu’nda, liseyi Erzurum Anadolu Lisesi’nde okudu. 2003 yılında Erzurum Atatürk Üniversitesi Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Ana Bilim Dalına kayıt yaptırdı. Lisans Öğrenimini 2007 yılında bitirdikten sonra 2008 yılında Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Sınıf Öğretmenliği Bölümünde yüksek lisans yapmaya hak kazandı. Kocaeli ilinin Gebze ilçesinde ve Erzurum ilinin Yakutiye ilçesindeki ilköğretim okullarında öğretmen olarak görev yaptı. Umudum İlköğretim okulunda öğretmen olarak görevini sürdürmektedir.